

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
ДОНЕЦЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ
АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ

Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси в соціологічному вимірі

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської науково-практичної
конференції

15 листопада
2023 року

Київ 2023

Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 листопада 2023 р.) / під заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2023. 103 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Вченою радою історичного факультету Маріупольського державного університету (протокол № 4 від 20.12.2023)

Збірник містить матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси у соціологічному вимірі», що відбулася 15 листопада 2023 року, в якій прийняли участь освітяни, науковці, громадські активісти з України.

У наукових виступах і доповідях учасників конференції висвітлені актуальні питання з проблем міжкультурної комунікації та міжкультурної взаємодії у соціологічному вимірі. Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами міжкультурної комунікації і глокалізаційними процесами.

В матеріалах конференції представлена думка учасників. У збірнику максимально точно відображається авторська орфографія та пунктуація. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ:

«ВПЛИВ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ НА МІЖКУЛЬТУРНУ КОМУНІКАЦІЮ В УКРАЇНІ»

<i>Іванець Тетяна, Істомін Олексій</i> РАДИ ВПО ЯК МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ	6
<i>Ніколаєва Дар'я</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ	9
<i>Руденко Анастасія</i> БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СЕРЕД МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	12
<i>Саїд Аль-Зейні Самір</i> КОМУНІКАЦІЙНІ ПРИЙОМИ ПРИ РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	14
<i>Стадник Альона, Калашнік Софія</i> ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ НА ДЕМОГРАФІЧНИЙ ФОН УКРАЇНИ	16
<i>Крикун Роман</i> СТАТИСТИЧНИЙ МОНІТОРИНГ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ УКРАЇНИ	19
<i>Ташкінова Оксана</i> РОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНИХ АСИСТЕНТІВ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ-ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ У ПОЛЬЩІ	21

СЕКЦІЯ:

«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»

<i>Безрукова Ольга, Вілкова Олена, Петренко-Лисак Алла</i> СОЦІАЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНЦЯМИ РОСІЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ: ОЗНАКИ, НАРАТИВИ, ВПЛИВИ	25
<i>Боканча Кира</i> МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ	28
<i>Бородай Анжеліка</i> ВИМУШЕНІ МІГРАНТИ ЯК СПЕЦИФІЧНА ГРУПА НАСЛЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗА КОРДОНОМ	30
<i>Глебова Наталя, Гавріга Вікторія</i> НАВІГАЦІЯ В ІНФОМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР	33
<i>Зал Софія</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЩОДО СІМ'Ї ТА ШЛЮБ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	35

<i>Зубченко Олександр</i> ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	38
<i>Катаєв Станіслав, Зоська Яна</i> РЕСЕНТИМЕНТ У ТЕОРЕТИЧНОМУ ТА КОНКРЕТНО-ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТАХ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	41
<i>Лепський Максим</i> «ТУМАН ВІЙНИ» ЯК НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ У ПРОГНОЗУВАННІ	43
<i>Лукашева Владислава</i> ЯК ГОВОРИТИ З ДІТЬМИ-СВІДКАМИ НАСИЛЬСТВА	46
<i>Павлова Світлана</i> МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ	48
<i>Сальнікова Наталія</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ СУЧАСНОСТІ	51

СЕКЦІЯ:

«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ»

<i>Богодушко Аліна</i> РОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ	53
<i>Демидова Олеся</i> СТАВЛЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У НІДЕРЛАНДАХ	55
<i>Зоська Яна, Бабенко Вероніка</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО КРАЇН ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ)	57
<i>Мацука Вікторія, Лаврентьєва Валерія</i> РОЛЬ МОВИ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ	60
<i>Неровна Надія</i> ОСОБЛИВОСТІ (ТРАВМАТИЧНІ НАСЛІДКИ) ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОН	63
<i>Поладяню Поліна</i> СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ПІСЛЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ЗА КОРДОН (НА ПРИКЛАДІ ГРУЗІЇ)	66
<i>Пугачова Оксана</i> МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ	68
<i>Сорокіна Олена</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ПОЛЬЩІ	70
<i>Чекулаєв Богдан</i> МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ ЗАКОРДОНОМ	73

СЕКЦІЯ:

**«ВПЛИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СИСТЕМУ
МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ»**

<i>Гудима Ігор</i> КОМУНІКАЦІЯ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ.	76
<i>Константинова Юлія</i> ПОЛІТИКА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ	77
<i>Кудлай В'ячеслав</i> МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЄС ЗАСОБАМИ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ	80
<i>Кулик Марина</i> ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ПРОФІЛАКТИЦІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ	83
<i>Орехова Вікторія</i> ВПЛИВ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ	85
<i>Панасовський Борис</i> ВПЛИВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БОКО ХАРАМ НА СТАБІЛЬНІСТЬ РЕГІОНУ ОЗЕРА ЧАД	87
<i>Романцова Наталя</i> ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ М. ГРУШЕВСЬКОГО В ЕМІГРАЦІЇ (1919 – 1924 рр.)	92
<i>Серга Тетяна</i> РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	95
<i>Улановська Анна</i> СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ЧАЙЛДФРІ: СВІТОВІ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	98
<i>Ульянченко Тарас</i> ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПОСИЛЕННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ «АЛЬТЕРНАТИВИ ДЛЯ НІМЕЧЧИНИ» В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ВИБОРІВ В НІМЕЧЧИНІ У 2024 РОЦІ	100

СЕКЦІЯ:
«ВПЛИВ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ НА МІЖКУЛЬТУРНУ
КОМУНІКАЦІЮ В УКРАЇНІ»

Іванець Тетяна,
кандидат політичних наук, доцент,
завідувачка кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет

Істомін Олексій,
2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Врегулювання конфліктів та медіація»
Маріупольський державний університет

РАДИ ВПО ЯК МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ
ОСІБ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ

Встановлення порозуміння, попередження та вирішення конфліктів між ВПО та приймаючими громадами на сьогодні є надзвичайно актуальним питанням, особливо враховуючи масштаби внутрішніх переміщень після початку повномасштабного російського вторгнення. Розв'язанню цієї задачі приділяють увагу як державні органи влади, так і представники громадянського суспільства, у тому числі за сприяння чисельних міжнародних організацій. Існує ціла низка спільних програм державного та громадського сектору, спрямованих на вироблення механізмів інтеграції та адаптації ВПО, попередження та вирішення конфліктів в громадах, серед яких можна відзначити програму «Єднання заради дії», яка була започаткована ще до повномасштабного вторгнення та реалізується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) в Україні, Благодійною організацією «Благодійний фонд «Стабілізаційний Суппорт Сервісез» за підтримки Державного департаменту США в 25 громадах 15 областей України. Ця програма має на меті об'єднати ВПО, членів приймаючих громад, представників місцевого самоврядування, уряду, ЗМІ та громадськості задля вирішення конфліктів, сприяння інтеграції ВПО, надання всебічної підтримки для розробки місцевих та національних планів інтеграції ВПО та стабілізації ситуації в Україні [1].

Однією з ініціатив, що реалізовувалися в межах цієї програми, стало створення рад внутрішньо переміщених осіб при місцевих та обласних органах влади (Рада ВПО). Відповідно до визначення, яке дається на офіційному сайті програми «Рада ВПО – це консультативно-дорадчий орган, який об'єднує між собою внутрішньо переміщених осіб з проактивною громадянською позицією, відповідними досвідом і знаннями, щоб ефективніше захищати права та інтереси ВПО в регіоні. Така рада діє на добровільних, позапартійних і волонтерських засадах» [1].

Перші такі ради з'явилися в Україні у 2020 році (їх положення та особовий склад були затверджені рішеннями міських рад), серед них Координаційна рада при Запорізькому міському голові (19 осіб), Координаційна рада при Виконавчому комітеті Краматорської міської ради (20 осіб), Координаційна рада у Харкові (35 осіб). У 2021 році процес створення рад продовжився - вони були створені у Києві, Кривому розі, Каменську. Повноваження рад визначалися в кожному окремому випадку, але спільними були наступні задачі: розгляд, аналіз та моніторинг питань, які належать до сфери захисту ВПО; подача рекомендацій, пропозицій, проєктів; участь у розробці місцевих програм, спрямованих на забезпечення ВПО; співпраця з громадськими та благодійними організаціями; інформування громадськості, розробка річного плану діяльності та звітування щодо його виконання; проведення різноманітних заходів [2].

Повномасштабне вторгнення та зростання кількості ВПО (за деякими даними до 7 мільйонів) прискорило процес створення подібних рад. У 2022 році ради ВПО були створені у таких містах як Ужгород, Чернівці, Жмеринка, а у 2023 році їх вже налічувалося 26 (найбільша кількість була створена в Хмельницькій області, де кількість ВПО під час повномасштабного вторгнення збільшилася у 21 раз). Наявна ситуація з внутрішньо переміщеними особами, яка ускладнюється ще й тим, що близько 20% з них не планують повертатися на колишнє місце проживання, актуалізувало на державному рівні питання ефективної інтеграції, тому процес створення та функціонування рад ВПО у 2023 році було вирішено поставити під державний контроль. 4 серпня 2023 року Кабінет міністрів України ухвалив Постанову «Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб» (за проєктом Міністерства реінтеграції з метою виконання Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року) [2].

Цим документом було визначено, що «Рада з питань внутрішньо переміщених осіб є консультативно-дорадчим органом, який утворюється на підставі розпорядження голови місцевої державної адміністрації (начальника військової адміністрації) для участі у реалізації регіональної політики у сфері забезпечення та захисту прав та інтересів внутрішньо

переміщених осіб, сприяння діяльності територіальних громад у розвитку ефективних механізмів їх адаптації та інтеграції» [3].

Серед основних задач Ради ВПО в положенні були окреслені наступні: сприяння в реалізації громадянських і політичних прав внутрішньо переміщених осіб, прав в сфері соціального захисту; сприяння діяльності територіальних громад у розвитку ефективних механізмів адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб; організаційна, методична та консультативна підтримка суб'єктів господарювання, які в установленому законодавством порядку перемістили свої виробничі потужності та активи; сприяння залученню внутрішньо переміщених осіб до вирішення питань місцевого значення; подання пропозицій щодо прийняття нових та внесення змін до діючих нормативно-правових актів у сфері захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб; налагодження співпраці з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, представниками громадських об'єднань, міжнародних і наукових організацій, засобів масової інформації, інших інститутів громадянського суспільства, фізичними та юридичними особами з питань захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб; проведення моніторингу стану виконання місцевими органами виконавчої влади повноважень у сфері забезпечення та захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб; сприяння в застосуванні принципів гендерної рівності у зменшенні напруги та ризиків виникнення конфліктів між територіальною громадою та внутрішньо переміщеними особами [3].

Відповідно до постанови до складу ради має входити 18 осіб, з яких внутрішні переселенці (9 осіб), представники органу влади, при якому утворена рада (6 осіб), представники громадських об'єднань, які займаються захистом прав ВПО (3 особи). Також було рекомендовано обласним, міським, районним військовим адміністраціям утворити Ради з питань ВПО та затвердити положення про зазначені ради з урахуванням Типового положення до 1 вересня 2023 року [4].

Таким чином, Рада ВПО перетворилася з громадської ініціативи на структурний елемент органів державної влади. Це є свідченням того, що питання внутрішньо переміщених осіб на сьогодні є надзвичайно актуальним на рівні держави, тому держава має передбачити не лише надання допомоги цій групі громадян, але й створити механізми їх ефективної інтеграції в нові громади та інструменти представлення інтересів ВПО у владі.

Література

1. Єднання заради дії. Офіційний сайт проєкту. URL: <https://yednanniazaradydii.org.ua/about-project/> (дата звернення: 28.10.2023)

2. Сисоєва Ю. Ради з питань внутрішньо переміщених осіб: як зробити цей орган дієвим, а не формальним? *Transparency International Ukraine*. 23.09.2023. URL: <https://ti-ukraine.org/news/rady-z-pytan-vnutrishno-peremishhenyh-osib-yak-zrobyty-tsej-organ-diyevym-a-ne-formalnym/> (дата звернення: 28.10.2023)

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2023 №812 «Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.10.2023)

4. Уряд затвердив положення про Раду з питань ВПО при місцевих органах влади. *Урядовий портал*. 04.08.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyv-polozhennia-pro-rady-z-pytan-vpro-pry-mistsevykh-orhanakh-vlady> (дата звернення: 28.10.2023)

Ніколаєва Дар'я

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

освітня програма «Соціологія»

Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

Станом на жовтень 2023 року Україна вже понад 600 днів перебуває в стані повномасштабного вторгнення. На сьогоднішній день це найбільший виклик який існує та впливає на всі аспекти України.

Підприємництво для українців є однією із важливих сфер зайнятості. Для держави підприємство є джерелом податків і зборів, створення робочих місць. В глобалізаційному світі середній підприємницький клас є гарантом економічного зростання та стабільності.

За даними Державної Податкової Служби до суб'єктів середнього підприємництва належать суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) становить менше 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності складає до 40 мільйонів євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1]. Варто зазначити, критерії до поділу підприємств на середні зазнав змін в порівнянні з довоєнним часом. Граничною межею річного доходу була сума до 50 мільйонів євро.

Все ж, не зважаючи на зміни до критеріїв визначення підприємців середнього рівня, в Україні залишається проблематика щодо чіткого виокремлення середнього класу. В риторичі держави та суспільства все ще використовується узагальнення МСБ – малий та середній бізнес, що часто сприймається як один рівень підприємництва.

Проблеми середнього підприємництва станом на 2023 рік утотожуються з проблемами, які характерні для всіх сфер в Україні:

- часткова/повна втрата виробничих потужностей або ж щоденний ризик їх зазнати;
- зменшення кадрового потенціалу через міграцію, мобілізацію, вбивства;
- інфляція офіційної валюти;
- перерозподіл ціннісних орієнтирів та пріоритетів у суспільстві;
- психологічна та емоційна нестабільність.

Україна не єдина країна в світі на території якої триває війна, однак велика частина населення якої до 24 лютого 2022 року не вірила в можливість повномасштабного вторгнення. Це стосується і низки бізнесів, середніх в тому числі.

Але маючи всі вищезазначені постійні проблеми для здійснення підприємницької діяльності, станом на жовтень 2023 року економічні показники діяльності підприємств повертаються до позитивної динаміки в порівнянні з 2022 роком. Ґрунтовне дослідження з цього приводу оприлюднила команда журналу Forbs у липні цього року. За даними [4] найбільший відсоток зареєстрованих середніх підприємств належить до таких видів діяльності як гуртова та роздрібна торгівля (26,5%), сільське, лісове та рибне господарство (12%), переробна промисловість (10,2%), операції з нерухомим майном (10,1%). Гуртова та роздрібна торгівля є лідером відсотковій кількості підприємств усіх типів і є узагальненою групою для підрахунку. Більш детальні напрямки діяльності середніх підприємств в Україні можна визначити за іншим рейтингом журналу [5], де сферам зайнятості є виробництво, креативні індустрії, харчова та легка промисловість.

«Битви виграє армія, а війну – економіка» - це гасло яким нині керуються при здійсненні державної політики, зокрема і для підтримки та подальшого розвитку підприємництва. За період повномасштабного вторгнення урядом України було розроблено низку програм підтримки економіки, зокрема для продовження діяльності бізнесу.

До таких програм відносимо:

- державна підтримка релокації підприємств;
- гранти на підтримку бізнесу;
- програми співфінансування;
- цифровізація: eДекларація та Дія.Бізнес.

Окрім державних рішень, на даний час в Україні успішно реалізуються грантові програми від міжнародних організацій на підтримку підприємництва від USAID, Європейського Союзу і т.д.. Також уряд займається розробкою експортних програм для українських підприємців.

На даний момент для середнього бізнесу існують можливості залучення фінансових та виробничих ресурсів. Щодо перспектив розвитку середнього класу в Україні, то доцільно на державному рівні налагодити інформаційно-комунікаційну платформу для пошуку постачальників, підрядників тощо, а також сприяти утворенню кластерів для координації та партнерства в окремих видах діяльності підприємств.

Література

1. Державна Податкова Служба. Критерії поділу платників податків на великі, середні та малі підприємства для визначення способу подання податкової звітності. URL:<https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/657679.html> (дата звернення: 19.10.2023).

2. Олійник Н. М., Олійник О. М. Аналітика сучасного стану та тренди розвитку підприємницької діяльності за умов військового часу. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностні сценарії та перспективи розвитку : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон – Хмельницький, 01-02 черв. 2022 р.). Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2022. С. 56-58.

3. Підтримка бізнесу в умовах війни. Дія. Бізнес. URL: <https://business.dia.gov.ua/wartime>. (дата звернення: 18.10.2023).

4. Скільки ФОПів, малих та середніх компаній в Україні і як вони впливають на економіку. Forbs. URL: <https://forbes.ua/business/skilki-fopiv-malikh-ta-serednikh-kompaniy-v-ukraini-i-yak-voni-vplivayut-na-ekonomiku-shist-grafikiv-pro-msb-24072023-14882> (дата звернення: 20.10.2023).

5. 250 малих і середніх компаній. Forbs. URL:<https://forbes.ua/ratings/250-malikh-i-serednikh-kompaniy-28062023-14478> (дата звернення: 20.10.2023).

Руденко Анастасія,
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»
Маріупольський державний університет

БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СЕРЕД МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що повномасштабне вторгнення дещо змінило уявлення української молоді про власне майбутнє та майбутнє своєї країни. Це пов'язано з тим, що студенти та учні дорослішають швидше, ніж у звичайний час, і мають нові пріоритети, тоді як деякі з них втрачають для них свою актуальність.

Соснюк О. та Остапенко І. провели дослідження серед студентів закладів вищої освіти, розташованих у м. Києві, які навчаються за програмами гуманітарного та природничого профілів підготовки, віком від 17 до 22 років. Отримані результати свідчать про те, що виклики війни змінюють бачення молоддю власного майбутнього та майбутнього держави [3].

Травма війни має найбільший вплив на цінності та систему переконань підлітків і молодих людей, які вперше в житті стикаються з невпорядкованим і небезпечним світом, і можна сказати, що молоді люди в певному сенсі страждають від моральної травми. Безсумнівно, це вплине на їхнє подальше життя та бачення майбутнього. Проте це також дозволить більше цінувати близьких людей, друзів та інші прості та звичні речі. Все це може бути забезпеченим завдяки наявності процесу психологічної відновлюваності молодої людини («резильєнтність», «життєстійкість»), що призводить до подальшого посттравматичного зростання. Психологічна відновлюваність дозволяє молодим людям здійснювати «добру адаптації при зіткненні із життєвими складнощами, травмою, трагедією, небезпеками або значним стресом» [1, с. 30].

Важливим аспектом особистісного відновлення молоді є здатність будувати реалістичні плани та знаходити ресурси для їхньої реалізації. Це пов'язано з тим, що орієнтація на майбутнє спонукає до побудови «моделі майбутнього» себе з конкретними цілями, побудови планів та аналізу методів і ресурсів для їх досягнення.

Однією з ознак воєнного часу є трансформація ціннісних орієнтацій та соціальних установок, що призводить до зміни пріоритетів як у суспільній думці в цілому, так і в уявленнях окремих осіб. Масштаби перетворень можуть бути різними, але, як правило, торкаються майже усіх життєво важливих сфер. Серед них і планування особистістю власного майбутнього, що набуває принципово інших контурів [4].

Таким чином, очікування та орієнтації молоді на майбутнє відображають перспективні напрямки, які гарантують особистісний розвиток. Тому в умовах адаптації суспільства до воєнного стану орієнтація студентів на майбутнє призводить до зміни їхніх цінностей (освіта, робота, кар'єра, співпраця), соціальних поглядів (рівність, соціальна справедливість, національна ідентичність, патріотизм, допомога іншим), життєвих поглядів (життєстійкість, особистісний розвиток) та сімейних поглядів (сім'я, шлюб).

Література

1. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 158 с.

2. Лукомська С., Харченко Н. Специфіка психологічних травм російсько-української війни у контексті євроінтеграційних процесів. *Виклики сучасної психологічної науки країн єс: перспективи інтеграції українського досвіду*: зб. тез методологічного семінару лабораторії методології і теорії психології Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Київ: Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2022. С. 46-49.

3. Остапенко І. Використання медіаконтенту для візуалізації уявлень молоді про майбутнє: виклики війни і євроінтеграція. *Проблеми політичної психології*, 11(25). 2022. Т. 11, С. 126-141.

4. Остапенко І. В. Психосемантичні координати національної ідентичності студентської молоді в умовах євроінтеграції. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання*: збірник тез методологічного семінару (м. Київ, 6 квітня 2023 р.). Івано-Франківськ: НАІР, 2023. С. 311-316.

5. Остапенко І. Регіональні особливості національної ідентифікації молоді в проектуванні майбутнього: програма емпіричного дослідження. *Проблеми політичної психології*, 13(27). 2023. Т. 13, С. 119-126.

6. Савельчук І. Очікування та орієнтація на майбутнє: виклики під час війни для сучасної учнівської та студентської молоді / І. Савельчук // *Післявоєнний світ : люди, проблеми, цінності* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Київ, 15 квітня 2022 р. / Редколегія: В. П. Андрущенко (голова), І. Г. Ветров (заст. голови, відп. ред.), Г. М. Торбін (заст. голови), О. В. Потильчак (упорядн.). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 67-68.

Аль-Зейні Самір Саїд Аль-Сейд,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціальна робота»
Маріупольський державний університет

КОМУНІКАЦІЙНІ ПРИЙОМИ ПРИ РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Дана стаття присвячена аналізу комунікативних проблем у роботі з дітьми з аномальною поведінкою та узагальненню аномальних проблем у сучасному світі. Трансформація сучасного українського суспільства та зміни соціальної структури країни оголили недосконалість традиційної системи освіти. Педагогіка навчання, яка розглядає вплив за схемою «вимога-сприйняття-дія», фактично втратила свою ефективність, оскільки не розкриває сутності морального розвитку і не відображає всіх тонкощів реакції особистості на ту чи іншу вимогу, применшуючи активну роль особистості в нормативному засвоєнні та не враховуючи творче засвоєння духовно-моральних цінностей. Тому рівень моральної вихованості молодших школярів, особливо старших, часто буває недостатнім. Особливості морального розвитку, виявлення причин і умов виникнення різних форм відхилень, видів асоціальної поведінки та методів їх корекції завжди викликали інтерес.

Проблемну поведінку часто називають девіантністю, тобто поведінкою, яка відхиляється від соціальних норм. Психологічні труднощі, розлади настрою та поведінки досить поширені у більшості дітей. Це невід’ємна частина розвитку. На практиці психологи часто стикаються не з нормальною поведінкою, а з поведінкою дорослих, яка не приймається, відкидається і відкидається. Це часто знаходить відображення в щоденній педагогічній практиці. З точки зору самих підлітків поведінка, яку дорослі вважають девіантною, вважається «нормальною» і відображає бажання ризикнути, отримати визнання та перевірити межі дозволеного [1]. Дослідницька діяльність підлітків сприяє розширенню меж особистого досвіду та варіативності поведінки, тим самим розширюючи можливості виживання та розвитку людського суспільства. З цих позицій девіантна поведінка є природною і необхідною. Він зазначає, що не випадково важко відрізнити нормальну поведінку від патологічної в дорослому віці. Аналізуючи тематичну літературу, можна виявити основне протиріччя цього питання на сьогоднішній день: традиційні методи виховання не відповідають сучасним соціальним умовам, в яких живуть діти, що в багатьох випадках призвело до появи різноманітних відхилень [2].

Проблеми соціальної адаптації, підліткова дезадаптація – труднощі засвоєння і адаптації до норм соціального життя або труднощі з тим, щоб шкідливі для суспільства норми становили загрозу життю і здоров'ю дитини. В основному ці проблеми пов'язані з неадекватною та девіантною поведінкою та дезадаптацією дітей та підлітків у соціальному середовищі. Враховуючи високий рівень девіантної поведінки старшокласників, ми маємо вагомі підстави стверджувати про доцільність проведення досліджень щодо відповідних методів корекції девіантної поведінки, її діагностики в навчальному процесі [3]. Одним з найефективніших способів корекції девіантної поведінки визначається – соціальний. Цей підхід базується на ідеї соціальної небезпеки або безпеки поведінки людини. Він вважав, що будь-яка шкідлива для суспільства поведінка є поведінкою, що відхиляється. Акцент робиться на суспільно визнаних стандартах поведінки, безконфліктності, дотриманні минулого, підпорядкуванні особистих інтересів суспільним [4].

При аналізі девіантної поведінки – соціальний підхід зосереджується на зовнішніх формах адаптації та ігнорує відсутність індивідуальної гармонії, пристосування до себе, самовизнання, так званий психологічний комплекс і внутрішній конфлікт.

Література

1. Соціальна педагогіка: підручник. за ред. А. Й. Капської. Київ : Центр учб. літ., 2009. 488 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=123569> (Дата звернення 13.11.2023)
2. Соціальна педагогіка. Курс лекцій. за ред. Н. А. Сейко. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. 260 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/3558/1/11.pdf> (Дата звернення 13.11.2023)
3. Соціально-психологічні та педагогічні проблеми дезадаптації дітей і підлітків. за ред. Л. І. Міщик, З. Г. Білоусової. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 108 с. URL: http://rmklokachi.ucoz.ua/2017/rekomendaciji_shhodo_psikhologo1.docx (Дата звернення 13.11.2023)
4. Шендеровський К., Ткач Г. Професія соціальний працівник. К.: 2006. 89 с. URL: <https://sociology.knu.ua/uk/library/profesiya-socialniy-pedagog-uporyad-smaksimenko-oglavnik-za-zagred-kshenderovskiy-itkach> (Дата звернення 13.11.2023)

Стадник Альона Георгіївна
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет

Калашнік Софія Андріївна
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ НА ДЕМОГРАФІЧНИЙ ФОН УКРАЇНИ

Повномасштабна війна Росії проти України дуже погано позначиться на демографічній ситуації. Умови життя, на які спочатку впливали різні фактори, здебільшого стабілізувалися, оскільки доступ до базових послуг відновився на національному рівні після перших кількох місяців бойових дій. Проте, рівень життя знизився взимку 2022/2023 року через перебої з постачанням комунальних послуг по всій країні. Система освіти в Україні продовжує функціонувати, хоча і з перебоями, зумовленими війною, а онлайн-навчання стало нормою в усіх регіонах, окрім західного макрорегіону, де відновилося очне навчання. Доступність медичних послуг швидко відновилися після повномасштабного вторгнення, але використання домогосподарствами негативних стратегій адаптації до труднощів, таких як відкладання лікування або скорочення інших витрат, зросло через недоступність медичних послуг і ліків. Найбільше погіршилися умови життя домогосподарств у південно-східному та північному макрорегіонах через пошкодження комунальної інфраструктури, житлових будинків, закладів охорони здоров'я та освіти. Також, постраждали домогосподарства, для яких переміщення поєднується з іншими чинниками вразливості, наприклад, люди похилого віку, багатодітні сім'ї, діти та особи з хронічними захворюваннями або інвалідністю. Домогосподарства, що залишилися на територіях, які безпосередньо постраждали від конфлікту, і які переважно складаються з людей похилого віку, зазнали більш помітного погіршення умов життя.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке почалось у лютому 2022 року мало далекосяжні соціальні та економічні наслідки, зокрема, пов'язані з величезним переміщенням населення, фізичним пошкодженням будівель та інфраструктури, а також збільшенням кількості жертв серед цивільного населення. За оцінками, війна може призвести

до того, що понад 7,1 мільйона українців опиняться за межею бідності, а ще 3,7 мільйона наблизяться до неї[1]. Нині, через понад рік після початку повномасштабного вторгнення, ці наслідки продовжує відчувати населення по всій території країни, з конкретними наслідками для добробуту та стійкості. На тлі цих змін у цьому звіті здійснено оцінку впливу війни в Україні на людей, умови їхнього життя, здоров'я, доступ до освіти, засобів існування, продовольчої безпеки, соціального статусу, гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок.

Зараз населення України ще більше скоротилося. У державі присутні всі елементи, які можуть спричинити демографічну катастрофу: додаткова смертність через війну, величезні внутрішні переміщення, зростання еміграції (біженці), менша народжуваність та ймовірна втрата територій. Дослідження, профінансованого Радою ЄС, роблять висновок, що населення України може скоротитися на 24-33% залежно від тривалості війни. Ефект буде особливо помітним для дітей та населення продуктивного віку [2].

Дослідники відзначають, що ці оцінки не враховують додатковий фактор: підвищення смертності через довгостроковий вплив кризи охорони здоров'я, спричинений пораненнями, інфекційними хворобами та іншими травмами. Цю ситуацію можна визначити як демографічну трагедію через кілька причин.

Перша з них – втрата життів. Друга причина – вплив війни на географічний розподіл населення. Він постійно та повністю мінявся через масове внутрішнє переселення людей, яке триває. Міжнародна організація з міграції оцінює, що понад 7,1 млн людей (16% населення країни) стали внутрішньо переміщеними особами. Хоча 4,5 млн осіб повернулися додому, дехто може виїхати знову [3]. Третя причина – багато біженців переїхали до інших країн, покинувши свої сім'ї, власність, навчання та роботу. За інформацією вищої комісії з питань біженців ООН, кількість біженців з України з 24 лютого становила 6,6 млн. [2]. Четверта причина – зниження народжуваності через наслідки війни та імовірне зниження народжуваності через меншу кількість жінок репродуктивного віку. П'ята причина – вплив структури населення з високою часткою людей похилого віку. Навіть не маючи якісних даних про вікову структуру біженців чи ймовірну вікову структуру тих, хто повернеться в Україну, є висока ймовірність того, що нова вікова структура країни матиме менше молоді та більше людей старшого віку, що створюватиме додатковий тиск на економіку під час реконструкції. Шоста причина – втрата території. Російські війська окупували близько 100 тис кв км включно з Кримом, що дорівнює близько 20% території України [5].

У висновку слід зазначити, що повномасштабна війна має надзвичайно важливий і трагічний вплив на демографічний фон України. Це викликає серйозні турботи щодо майбутнього країни та її народу. Зменшення народжуваності, зростання смертності,

велика кількість біженців і дітей, які втратили стабільність та нормальні умови життя, всі ці чинники створюють складну ситуацію для України.

Демографічні зміни, що виникають внаслідок війни, потребують невідкладних заходів і підтримки з боку міжнародної спільноти для забезпечення допомоги вимушеним переселенцям, дітям та сім'ям, що втратили свої домівки, а також для відновлення зруйнованих соціальних та економічних систем.

Україна потребує не лише гуманітарної допомоги, але і підтримки в сфері освіти, медичної допомоги та психологічної реабілітації, щоб допомогти населенню знову знайти нормальний ритм життя після важких випробувань війни [6].

Література

1. Демографічна трагедія України: другий голодомор. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/28/688487/> (Дата звернення 10.11.2023)
2. Оцінка впливу війни на людей. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf> (Дата звернення 10.11.2023)
3. Рівень життя, охорона здоров'я та освіта. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3671923-demograficna-kriza-na-vidnovlenna-ukraini-moze-znadobitisa-50-rokiv.html> (Дата звернення 10.11.2023)
4. Визначення джерел даних та прогалін. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf> (Дата звернення 10.11.2023)
5. Аналітичний звіт за підсумками опитування «Війна, мир, перемога, майбутнє». URL: <https://www.oporaua.org/viyna/analitichnii-zvit-za-pidsumkami-opituvannia-viina-mir-pereмога-maibutnie-24828> (Дата звернення 10.11.2023)
6. Рік повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/rik-povnomasshtabnoyi-vijny-v-ukrayini-dumky-perezhyvannya-diyi/> (Дата звернення 10.11.2023)

СТАТИСТИЧНИЙ МОНІТОРИНГ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ УКРАЇНИ

Моніторинг демографічної ситуації в Україні через статистичний підхід є невід'ємною складовою суспільного та економічного розвитку країни. Демографічні показники, такі як народжуваність, смертність, міграція та інші, надають важливу інформацію для прийняття рішень у сферах охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення та економічного планування. У цій статті розглянемо роль статистичного підходу в моніторингу демографічних процесів в Україні та його важливість для сталого розвитку країни. Ключові слова: демографічна ситуація, статистичний аналіз, моніторинг

Демографічна ситуація – конкретний прояв об'єктивних соціально економічних закономірностей розвитку суспільства, що включають аналіз стану демографічних процесів і структур, а також розміщення населення та міграції на певній території. У сучасній Україні демографічна ситуація характеризується глибокими порушеннями демографічних процесів. Зменшення чисельності населення обумовлено кількома чинниками:

- 1) Російське вторгнення в Україну
- 2) Депопуляція
- 3) Старіння населення
- 4) Погіршення здоров'я
- 5) Скорочення тривалості життя
- 6) Посилення міграційних процесів

Ці процеси призвели до гострої демографічної ситуації, що триває і досі. Починаючи з 1991 р. Україна втратила більше 10 млн. громадян. Показники смертності перевищують показники народжуваності у 1,5-2 рази, а середній вік населення зріс з 36,6р. до 41,1 р. Незважаючи на те, що протягом останнього десятиліття зросла середня тривалість життя, яка зараз перевищує показники початку 90-х рр., сьогодні Україна за цим показником значно відстає від інших країн світу

Використання статистичного аналізу дозволяє візуалізувати процес статистичного моніторингу на будь-якому його етапі, розпочинаючи зі збору первинних необхідних матеріалів, представлення проміжних результатів у вигляді різноманітних гістограм та діаграм, і закінчуючи складними трьох мірними зображеннями. Основними геопросторовими

джерелами інформації, що можуть використовуватись у дослідженні, є: економіко-статистичні дані, астрономо-геодезичні дані, дані природних постережень та вимірів, картографічні джерела, дані дистанційного зондування.

Проведення моніторингу демографічної ситуації можна зобразити у три етапи:

1) У першому етапі проводиться збір необхідної первинної інформації, ознайомлення з адміністративно-територіальним поділом країни та використання статистичних даних Державної служби статистики України.

2) Дослідження та підготовка отриманої інформації для подальшого використання і створення бази даних проводиться на другому етапі моніторингу.

3) Під час третього етапу створюється картографічне зображення з представленням отриманих результатів.

Отже, моніторинг демографічного розвитку – це розгляд та аналіз інформації про демографічну ситуацію певної території в даний проміжок часу.

Демографічний моніторинг включає в себе комплексне вивчення показників динаміки населення та змін його структури в просторовому та часовому розрізах. Геопросторовий аналіз дозволяє виконувати цілий ряд просторових задач і створювати візуалізацію даних. Карти, графіки, статистичні дані та картограми дозволяють зобразити історичні зміни та поточні зрушення

Література

1. . Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 17.10.23)

2.Ковтуняк І. П. Таратула Р. Б. Основи картографо-геодезичного забезпечення земельно кадастрових робіт. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 21. С. 117–120. (Дата звернення 17.10.23)

3. Сохнич А., Сохнич С. Застосування ГІС в управлінні земельними ресурсами. Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК. 2013. № 20(2). С. 10–13 (Дата звернення 17.10.23)

4. Таратула Р. Б. Особливості геоінформаційного забезпечення земельно-інформаційної системи. Збалансоване природокористування. 2017. № 2. С. 118–123 (Дата звернення 17.10.23)

Ташкінова Оксана,
кандидат соціологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри соціології та соціальної роботи
Приазовський державний технічний університет

РОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНИХ АСИСТЕНТІВ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ-ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ У ПОЛЬЩІ

З початком повномасштабної військової агресії росії проти України мільйони українців змушені були стати вимушеними мігрантами, шукаючи притулку та тимчасового захисту як в інших регіонах України, так і за кордоном. Згідно зі відкритими статистичними даними, більшість українських біженців знайшли тимчасовий захист у країнах Європейського Союзу. Зокрема, більше півтора мільйона українців отримали тимчасовий захист у Польщі. Станом на 1 травня 2023 року офіційно тимчасовий захист у Польщі та PESEL UKR надано 1 590 028 мігрантам з України. Серед них 40% - це діти до 17 років включно. А саме: діти за віком 0-4 - 8%; діти за віком 5-11 - 18%; діти за віком 12-17 - 14% [1]. Ситуація невизначеності, тривалі бойові дії та відсутність покращення безпекової обстановки в певних регіонах України призводить до того, що значна кількість вимушених мігрантів, які перебувають за кордоном, поки що не висловлюють наміру в найближчий час повернутися в Україну. Оскільки це переважно жінки та діти, актуальним стає питання доступу до освітніх послуг та адаптації дітей різного віку до навчання в нових соціокультурних умовах приймаючої країни. Зважаючи на важливість повернення вимушених мігрантів в Україну після покращення безпекової ситуації в країні, важливим є також підтримання зв'язку українських дітей-вимушених мігрантів з українською культурою, мовою, освітою.

Проблема адаптації та інтеграції дітей-мігрантів та дітей-біженців до закладів навчання в приймаючій країні є безумовно актуальним у різних країнах та вимагає врахування багатьох факторів. Передусім, це мова, культура, готовність системи освіти до адаптації новоприбулих дітей до нових умов навчання та життя тощо. Так, наприклад, у статті “Особливості моніторингу результатів попереднього навчання дітей мігрантів в країнах ЄС” автори аналізують кращі практики проведення процедури оцінювання результатів попереднього навчання новоприбулих учнів. Вони вказують, що моніторинг освітньої траєкторії не є обов'язковим, не має уніфікованої процедури та може здійснюватися за допомогою різноманітних механізмів, але є важливим для забезпечення ефективної освітньої підтримки дітей мігрантів в освітніх установах приймаючих країн [2].

Л.Курій також проаналізувала значення інтеграції іммігрантів у формуванні освітньо-кваліфікаційної і демографічної складових людського потенціалу. Вона дослідила досвід розвинутих країн у застосуванні заходів з інтеграції іммігрантів [3]. У статті “Гуманістичний потенціал андрагогіки у вимірі педагогіки міграції” авторка розглядає педагогіку міграції як інтегровану галузь сучасної педагогіки, що вивчає процес адаптації дітей мігрантів та їхніх сімей в іншомовному культурному просторі [4].

З метою побудови типології досвіду сімейних ситуацій українських вимушених мігрантів, які втекли від війни та отримали тимчасовий захист у Польщі; вивчення впливу травматичного досвіду війни, евакуації та вимушеної міграції на успішність адаптації в країні перебування, колективом дослідників Варшавського університету (за участі авторки) було проведено дослідження «Родинна ситуація українських вимушених мігрантів в Польщі» [5]. На підставі 84 глибинних напівструктурованих інтерв'ю з родинами українських вимушених мігрантів, а також волонтерами, психологами, соціальними працівниками, які долучалися до надання психосоціальної підтримки українським біженцям, було проаналізовано стан та потреби дітей, підлітків та сімей українських вимушених мігрантів, які перебувають під тимчасовим захистом у Польщі (з 24 лютого 2022 року).

Згідно з відкритими статистичними даними та результатами досліджень [1; 5; 6], 40% українців, які отримали тимчасовий захист в Польщі, це діти. Тільки половина з них відвідують польські освітні заклади. Ще приблизно 30% від цієї кількості - поєднують навчання в польських освітніх закладах з дистанційним навчанням в Україні. Діти, які відвідують польські навчальні заклади стикаються з різноманітними проблемами, пов'язаними з соціальною ізоляцією, відсутність володіння польською мовою, складнощами у встановленні комунікації з дітьми тощо. Значна кількість дітей відчуває подвійне навантаження через одночасне навчання в двох освітніх системах: польській та українській.

Проаналізовано досвід українських дітей-вимушених мігрантів щодо організації навчання та відвідування освітніх закладів в Польщі, встановлено вплив різноманітних об'єктивних чинників на покращення адаптації українських дітей до освітніх систем Польщі з акцентом на посилення зв'язку з українською культурою. Одним з найважливіших чинників є безумовно наявність в Польщі міжкультурних асистентів в закладах освіти.

Міжкультурний асистент (Asystent międzykulturowy (пол.), Intercultural assistant (англ.) - це особа, яка допомагає мігрантам адаптуватися до нового культурного середовища, надаючи їм консультації та індивідуальну підтримку. Такі асистенти можуть працювати у різних сферах, таких як освіта, соціальна робота, охорона здоров'я тощо. Міжкультурні асистенти повинні мати гарні комунікативні навички, знання різних мов та культур, а також

вміння вирішувати конфлікти та сприяти взаєморозумінню, сприяти ефективній міжкультурній комунікації.

Посада міжкультурного асистента в польських школах була запроваджена в 2009 році, коли уряд Польщі прийняв закон про освіту мігрантів. Міжкультурний асистент може бути призначений школою, органом освіти або неприбутковою організацією, яка співпрацює зі школою. Посада міжкультурного асистента фінансується з державного бюджету, але не є постійною, а тимчасовою, на період адаптації дитини до польської освітньої системи. Міжкультурні асистенти, які працюють в закладах освіти, є важливими містками між українськими родинами та польською шкільною спільнотою. Асистенти відіграють вирішальну роль у допомозі сім'ям оволодіти після складного досвіду та отриманої соціально-психологічної травми війни та вимушеного переїзду та адаптуватися до нової реальності. Надаючи підтримку дітям вимушеним мігрантам та їхнім родинам, вони дають вчителям інформацію про їхню культуру та допомагають їм зрозуміти культурні відмінності, вирішувати конфлікти в мультикультурному шкільному середовищі та формувати ставлення до соціальної різноманітності в школі.

Зважаючи на те, що в перспективі важливим є повернення вимушених мігрантів в Україну, важливим є також створення умов для підтримки культурних зв'язків з рідною країною. В цих умовах роль міжкультурних асистентів для українських дітей є дуже значущою: не тільки в аспекті адаптації та досягнення необхідних результатів навчання, але й в забезпеченні якісного міжкультурного діалогу та збереження цінностей української культури.

Досвід закладів освіти Польщі показує, що залучення українських фахівців (педагогів, психологів, соціальних працівників тощо) у якості міжкультурних асистентів для надання допомоги у адаптації українських дітей вимушених мігрантів до польської системи освіти має значні позитивні результати не тільки для якості та успішності засвоєння навчального матеріалу, але й для встановлення ефективної міжкультурної комунікації та збереження зв'язку українських дітей з рідною країною.

Література

1. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej (2023) URL: <https://dane.gov.pl/en/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr/resource/47361/table> (Дата звернення: 15.10.2023)
2. Гуг Н. В., Щербань І.Ю. Особливості моніторингу результатів попереднього навчання дітей мігрантів в країнах ЄС. PEDAGOGY AND EDUCATION. № 151. 2023. С. 158-164. DOI 10.51582/interconf.19-20.04.2023.016 .

3. Курій Л. Соціально-економічна інтеграція іммігрантів як засіб ефективної реалізації їх людського потенціалу . Соціально-економічні проблеми і держава. 2012. Вип. 1 (6). С. 102-123.

4. Аніщенко О. Гуманістичний потенціал андрагогіки у вимірі педагогіки міграцій. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: збірник наук. праць. 2012. Вип. 4. С. 7-16.

5. Ташкінова О. Психосоціальна підтримка дітей українських вимушених мігрантів, які перебувають під тимчасовим захистом у Польщі. Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в Україні та зарубіжжі : збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 19–20 травня 2023 р. / за ред. Г. Й. Михайлишин, І. В. Кулик; упоряд. : Н. В. Сабат, Н. І. Сабат. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. С. 30–34.

6. Back to School: Ukrainian Children in Poland Still Face Unique Challenges, IRC Survey Reveals. International Rescue Committee (IRC). URL: <https://reliefweb.int/report/poland/back-school-ukrainian-children-poland-still-face-unique-challenges-irc-survey-reveals#:~:text=Collaborating%20closely%20with%20the%20Polish,adapt%20to%20their%20new%20reality>. (Дата звернення: 15.10.2023)

СЕКЦІЯ:
**«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

Безрукова Ольга,
доктор соціологічних наук, доцент,
доцент факультету соціології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вілкова Олена
кандидат соціологічних наук,
доцент факультету соціології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Петренко-Лисак Алла
кандидат соціологічних наук,
доцент факультету соціології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**СОЦІАЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНЦЯМИ РОСІЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ:
ОЗНАКИ, НАРАТИВИ, ВПЛИВИ**

Соціальна перцепція є здатністю людей формувати власні враження про інших та конструювати судження щодо інших людей та соціальних груп, а також щодо життєвих ситуацій та навколишнього середовища. Основою вражень є спостережливість та досвід взаємодій, а також рівень чутливості щодо потрапляння під вплив соціального оточення, обставин та лідерів думок чи референтних осіб. Люди інтерпретують оточуючий світ, інших людей та їхні вчинки, формують категорії розуміння та сприйняття на основі як причинно-наслідкових зв'язків, так і емоційних реакцій. Війна як соціальне явище викликає переосмислення людиною питань власної та групової ідентичності. І це не тільки наслідок розподілу сторін на «своїх» та «ворогів», але й через посилення чи послаблення особистісних оцінок громадянського статусу та приналежності до політичної нації.

Серед ознак, які засвідчують суттєві трансформації у сприйнятті «своїх» і «чужих», для українського суспільства значимою є мовна ідентичність. Російсько-українські відносини тривалий час формувалися довкола мовної ситуації. Мова виступала «зброєю» російської експансії за часів панування на українських землях російської імперії і радянського періоду української історії. Відповідно, зросли не тільки показники визначення української мови, як домінуючої у комунікаціях (22% українців за рік війни перейшли на частіше використання української мови [6]), але й реальні практики українців у переході на вживання української мови не тільки в офіційному, але й у побутовому спілкуванні (82% вважають українську мову рідною, а 60% розмовляють нею вдома, що є найбільшим показником, починаючи з 2012 року [6]).

Протягом історії української незалежності дослідники фіксували толерантне ставлення українців до росії загалом та росіян зокрема. Почасти в свідомості громадян концепт «росія» та «прості росіяни» були відділені один від одного, навіть після початку агресії з боку росії у 2014 році ми можемо спостерігати хвилеподібний рівень толерантності, після найбільш кривавих та знакових подій в східній частині України та анексії Криму ставлення суттєво погіршувалось але з перебігом часу воно дещо покращувалось. Так, в 2008 році майже 90% українців виявляли позитивне ставлення до росії, в 2014-2015 роках цей відсоток знизився до 30, але в 2019 знов зріс майже до 60 [3]. Навіть за декілька місяців до повномасштабного вторгнення, коли громадяни вже мали можливість спостерігати ескалацію на кордонах з Україною, 34% громадян добре ставились до росії. Станом на 2021 рік українці все ще розділяють своє ставлення на: «до росіян» та «до керівництва держави». Ставлення українців до росії в 2021 році суттєво залежало від регіону України [4]. Добре ставлення до керівництва Росії зростає з 5% на Заході до 27% на Сході [4]. Станом на травень 2022 року ставлення громадян кардинально змінилось – так лише 2% добре ставляться до росії, 92 % - погано. Зміну ставлення дослідники фіксують і серед тих респондентів, які ще на початку лютого 2022 року виказували добре або невизначене ставлення, змінили свої погляди на «погане ставлення» в травні 2022 року. Одразу декілька соціологічних кампаній у своїх дослідженнях фіксували і усвідомлення українцями факту того, що у війні винна не лише абстрактна росія, її керівництво, але й так звані «прості росіяни». Так, дослідження Gradus Research Company проведене у лютому-березні 2022 року, зафіксувало, що у більшості опитанх українців погіршилось ставлення до росії протягом останнього тижня та винними у війні опитані називають як керівництво країни, так і всіх росіян разом: народ, керівництво, еліти рф (46 та 40% відповідно) [2]. Подібну тенденцію демонструє ще одне соціологічне дослідження, представлене дослідницькою агенцією Info Sapiens в квітні 2022 року. Наприкінці березня 79% громадян України вважали "простих

росіян" винними у війні. У квітні – так вважали вже 84% українців. Лише 4% продовжували вважати, що пересічні громадяни РФ зовсім не винні у війні [1]. Описані тенденції у ставленні до росії та росіян до певної міри пояснюють чому рівень сприйняття реальності загрози у українців залишався доволі невисоким навіть напередодні повномасштабного вторгнення.

Перебування всередині травматичної ситуації, наявність значної кількості постраждалих і величезна несправедливість загибелі мирного населення сприяють трансформації сприйняття в установки, які в подальшому будуть закріплені в історичній пам'яті. Дослідження О.Злобіної з аналізу наративів (ворожість, ненависть, дистанціювання, залежність майбутнього від розвитку ситуації), яскраво демонструє, що в них представлено два типи реакцій на травму – спонтанна, в якій зафіксовані найбільш актуалізовані або бажані варіанти побудови стосунків з агресором і відрефлексована, що спирається на реальність (від бажаного переходять до можливого) [7].

Аналіз особливостей соціального сприйняття українцями агресора дозволяє визначити ключові точки подальшої взаємодії та надасть змогу формувати стратегії адаптації та пристосування суспільства до нових умов у повоєнний період на різних рівнях соціальної системи.

Література:

1. InfoSapiens. Дослідження. URL: https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=223&fbclid=IwAR0Ho3a_jf8Xxnj1OJxOsXBGH4JbW6dopcD9XOhMW2uosFwbL7Nt_yfKvHUfile:///C:/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%BA%20%D0%94/%D0%BA%D0%B0%D1%84/Gradus_Report_War_1_ua.pdf
2. Gradus Research Company. Дослідження. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/>
3. Київський міжнародний інститут соціології. Дослідження. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1112&page=1>
4. Київський міжнародний інститут соціології. Дослідження. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1078&page=4>
5. Сологуб Ілона. Ставлення українців до росії та росіян до України Вокс Україна 23.06.2023. <https://voxukraine.org/stavlennya-ukrayintsiv-do-rosiyi-ta-rosiyan-do-ukrayiny>
6. Соціологічна група «Рейтинг». Комплексне порівняльне дослідження «Як війна змінила мене та країну. Підсумки року». Лютий 2023. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rating_war_changed_me_and_the_country_february_2023.pdf

Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

Боканча Кира Олександрівна,
1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»
Маріупольський державний університет

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

24 лютого 2023 в Україні почалось повномасштабне вторгнення з боку російської федерації. З цього моменту в країні проголосили «воєнний стан» [1]. В країні «агресор» ця війна називається: «спеціальна воєнна операція». Треба зазначити що, перші передумови почались ще у 2014 році, за 8 років до початку знищення українського народу та нашої нації. З цього моменту все поділилось на «до» та «після» для мирного населення України. Через напад наших «сусідів», велика кількість мирних жителів вимушена була іммігрувати в інші країни, або на інші території України. Це рішення було прийнято, щоб зберегти життя собі та рідним людям. За даними ООН, більш ніж 6,2 млн українців виїхала за межі країни, та до сих пір перебувають за кордоном [3].

Не так багато країн які змогли прийняти біженців з окупованих територій та надати першу грошову допомогу та моральну підтримку. В цьому числі є: Німеччина, Естонія, Польща, Словаччина, Чехія. Більша частина біженців перебувають на території Німеччини (1 .1 млн) та Польщі (990 тис.). Багатьом людям важко було перебувати на інших територіях, тим паче з іншою мовою та культурою . Через такі труднощі деяка частина біженців прийняло рішення повернутись на рідну землю, на територію бойових дії, інша частина ще думає над цим питанням. А люди що залишились на інших землях штовхнулись з проблемою міжкультурною комунікацією. Основні труднощі можна поділити на три групи:

Місцева мова (40%), фінансові труднощі (28%), пошук житла(24%) [2].

За словами Ради ЄС, вони продовжили строк дії захисту вимушених іммігрантів з України до 2025 року.

Деякі країни поставили не великі умови для біженців, що б вони змогли перебувати на їх територіях. Наприклад: біженці які не знають мови, повинні за певний відрізок часу пройти мовні курси. Люди які знають мову, повинні працювати на території країни, на якій вони перебувають. Діти яким ще не виповнилося 18 років, повинні навчатися у навчальних закладах (школи або дитячі садки).

Деякі місцеві жителі від щирого серця готові допомогти потребуючим людям, але їх не багато. Деякі проти людей, які вимушені були тікати від війни. Допомогти можуть тільки ті, які самі на собі відчули або застали будь-які тяжкі часи свого життя.

Люди які самі виїхали за кордон, найчастіше не знаходять собі знайомих та не комунікують з іншими людьми, бо це важко не тільки через мовний бар'єр, а ще і морально. Бо не менш ніж 60% всіх біженців потребують психічної допомоги та підтримки [4].

Таким чином, міжкультурна комунікація в контексті соціально-психологічної адаптації українських біженців за кордоном звісно важка, але її можна подолати. Це можливо за допомогою інших людей, які щиро приймуть Вас як своїх рідних та з радістю допоможуть адаптуватися на новій землі, та завдяки державам, які без проблем «відкриють свої кардани та можливості для Вас».

Література

1. Кабінет президента. URL: <https://www.president.gov.ua/> (Дата звернення: 10.11.2023)
2. Проблеми біженців за кордоном. URL: <https://glavcom.ua/country/society/z-jakimi-problemami-zishtovkhujsja-ukrajinski-bizhentsi-za-kordonom-rezultati-opituvannja-964598.html> (Дата звернення: 10.11.2023)
3. Скільки людей покинуло країну? URL: <https://www.unian.ua/economics/other/kilkist-bizhenciv-pidrahuvali-skilki-lyudey-ne-povernutsya-v-ukrajinu-12361761.html#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%9E%D0%9E%D0%9D%2C%20%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE%206,%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%200%2C5%25> (Дата звернення: 10.11.2023)
4. Психологічна допомога. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/326709-psihologichnoyi-dopomogi-potrebuyut-ne-mensh-yak-60-ukrayintsiv-moz> (Дата звернення: 10.11.2023)

ВИМУШЕНІ МІГРАНТИ ЯК СПЕЦИФІЧНА ГРУПА НАСЛЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗА КОРДОНОМ

Поняття, причини вимушеної міграції законодавчо не встановлені, що стосуються поняття внутрішньо переміщених осіб, вимушених переселенців то законодавство не визначає усіх причин такого переселення. Зазначені поняття різні, тому вимагають окремого визначення у законодавстві та визначення причин, механізми їхнього регулювання, оскільки не всяка вимушена міграція є примусовою міграцією.

Україна входить у десятку країн світу з найбільшою кількістю ВПО, які отримали такий статус через збройний конфлікт та насилля, та посідає перше місце в Європі. Відомо, що після 24 лютого і до 19 липня 2022 року 9 567 033 громадян України перетнули кордон у напрямку на виїзд, тоді як чисельність на в'їзд становила 3,793,403. І хоча, безумовно, дані щодо перетинів кордону вкрай важливі для оцінки динаміки, спрямованості та обсягів вимушеної міграції, необхідно зважати на те, що йдеться не про людей, а про події, тобто чисельність перетинів кордону з України не співпадає з чисельністю біженців та тих, хто повернувся. Тим більше, що частина цих перетинів відбувається через кордон, який Україною не контролюється, тобто на окупованих територіях, а надана країною агресором кількісна інформація викликає багато запитань та сумнівів. Треба зважати також на те, що одні й ті ж самі особи можуть пересуватися через кордон неодноразово і в обох напрямках [4].

На початок липня 2022 року за даними УВКБ ООН в європейських країнах нараховувалося понад 4 млн громадян України, зареєстрованих як особи, що отримали тимчасовий захист у відповідності до Директиви Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року [7] або згідно з національним законодавством. Директива Ради 2001/55/ЄС була активована Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 [3] саме для українців. Відповідне рішення розповсюджується 476 № 7/2022 на всі країни ЄС тому українці «можуть легально перебувати за статусом «тимчасового захисту у будь-якій країні Євросоюзу. Більш того, тимчасовий захист активується щодо українців, які тікають від війни, одразу після перетину кордону ЄС [5].

Процес інтеграції українських біженців до ЄС можна представити як надзвичайно складне багатоаспектне явище, у якому перетинаються, часом збігаються, а часом і суперечать одні одним інтереси різних сторін. Так, європейці виявили неабияку гостинність: згідно з аналізом Ipsos Flash Eurobarometer, 89% жителів ЄС симпатизували українцям, 88% підтримували наданням прихистку біженцям з України. У свою чергу, українці також зазначали позитив – серед усіх тих, хто від початку війни змінювали місце проживання (17% виїжджали за кордон, решта – на інше місце в межах України), 83% оцінювали ставлення до себе з боку місцевих жителів як дуже і скоріше доброзичливе, інакше думали лише 11% (дані Gradus Research Plus) [3].

Але інтегруватися складно з багатьох причин, зокрема, і через те, що серед великої кількості вимушених переселенців, відмінних за цілою низкою соціально-демографічних ознак, у тому числі й за психологічними настановами, більшості людей було важко безпроблемно прийняти кардинальну зміну життя, ще і в основному в гірших, ніж удома, умовах, і швидко досягти взаєморозуміння з контактерами в країнах перебування [6].

Існують об'єктивні проблеми налагодження життя за кордоном, пов'язані з пошуком роботи, вивченням мови, забезпеченням житлом, соціальними виплатами, медичним страхуванням, послугами освіти, транспорту, зв'язку, документами набуття легального статусу тощо. Про те, що розв'язувати проблеми інтеграції зовсім не просто, свідчать опубліковані скарги переміщених у різні країни ЄС українців на труднощі вирішення багатьох питань, наприклад, на: вимоги виселитися або знайти роботу (Франція); малу фінансову підтримку і труднощі із знаходженням роботи без знання мови (Швеція); нерозуміння причин і наслідків війни, викривлене сприйняття дій агресора і українського спротиву (Болгарія); відсутність матеріальної допомоги (Іспанія); бюрократію, скорочення пільг (Німеччина); згасання емпатії (Австрія); невдоволення малозабезпеченого населення (Чехія); претензії щодо начебто зловживання гостинністю (Литва); закриття або скорочення центрів допомоги, скасування безкоштовного проїзду (Данія); намагання заробляти на прибулих (Італія); відміну виплат, погіршення ставлення (Польща); тощо [1].

Біженці незадоволені тим, що очікування швидкого й безболісного вирішення їхніх питань стикаються з реальністю передбачених бюрократичними регламентами непростих процедур і тривалих термінів їх виконання. Представники офіційних служб, у свою чергу, незадоволені нерозумінням біженцями того, що пропоновані правила, на думку чиновників, цілком виправдані й єдино можливі. І біженці, і службовці взаємно незадоволені реакцією іншої сторони – її поведінка здається незрозумілою, хоча насправді є для неї цілком звичайною, але контрагентам бракує обізнаності щодо культурних особливостей поведінки, прийнятій в іншій країні [2].

Незнання або неврахування цих особливостей здатне негативно впливати на якість порозуміння жителів різних країн – людей з нетотожними ціннісними системами, навіть якщо вони й належать до спільної європейської цивілізації. Саме це незнання може бути до певної міри однією з причин невідповідності взаємних очікувань сторін від контактів одна з одною.

Література

1. Захарова О. Українські біженці в світі: британці вчать українську, кенійці дивуються, що війна ще триває. *The page*. 2022. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/ukrayinskibizhenci-yak-zminilosya-stavlennya> (Дата звернення: 15.08.2023).
2. Левін Р., Яценко Г. Сприйняття життєвих цінностей українцями та іншими європейцями в контексті проблем інтеграції українських біженців у ЄС. *Економіка України*. 2022. № 10. С. 51-60. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.051> (Дата звернення: 24.08.2023).
3. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни Росії проти України – восьма хвиля дослідження. Аналітичний звіт. *Gradus Research Plus*. Серпень 2022. С. 8-27. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/> (Дата звернення: 04.09.2023).
4. Шульга Н. Велике переселення народів: репатріанти, біженці, трудові мігранти. Київ : Інститут соціології НАН України, 2002. 700 с.
5. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022) : моніторинг Cedoss. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-v-ukraini.docx-1.pdf> (Дата звернення: 04.09.2023).
6. Council implementing decision (eu) 2022/382 of 4 march 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from ukraine within the meaning of article 5 of directive 2001/55/ec, and having the effect of introducing temporary protection. EUR-lex : website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:32022d0382> (Дата звернення: 11.09.2023)
7. Council directive 2001/55/ec of 20 july 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between member states in receiving such persons and bearing the consequences thereof. EUR-lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3a32001l0055> (Дата звернення: 11.09.2023)

Глебова Наталя
доктор соціологічних наук, професор,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Гавріна Вікторія
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

НАВІГАЦІЯ В ІНФОМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Соціологічне дослідження рівня розвиненості інфомедійної грамотності населення «Моя навігація в інфомедійному просторі» вперше проводилося в грудні 2020 року – січні 2021 року на замовлення ХАБу інфомедійної грамотності, друге опитування проводилося в червні 2023 року. Збір інформації онлайн-опитування відбувалося за допомогою Google-форми, анкета була розміщена на інтернет-порталі, де респонденти могли вводити свої відповіді.

Проведений аналіз результатів дослідження дозволив зробити загальні висновки: до найбільш прийнятних для себе джерелами отримання інформації користувачі 2023 року відносять: соціальні мережі – 77,2% та інформаційні інтернет канали 72,5%, українське телебачення (загальнонаціональні канали) – 44,4%. Порівняно з 2020 роком констатуємо значне зростання переваги інтернет-каналів і соціальних мереж перед телебаченням і радіо, що пояснюється значними перевагами в мобільності цих каналів, інтерактивними можливостями тощо.

Провідним за популярністю серед користувачів соціальних мереж станом на 2023 рік є інформаційні платформи Telegram (92,1 %), Instagram (45%), Facebook (53,3%). YouTube (44,4%). Facebook (38,6%). Платформа Telegram стала беззаперечним лідером для користувачів завдяки мобільності подачі новин, їх захищеності та інваріантності важливих джерел, що є надзвичайно важливим в умовах тимчасової окупації агресором українських південно-східних територій . Решта вказаних інформаційних каналів значною мірою втратили в показниках популярності за наведеними в таблиці 3 параметрами.

Зазначимо, що чинник зручності соціальних мереж для отримання інформації про актуальні події зріс серед користувачів на 14% (79,9 % - 66, 2). Чинник швидкості

оновлення інформація у соцмережі (становить близько 53 %) як і можливості самостійно отримувати інформацію і ділитись нею порівняно з рештою ЗМІ залишився без змін.

Попри переваги соціальних мереж, на 6 % зросла і кількість користувачів (85,2-79,9%), які вважають що в соціальних мережах подається багато дезінформації і фейків, що почасти пояснюється стрімким наростанням масиву інформації з різноманітних джерел.

Дещо змінилась порівняно з 2020 роком думка користувачів щодо чинників відповідальності за розповсюдження фейків. При цьому думку про власну відповідальність за якість розповсюджуваної інформації поділяють вже 55, 6 % (у 2020 р. -48,4%) респондентів. Переважна більшість респондентів як і 2020 року схильна делегувати контрольні функції за нерозповсюдження дезінформації на власників і керівників соціальних мереж (65,1- 61,1%). До контрольних функцій держави моніторинг якості інформації в соцмережах сьогодні відносять 48, 7% (в 2020 -42% респондентів.)

Як і в минулі роки близько половини опитаних вважає, що вони принаймні в більшості випадків особисто здатні відрізнити якісну інформацію від дезінформації та фейків. До значимих ознак-критеріїв неякісної інформації у власній практиці користування соціальними мережами респонденти традиційно відносять такі, як поширення інформації у соцмережах ботами (64,6% - 56,7%); відсутність авторства інформації (відповідно 52,9% - 49,6%); власна підозра і недовіра до змісту інформації, що з'явилася в ЗМІ (42,3% - 38%).

Разом з тим, виявлено досить значні кількісні зміни щодо активності користувачів у для уникнення впливів дезінформації. Якщо кількість користувачів, які активно заходять для отримання достовірної інформації на сайти і сторінки в соцмережах державних установ змінилась незначно(відповідно 58,4% і 60,8%) користувачів, то на 10 відсотків збільшилось чисто тих, хто читає ЗМІ, що належать різним власникам.

Щодо тематики інтересу, то прикметно, що найцікавішу інформацію за їх власною оцінкою користувачі сьогодні отримують з офіційних повідомлень (66,1%), інтерв'ю і новин ТСН (по 37%). Зазначимо значну частку аналітичних програм, як джерела цікавої інформації (28%). Ці дані свідчать як про довіру до керівників держави та ЗСУ, так і консолідацію українського суспільства у щодо майбутнього нашої держави. Рівень культурного патріотизму і довіри засвідчує відсоток опитаних що черпають потрібну інформації з україномовних джерел (92,5%).

Отримані результати загалом засвідчують значне зростання інтересу до інформації в молодіжному сегменті користувачів, активність користувачів у протидії розповсюдження недостовірної інформації, а також значну довіру офіційним джерелам, інформаційним платформам і аналітичним незалежним програмам, що відповідально ставляться до своєї місії в умовах війни. Разом з тим, отримані дані дають змогу зробити певні висновки і внести

потрібні корективи для більш ефективного використання платформ, що користуються довірою користувачів інформації та розробку методичних засобів підвищення рівня інформаційної освіченості населення в складних умовах війни.

Особливої уваги, на нашу думку, потребує підготовка гуманітарних структур і культурно-освітніх платформ, зокрема науково-освітніх, до якісного і ефективного супроводу вирішення складних соціально-культурних проблем після де окупації південно-східних українських регіонів.

Зал Софія,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»
Маріупольський державний університет

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЩОДО СІМ'Ї ТА ШЛЮБУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному світі актуальною стала проблема сімейних цінностей в умовах трансформацій суспільства. Ці цінності є складним комплексом поглядів, почуттів та психологічних установок, які визначають дії людини, її взаємодію та бажання досягати, зберігати або відновлювати певні блага. Сучасні визначення сім'ї та шлюбу є динамічними та різноманітними, адже існує багато підходів до їх розуміння. У «Новітньому філософському словнику» А. А. Грицанова, сім'ю описують як «співжиття людей, яке базується на шлюбі або родинних зв'язках, об'єднане відповідальністю та спільною господарсько-побутовою діяльністю, що виступає як первинна інституціоналізована форма соціального спільного життя» [1, с.180-637].

Сучасна епоха відзначається усвідомленням важливості спільнот (громад) для психологічного комфорту людини. Цей тренд виявляється яскраво у різних галузях психології: клінічній, соціальній, організаційній. Люди все більше розуміють, що життя не обмежується лише працею та особистими досягненнями, але і важливість спільнот та цілісного психологічного благополуччя.

Особливу вагу набуває вплив оточення та традицій спільноти на повсякденне життя людини, її задоволення життям. Реальні блага стають лише частиною відчуття благополуччя,

де значення має також структурованість спільноти та традиції, що впливають на щоденне життя особистості.

У сучасному суспільстві криза сім'ї пов'язана не лише з внутрішніми проблемами (наприклад, подружніми чи батьківськими відносинами), але й з оточенням, в якому функціонує сім'я.

Трансформація системи сімейних цінностей виникла через зміни у всіх сферах суспільства, що породило численні запитання: які цінності є універсальними, а які - відносними; які цінності декларуються, а які дійсно усвідомлені. Чи має молодь уявлення про сімейні цінності?

Сучасне суспільство формує певний образ життя та стереотипи поведінки. Існує потреба в улюбленому бачити людей з міцною духовно-моральною культурою та стабільними сімейними цінностями. Однією з ключових умов для виховання таких особистостей є оточення, де вони ростуть та формуються. Це здорова сім'я, де людина з'являється, виховується, отримує цінності та природно стає особистістю.

Сім'я представляє собою універсальну та різнобічну структуру, що базується на взаємодії між особами. Інститут сім'ї відповідає за виконання цілого комплексу функцій, що закріплені за ним, формуючи зв'язок між сім'єю та суспільством з одного боку, і між сім'єю та окремою особистістю – з іншого.

Аналізуючи всі функції сімейного інституту, згоджуємось з думкою Е. М. Лібанової, яка розділяє їх умовно на дві групи: перша - це специфічні функції, які відображають саму сутність та призначення сім'ї; друга - неспецифічні функції, що виконуються сім'єю в конкретних історичних умовах. Функції сім'ї мають тісний зв'язок з життєдіяльністю суспільства та змінюються відповідно до суспільних перетворень та його розвитку. Однак, специфічні функції сім'ї, що роблять її унікальною серед інших соціальних інститутів, притаманні на всіх етапах розвитку суспільства, включаючи забезпечення фізичного та соціокультурного відтворення нащадків людської спільноти.

До специфічних функцій сім'ї можна віднести: 1) репродуктивну функцію - народження дітей, продовження роду; 2) функцію соціалізації - виховання дітей; 3) забезпечення матеріальних потреб дітей [2, с.248].

Усвідомлюючи важливість сім'ї як соціального інституту та системи цінностей для її формування, функціонування та розвитку, сьогодні є певне занепокоєння щодо готовності молодого покоління до майбутнього сімейного життя на основі традиційних українських сімейних цінностей, родинних традицій і взаємин між батьками та дітьми.

Психологічна ситуація в Україні у сфері шлюбних відносин на сьогодні є складною. У сфері індивідуальної свідомості відбуваються зіткнення між дуже старими уявленнями про

сімейний уклад та новими тенденціями суспільного розвитку, які дуже складно прийняти та зрозуміти нашим співвітчизникам.

Сьогодні ми спостерігаємо деградацію шлюбних відносин, родинні зв'язки часто більше мають економічний характер, ніж сімейний. Сімейні стосунки тісно переплітаються з соціально-економічною реальністю, і стан інституту сім'ї є одним із ключових показників соціальної стабільності та благополуччя.

Під впливом кризових явищ у духовно-етичній сфері життя сучасних родин відбувається девальвація сімейних цінностей, що веде до різних наслідків для стану й благополуччя сімей. Поглиблення дефіциту в моральному і статевому вихованні молоді призвело до поширення демократичних цінностей і у сфері особистих стосунків. Це означає, що концепція «свободи» часто асоціюється з безладним та аморальним задоволенням сексуальних потреб. Усього цього типу тенденції завдають шкоду розвитку функції «щастя» в українських родинах [3, с.68-76].

Сформування сімейних цінностей є ключовою потребою, яка визначається вмістом виховання в сім'ї. Сім'я сприяє формуванню фізично здорової, моральної та інтелектуально розвиненої особистості. Складові сімейного виховання включають різноманітні напрямки: фізичне, моральне, інтелектуальне, естетичне та трудове виховання. Ці аспекти доповнюються патріотичним, економічним, екологічним, політичним та статевим вихованням [4, с.151-158].

Жодна нація чи культурна спільність не може існувати без сім'ї, яка відіграє важливу роль у збереженні здоров'я та вихованні, у забезпеченні економічного та соціального розвитку суспільства, а також у покращенні демографічних процесів.

Нестабільність шлюбних та сімейних відносин, яку відчуває українське суспільство, має складний та змінний характер. Становище, що склалося, потребує невідкладної переоцінки та зміцнення позицій у соціально-економічній, демографічній, національній та духовній сферах нашої держави. На цьому етапі розвитку, коли інститут сім'ї перебуває у процесі значних трансформацій, важливо розглядати сім'ю як цінність, сформовану в ході людського розвитку, зрозуміти реальний стан досяжності цієї цінності в наш час і передбачати її майбутні перспективи.

Література

1. Грицанов А.А. Новітній філософський словник, 2004. Арістотель. Політика. Сьома книга. К., 2000. С. 180-637 URL: <http://kniga.scienceontheweb.net/noveyshiy-filosofskiy-slovar.html> (Дата звернення: 10.11.2023)

2. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. Монографія. Авторський колектив під керівництвом Е.М. Лібанової. К.: ТОВ «Основа – Принт», 2009. 248с.

3. Лютак О.З., Федик О.В. Щастя як соціально-психологічний феномен. Збірник наукових праць : психологія. Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Вип. 24. С.68-76

4. Літвінова О. В. Проблема збереження сімейних цінностей в умовах трансформаційних змін. Теоретичні і практичні проблеми психології. 2013. № 2 (31). С. 151-158.

Зубченко Олександр,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Протягом осені 2022 р. українська армія звільнила від російської окупації тисячі квадратних кілометрів на півночі та південному сході Харківщини та на правобережній Херсонщині. Попри масову евакуацію та прагнення наших земляків будь-що вирватися з під ворожого ярма, під час окупації на цих територіях лишались сотні тисяч людей. З приходом ворожих військ їхнє життя розділилося на «до» та «після». Однак загального порозуміння та повернення до довоєнного життя не сталося і за рік після звільнення. Натомість після деокупації всі соціальні проблеми та розколи, що існували до війни, загострилися у геометричній прогресії. Поряд із цим виникнули вже нові лінії соціальних розмежувань – між тими, хто лишався під росіянами, та виїжджав до вільної України, між колаборантами і людьми, що всіляко уникали контактів з окупантами, тими, хто досі очікує на повернення росії та борцями із ворожою навалою. Все це дуже негативно впливає на налагодження мирного життя та ефективність соціально-економічного відновлення, породжує апатію та зневіру.

За таких умов постає логічне запитання – як соціолог може зрозуміти сутність процесів, що відбуваються на звільнених землях? Очевидно, що нашу увагу має бути

сфокусовано насамперед на проблемах повсякденного життя людей в окупації. Адже навіть за кремлівського панування люди працювали, ходили за покупками, відвідували друзів, відзначали дні народження та їздили у справах. Проте з кожним днем порядки, які встановлювали окупанти, все більше заглиблювалися у буденні взаємодії, змушували до модифікації соціальної поведінки та врахування нових обставин у своїй поведінці. Наслідки таких деформацій будуть відчуватися ще багато років.

Виникає наступне питання – як у такій ситуації забезпечити якісне проведення емпіричних досліджень на звільнених землях? Очевидно, що пізнавальний потенціал кількісних методів тут суттєво обмежено. Чисто технічно провести опитування на порівняно безпечних територіях можливо, але виникає кілька серйозних проблем. По-перше, щодо змістовності та етичності опитувальника, адже все багатоманіття відчуттів та жахів окупації не втиснути до соціологічної шкали. До того ж некоректними є і будь-які порівняння умов життя під росіянами, до війни та після звільнення. По-друге, немає можливості побудувати репрезентативну вибірку, адже склад населення, яке лишалося в окупації, тікало з-під ворожої влади та повернулося після визволення, невідомий

Аналіз документів та фотозображень з окупації, на жаль, також не надто допоможе. Письмових свідчень своїх злочинів вороги залишили не так багато, і найбільший інтерес може становити вивчення змісту «підручників» та агітаційних матеріалів до російських свят, похапцем покинутих у фейкових «школах» та «закладах культури». Вивчення цих матеріалів дозволяє зрозуміти не тільки примітивність моделі «морально-духовного виховання», яку вони хотіли запровадити для наших дітей, але й убогість внутрішнього світу їхніх авторів. Разом з цим фото з окупації можна перелічити на пальцях однієї руки, адже ворожі солдати та поліцейські влаштовували справжнє полювання на смартфони. Місцеві жителі ще довго згадуватимуть правило «двох мобільних» - сучасний гаджет надійно ховаєш вдома, а на вулицю береш кнопочковий телефон.

Дещо більше можливостей надає проведення фокус-групової дискусії, яка дозволяє, з одного боку, оцінити емоції, почуття, реакції людей у процесі обговорення, а з іншого – визначити теми, розмова щодо яких «не клеїться», зрозуміти страхи та переживання учасників зустрічі. Однак для соціолога дуже важливо максимально коректно сформулювати склад фокус-групи, бажано із респондентів, які весь час пробули в окупації та можуть оцінити життя на різних етапах панування агресора. При цьому модератору слід ретельно стежити, щоб з одним круглим столом не зустрілися колаборанти та жертви ворога, адже перед нами – не уявний політичний конфлікт з фільму «Брекзіт», а реальна війна із кров'ю та сльозами.

Більшості із названих вище проблем можливо уникнути при зборі емпіричної інформації шляхом глибинного інтерв'ю. Ця методика була успішно апробована нами разом із запорізькою дослідницею Т.Поповою у с. Костирка Бериславського району на Херсонщині, звідки росіян вигнали у листопаді 2022 р. Серед наших респондентів були 2 чоловіки та 7 жінок, шестеро із них пробули в окупації весь час, а троє – виїхали на вільну територію ще до звільнення. У структурі опитувальника було виділено чотири смислові блоки – «початок окупації» (перехідний момент, де закінчується звичайна реальність та народжується новий, повний загроз і тривог життєвий світ), «соціальні практики окупації» (здобуття нових знань, необхідних для виживання, зміна повсякденних звичок), «окупаційні інституції» (алгоритми взаємодії «обличчя до обличчя» в межах маленької сільської спільноти) та визволення (хронологічне завершення (або продовження?) екстремальної соціальної ситуації).

Запропонована методика має кілька беззаперечних плюсів. По-перше, вона дозволяє максимально «розговорити» людей, нехай і у дещо сумбурній формі. По-друге, знімається табу на емоції, розповіді херсонців переповнено розпачем, горем та сльозами радості від зустрічі передових частин ЗСУ. По-третє, є можливість зафіксувати невербальні реакції на певні запитання. По-четверте, присутній великий фактажний ряд, який ніколи не отримаєш із «офіційної історії», де маленькому селу у кращому випадку приділять кілька сухих рядків. Найбільша перевага цього методу – можливість генерації образів повсякденності – сукупності думок, оцінок та вражень від пережитого під триколом. Зокрема, початок війни та перші дні окупації сприймалися через низку візуальних та аудіальних образів - вибухи, гул військової техніки, велика сіра маса чужинців у зелених камуфляжах, тривожний гавкіт собак та страх від кожного стуку в двері. Згодом цей символічний рід доповнюється щільно зачищеною хвірткою, шокуючими цінниками в магазинах та на ринках і майже підсвідомим прагненням надійніше приховати мобільні гаджети. Повернення синьо-жовтого прапора приносить із собою нові образи постокупаційної повсякденності.

Таким чином, наразі актуальним завданням для соціологічної спільноти лишається вироблення надійного інструментарію для дослідження соціальних процесів на звільнених територіях. Варто усвідомлювати, що у містах та районах, які належить звільнити Українській армії на півдні Запорізької області та лівобережжі Херсонщини, ситуація буде набагато гіршою через триваліший період окупації, суттєві зміни у соціальних відносинах та соціальній структурі населення. Дослідникам варто задуматися як над суттєвим вдосконаленням кількісних методик, корегуванням традиційних «жорстких» опитувальників, так і над активнішим втіленням у життя якісних підходів, заснованих на першочерговій увазі до внутрішнього світу респондентів.

Катаєв Станіслав,
доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології та
соціальної роботи
Класичний приватний університет

Зоська Яна,
доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет

РЕСЕНТИМЕНТ У ТЕОРЕТИЧНОМУ ТА КОНКРЕТНО-ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТАХ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В останні роки через війну відбувається актуалізація досліджень в межах соціології війни як для розуміння феномену війни, так і для пояснення процесів, що її супроводжують. Найбільш ґрунтовним внеском в соціологічну науку є колективна монографія Інституту соціологічних досліджень АНУ «Українське суспільство в умовах війни» [1].

Зараз ми розуміємо, що саме війна є закономірним слідством і головним виявом соціального безумства. Війна є кумулятивний ефект від інших проявів соціального безумства. Ресентимент можна розглядати як вияв соціального безумства. Стосовно росіян – це безумство руйнування всього людського. Стосовно України зовсім інша справа - це безумство героїв, що кинули виклик ворогу, що значно сильніший.

Ресентимент – це почуття ненависті до того, кого суб'єкт вважає ворогом, причиною своїх невдач. Це безсила заздрість, почуття слабкості чи неповноцінності. Це призводить до формування системи цінностей, яка заперечує систему цінностей «ворога». Суб'єкт створює образ «ворога», щоб позбутися почуття провини за власні невдачі.

Поняття ресентименту вперше було запроваджено Фрідріхом Ніцше у його роботі «До генеалогії моралі» [2]. На думку цього філософа, ресентимент є визначальною характеристикою моралі рабів, що протистоїть моралі панів. Ресентимент є складнішим поняттям, ніж заздрість чи ворожість. Феномен ресентимента полягає у сублимації почуття неповноцінності у особливу систему моралі.

Ресентимент, на думку Макса Шелера, живиться передусім, імпульсами помсти, ненависті, злості, заздрості, ворожості, підступності [3].

Сама по собі спрага помсти є лише матеріал для ресентимента. Помста входить у процес ресентимента лише в тому випадку, якщо суб'єкт, на який вона направлена, залишається не помщений. Ресентиментне роздратування збільшується від пропозицій вирішити ситуацію. Під впливом ресентименту формується деструктивна позиція.

Ресентимент – це самоотруєння душі. Преса поширює ресентимент для посилення психологічної складової війни. Ненависть іррадіює на всі сторони стосунків. Усе, що репрезентує ненависного суб'єкта (одяг, мова, і що завгодно, якщо вона співвідноситься з цим суб'єктом), викликає також ненависть. І ненависть викликається не властивостями об'єкта, а самим запереченням і знеціненням буття і сутністю об'єкта відносин.

Ресентиментний тип шукає у всьому причини для агресії. Сам факт існування супротивника викликає бажання знищити його.

У росіян радикально помилкова картина світу, яку вони не бажають змінювати, а маніакальне прагнуть слідувати їй. Їх дії знаходяться під впливом помилкового визначення ситуації, яке реально за своїми згубними наслідками. Російські пропагандисти, розпалюючи ненависть до українців, прагнуть цим зробити весь російський народ співучасником злочинів, які чинить режим Путіна. Ненависть просочує російську армію, тому вона лишається морального виправдання і є джерелом злочину проти України. Ненависть загарбника і агресора - це вияв аморальності, низького духовного рівня.

Ненависть до ворога-загарбника, який намагається знищити країну є виявом високої моральності і додатковим мотивом до опору.

Ненависть може бути моральною та аморальною. Втім, при ресентименті примирення є неможливим.

Література

1. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
2. Bittner R. Ressentiment. Nietzsche, Genealogy, Morality. Essays on Nietzsche's On the «Genealogy of Morals». Schacht R. (Ed). Philosophical traditions, 5. Berkeley, Calif. : University of California Press, 1994. Pp. 127–138.
3. Scheler M. Ressentiment. Das Ressentiment im Aufbau der Moralen / Trans. by Louis A. Coser. URL: <https://hscif.org/wp-content/uploads/2018/04/MaxScheler-Ressentiment.pdf> (дата звернення: квітень 2018).

Лепський Максим,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціології
Запорізького національного університету
академік Української академії наук,
академік Європейської академії наук України,

«ТУМАН ВІЙНИ» ЯК НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ У ПРОГНОЗУВАННІ

Актуальність. Сучасна російська-українська війна, яка є процесом формування нової епохи глобального світоустрою, актуалізує класичну тріаду наукових функцій діагностики (з'ясування стану за суттєвими ознаками цілісності суспільства та людства), прогнозування (визначення майбутнього) та практики управління (практичних завдань організації кращого устрою суспільства та людства в результаті їх розв'язання).

У теорії прийняття рішень відомі класи вирішення таких завдань – стандартні, що віддзеркалюють штатні ситуації; ризикові, які не є штатними, але можливо розрахувати вірогідність досягнення результату та втрат; невизначені, в яких розрахувати вірогідність неможливо. Серед сучасних аналітиків війни часто використовується поняття відносно невизначеності війни «туман війни».

За Оксфордським словником «туман війни» розглядається як «фраза, яку зараз часто використовують для опису складності військових конфліктів («Туман війни» – це назва відзначеного нагородами документального фільму Еррола Морріса 2004 року про Роберта С. Макнамару, держсекретаря США під час війни у В'єтнамі). «Туман війни» часто приписують Клаузевиці, але насправді це парафраз його слів: «Війна – це царство невизначеності; три чверті факторів, на яких базуються дії під час війни, оповиті туманом більшої чи меншої невизначеності». [1, р. 261]

Проблема невизначеності є вкрай актуальною темою дослідження майбутнього в сучасній науці, якій ми маємо завдячувати П'єру Ваку, засновнику «м'якого мистецтва переосмислення» як сценарного планування, найбільш гнучкого та адекватного підходу для дослідження невизначеності [2, 3]. Тому актуальність тез має як теоретичний, так і вкрай значущий практичний вимір.

Мета тез є пошукове дослідження «туману війни» як невизначеності у соціальному прогнозуванні, його основних складових.

Виклад основного матеріалу. Для початку звернемося до думки Карла фон Клаузевиці: «Якщо ми переслідуюмо вимоги, які війна висуває до тих, хто її практикує, ми

потрапляємо в область, де панує сила інтелекту. Війна – царство невизначеності; три чверті факторів, на яких базуються дії під час війни, оповиті туманом більшої чи меншої невизначеності. Потрібне чутливе та дискримінаційне судження; кваліфікований інтелект, щоб відчувати правду» [4, р. 101].

У цьому посиленні автор чітко висловлює думку, що дії мають ґрунтуватися на дослідженні правди у невизначеності, в силі інтелекту у чутливих та критичних (саме так ми сприймаємо його «дискримінаційне») судження та кваліфікованому інтелекті. Клаузевиц розглядає туман війни як протиставлення сили інтелекту визначеності (чверті) та невизначеності (три чверті факторів). Ця взаємодія, на нашу думку, відбивається у різних сферах життєдіяльності людини: військовій, політичній, економічній, технологічній, соціально-демографічній, культурній, повсякденній, екологічній сферах. У війні безперечно домінують військова, політична та економічні сфери.

Разом з тим, «туман війни» приховує невизначеність таких процесів як лідерство з морально-вольовим виміром, комунікативний процес, прийняття рішень, на їх основі впровадження діяльності, логістика та ресурси.

Ці елементи не є повністю відокремленими один від одного, але мають спільне поле та відмінності один від одного. Проте саме їх визначення дозволяє поступово досліджувати туман війни. ці процеси безпосередньо пов'язані з вимірами результатів війни.

Грем Еллісон та Л Амос Ядлін у статті «Пронизуючи туман війни: що насправді відбувається в Україні?» через місяць після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну писали: «Наші серця звернені до відважних українських бійців та громадян, і ми молимося, щоб вторгнення Володимира Путіна зазнало невдачі. Однак, як професійні аналітики, які намагаються розібратися в тому, що ми бачимо, ми починаємо з повторення того, що знаємо з більшою впевненістю: а саме фундаментальних істин про війну, які були вивчені протягом століть. «Туман війни» згущений та згущений дезінформацією та пропагандою; «правда – перша жертва війни» (оскільки, як сказав Черчилль, комбатанти повинні огортати свої кампанії охоронцем з брехні); клаузевицьке «тертя» засмучує досконалі плани, коли їх потрібно втілити в життя; «перші повідомлення завжди помилкові»; і «війни набагато легше розпочати, ніж закінчити». Вони стали кліше, бо кожен відбиває основну правду про війну»[5].

Ці автори запропонували задля з'ясування того, «що відбувається насправді... десять ключових питань» і шукали найкращі припущення про відповіді. Ось перелік цих питань, які багато у чому позначили порядок денний воєнної аналітики у визначенні майбутнього.

1. Як триває військова війна на полі бою? 2. Чи перейде Росія до агресивної тотальної війни? 3. Коли переговори закінчать воєнну кампанію? 4. Що щодо Зеленського та

майбутнього України? 6. Які перспективи війни в Україні, що веде до війни між НАТО та Росією? 7. Як Росія використовує свої кіберможливості? 8. Наскільки ефективними є економічні санкції проти Росії? 9. Які наслідки для Китаю та Тайваню? 10. Чи застосує Путін ядерну зброю?

До цих питань необхідно додати міжнародні відносини між демократичним світом та автократичною «віссю». У війні суттєві аналітичні питання кваліфікованого інтелекту значно розвіюють туман війни.

На нашу думку, важливим задля розвіювання «туману війни» у прогнозуванні є дослідження фазових переходів від миру до війни та від війни до миру. Ці висновки представлені у двох статтях за моїм авторством, зараз вона знаходиться у друці та стаття колективу авторів під моїм керуванням [6].

Висновки. «Туман війни» пов'язаний з рядом процесів, що визначають, прогнозування як процес дослідження майбутнього та складається з таких компонентів:

1. Швидкоплинність воєнного процесу та інерційність процесів, що забезпечують війну. Ми позначаємо це процес як синхронізація або десинхронізація процесів війни, ритмічність темпів основних процесів, а також їх сила.

2. Відсутність, запізнення та неточність інформації в основних сферах війни, перш за все, з поля бою. Це швидкість, структурованість кваліфікованої інформації, призначеної для «кваліфікованого інтелекту».

3. Це сфера припущень, намірів, цінностей і страхів, що так чи інакше впливає на прийняття рішень людей під час війни, а також їх кваліфікованість у життєдіяльності під час війни.

4. Це культура лідерства та морально-вольові якості соціальних суб'єктів (від кожного громадянина до військово-політичного керівництва країни та міжнародних лідерів світу) під час війни.

5. Це інформаційно-психологічна війна різних суб'єктів під час війни, які спрямовані вплинути на морально-вольовий стан публіки, спотворюють правду та спираються на вразливість некваліфікованого інтелекту.

Ця проблематика актуалізує наукове прогнозування у війні вже не заради визначення майбутнього лише як аналітики, а спрямована на керування майбутнього, формування у людей ф'ючерсної кваліфікації та компетентностей майбутнього у самих складних умовах війни не заради передбачення.

Література

1. Knowles, Elizabeth M., editor. Oxford Dictionary of Phrase and Fable. Translated by Elizabeth M. Knowles, Oxford, Oxford University Press, 2005. 816 pp.

2. Wack, Pierre. Scenarios: Uncharted Waters Ahead. *Harvard Business Review*, 1985, September–October: P. 73–90.
3. Wack, Pierre. Scenarios: Shooting the Rapids. *Harvard Business Review*, 1985. November–December: P. 131–42.
4. Clausewitz, Carl von. *On War*. Princeton, New Jersey, Edited and Translated by Michael Howard and Peter Paret Introductory Essays by Peter Paret, Michael Howard, and Bernard Brodie; with a Commentary by Bernard Brodie Index by Rosalie West. Princeton University Press, 1984. 751pp.
5. Allison, Graham, and Amos Yadlin. “Piercing the Fog of War: What Is Really Happening in Ukraine?” *The National Interest*, 24 March 2022, URL: <https://nationalinterest.org/feature/piercing-fog-war-what-really-happening-ukraine-201440>. Accessed 24 March 2024.
6. Lepskyi, M., Masiuk, O., Skvoretz, V., & Kudinov, I. Decision-making attractors in the conditions of war (the modern Russian-Ukrainian war example). *Amazonia Investiga*, 2023.12(61), P. 193-201. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.20>

Лукашева Владислава Ігорівна,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціальна робота»,
Маріупольський державний університет

ЯК ГОВОРИТИ З ДІТЬМИ – СВІДКАМИ НАСИЛЬСТВА

Діти, які є свідками насильства в сім'ї, нарівні із жертвами, також отримують важку психологічну травму. Крім того, діти наражаються на більшу небезпеку стати жертвою насильства або зневаги, якщо вони живуть в ситуації насильства. Також перенесений у дитинстві досвід домашнього насильства чинить негативний вплив на майбутнє життя дитини. Діти – свідки насильства більш схильні до ризику щодо цілого ряду емоційних і поведінкових проблем, включаючи тривогу, депресію, погані успіхи в школі, низьку самооцінку, непослух, нічні кошмари і скарги на фізичне здоров'я [1].

Чому діти є найбільш вразливими в ситуаціях домашнього насильства?

Дитина, яка стає свідком насильства в сім'ї, а нерідко і безпосередньою жертвою, часто навіть не уявляє, що все може бути по-іншому.

Дитина, особливо маленька, залежить від батьків, вона не може просто взяти і піти з дому. Діти не в змозі зрозуміти, чому, приміром, тато б'є маму і, часто, звинувачують в тому, що відбувається, себе.

Діти не завжди розуміють та відчувають, що можуть розповісти про свої проблеми дорослим. Доступ до допомоги можливий лише за участі батьків [1].

Фази проведення опитування:

Попередня фаза охоплює дії, які передують контакту з дитиною. Вона полягає в отриманні інформації про дитину, свідка чи жертву, – її пізнавального, соціального та емоційного розвитку, а також щодо її найближчого оточення і сім'ї. Під час попередньої фази слід остаточно визначити, хто братиме участь в опитуванні і хто виконуватиме в ньому провідну роль [2].

Вступна фаза. Спеціаліст (практичний психолог, соціальний педагог запрошує на зустріч дитину, стосовно якої надійшла інформація про жорстоке поводження щодо неї. Знайомлячись з дитиною, необхідно озвучити тему розмови, але при цьому варто уникати сугестивних слів, як-от: «важкий», «страшний», «насильство» тощо. Слід у зрозумілій і доступній для дитини формі представитись, повідомити, ким є особа, яка веде опитування, і в чому полягає її робота [2].

Розмову з дитиною – незалежно від віку – слід починати з нейтральних, безпечних тем, пам'ятаючи при цьому, що вступна фаза не може тривати занадто довго. Дітей дошкільного та молодшого шкільного віку можна, наприклад, запитати про улюблену гру, телепрограму, улюблені страви. Якщо предметом справи є проблеми, пов'язані з функціонуванням сім'ї, то під час вступної фази слід уникати тем, пов'язаних з нею [2].

Фаза вільної розповіді. На цій фазі дитина-жертва чи свідок має розповісти про хід подій вільно, у своєму темпі, згідно з послідовністю згадуваного змісту. Цей етап показує, які елементи подій викликали емоції, були для дитини важливими, вартими того, щоб їх помітити та запам'ятати. Важливо ініціювати фазу вільної розповіді у такий спосіб, щоб дитина знала, чого саме від неї очікує спеціаліст. Дитину, яка розповідає про подію або низку обставин у формі вільного викладу подій, не слід перебивати, навіть якщо вона відхиляється від суті справи чи вводить розгалужені побічні лінії. Не слід також виправляти, уточнювати її висловлювання або їх коригувати, порівнювати з інформацією, яка відома з інших джерел [2].

Фаза детальних запитань. Метою особи, що проводить опитування, на цьому етапі є доповнення викладу подій, здійсненого дитиною під час фази вільної розповіді, та їх впорядкування для з'ясування обставин. Цей етап опитування повинен мати таку форму розмови, яка найбільше відповідає віковим та індивідуальним особливостям дитини [2].

Заключна фаза. Під час заключної фази першим питанням має стати, як почувається дитина після опитування та чи є у неї якісь побоювання. Після цього варто розказати дитині, що відбуватиметься далі, які дії будуть наступними і пояснити, яка їх мета. Наостанок слід поговорити на нейтральні, емоційно необтяжливі теми, щоб знизити напругу душевного стану дитини [2].

Основною метою бесіди з дитиною є отримання повного обсягу інформації про те, що сталося, в ході спонтанної розповіді дитини. Під час розмови фахівець має сидіти поруч із дитиною, не допускаючи розділення столом; спілкуючись з дитиною, необхідно демонструвати повагу до неї, приязність, досягти створення атмосфери максимальної довіри (наприклад, пригостити дитину чаєм). Після вибору часу і місця опитування дитини-жертви чи свідка варто провести розподіл опитування на етапи, кожний з яких виконує певну функцію [2].

Література

1. Діти свідки домашнього насильства. Що робити, щоб на Чугуївщині стали видимими такі діти? С. 5–7 URL: <https://sheriffua.org/>
2. Особливості роботи психолога з дітьми, які постраждали від домашнього насильства. С. 2–4. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/>

Павлова Світлана,

2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Врегулювання конфліктів та медіація»

Маріупольський державний університет

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ

Тероризм – це систематичне, соціально і політично вмотивоване, ідеологічно обумовлене використання насильства або погроз застосування такого, за допомогою якого через залякування фізичних осіб здійснюється управління їх поведінкою у вигідному для терористів напрямку, і досягається визначена терористами мета. Тероризм - це насамперед протизаконне застосування насильства або ймовірність такої акції стосовно особи або її власності, з метою змусити владу прийняти рішення, яке відповідає вимогам протиправних сил [1, с. 20].

Актуальність даної теми обумовлюється тим, що на даний час міжнародне співробітництво держав у протидії тероризму отримало новий імпульс для розвитку, що обумовлюється тяжкою міжнародно-політичною ситуацією у світі. Іншим важливим фактом на користь актуальності даної теми є відсутність загального визначення поняття міжнародного тероризму.

Тероризм розглядається, з метою протидії йому, експерти найчастіше звертаються лише до вирішення законодавчих проблем, кримінально-правових і кримінологічних досліджень та системного аналізу, не зачіпаючи глибинних причин цього загрозливого явища. І це зрозуміло, адже тероризм як соціальне явище за останні 10 років перетворився на найгострішу глобальну проблему, що вимагає не лише адекватного й оперативного державного і громадського контролю, а й об'єднання на платформі антитерористичної діяльності зусиль як учених, так і практиків. Звертаючи на це увагу, аналітики підкреслюють: тероризм – це саме та загроза, проти якої ще не винайдено дієвих механізмів захисту [5, с. 17-18].

Як соціальне явище, тероризм становить ідеологію, політику та соціальну практику суспільних сил (індивідів, груп та інститутів), які орієнтуються на нелегальні насильницькі форми зміни державного та суспільного устрою. Це несиметрична реакція, що використовується тоді, коли умовно кажучи, слабша сторона не може подолати сильнішу за допомогою звичайних засобів.

В умовах сучасних геополітичних, національно-етнічних і соціально-економічних реалій у світі терористична діяльність стала одним із основних чинників, що визначають як глобальну безпеку, так і національну безпеку багатьох держав. Тероризм породжується зовнішньополітичними, соціальними, внутрішньополітичними, економічними і історичними чинниками і визначається, як соціально-політичне явище, що є сукупністю мотивованих кримінальних злочинів, вчинюваних з використанням крайніх форм насильства.

Ситуація з року в рік ускладнювалася ще й тим, що тероризм все частіше ставав не тільки внутрішньодержавною проблемою, а й феноменом, що виростав до проблем міжнародного масштабу. Використовуючи будь-яку нагоду для розпалювання конфлікту, терористи намагалися демонструвати переваги насильства над законними методами вирішення багатьох соціальних проблем.

Аналіз закордонних джерел, що стосуються проблем боротьби з тероризмом, дозволяє виділити три основні підходи щодо цієї проблеми: 1) у низці країн тероризм розглядають як винятково кримінальні дії, боротьбу з якими повинні вести тільки правоохоронні органи; 2) деякі фахівці пов'язують тероризм тільки зі зовнішньополітичною діяльністю окремих держав, їх прихованих або відомих представників, які підтримуються тими або іншими

державами (наприклад, спонсорами тероризму); у цьому випадку відповідальність за злочин покладається на зовнішньополітичні відомства; 3) іноді тероризм вважають своєрідною формою бойових дій і, як наслідок, відповідальність за протидію покладається на збройні сили та їх структури [2, с. 339].

Суспільний відгук на терористичні акти необхідний терористам для зміни настроїв у суспільстві та впливу на масову психологію. Прагнення залучити засоби масової інформації для використання в майбутньому в своїх певних цілях з метою висвітлення терористичних актів є однією з особливостей та невід'ємним елементом прояву сучасного міжнародного тероризму, оскільки одним з головних та обов'язкових умов тероризму є резонанс терористичних акцій у суспільстві. Саме ця умова відрізняє терористичні акти від таких явищ, як наприклад, політичне вбивство або диверсія. Миттєве розповсюдження інформації про теракт одразу ж перетворює його в найбільш обговорювану подію, яка представляє собою ключовий елемент тактики міжнародного тероризму, адже якщо теракт залишається у таємниці, то він втрачає будь-який сенс.

Варто відзначити, що головною рисою міжнародного тероризму є його важка прогнозованість. Дуже часто суб'єктами тероризму стають дуже амбіційні політики, психічно неврівноважені люди, що розглядають тероризм як єдиний спосіб досягнення мети на міжнародній арені та в міжнародних відносинах.

З розвитком науково-технічного прогресу міжнародні терористичні угруповання активно використовують мережу Інтернет, що надає можливість доступу незалежно від географічного положення, необмежену потенційну аудиторію, високу швидкість передачі інформації, а разом з тим важкість контролю зі сторони правоохоронних органів. Інтернет – це ефективний засіб впливу на населення. Діяльність терористів в Інтернеті спрямована на вербування нових членів, включаючи терористів-смертників з числа ісламістів та екстремістські налаштованої молоді, для мобілізації прихильників, що відіграють активну роль у підтримці терористичних організацій [3, с. 20].

Таким чином, міжнародний тероризм стає прототипом майбутніх воєн, виступаючи активною формою таємної війни і ефективним інструментом зовнішньої політики. Терористичні способи ведення війни мають порівняно низький ризик як у політичній, так і в матеріальній площинах, оскільки вартість фінансування цих дій є значно меншою від витрат, потрібних для повноцінного оснащення і навчання регулярної армії, здатної вести бойові дії. Такий компонент, як війна з низьким ризиком, неодмінно враховується в сучасних умовах, коли ядерна війна практично неможлива і не може мати переможців, сучасний тероризм стає однією з форм зовнішньої політики [4, с.170].

Література

1. Антипенко В. Ф. Сучасний тероризм : стан і шляхи його запобігання в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 1999. С. 20.
2. Багрій-Шахматов Л. В. Методи боротьби з тероризмом. Погляд світового товариства. *Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників*. 2000. Т. 19. С. 338-343.
3. Канцір В. С. Сучасний тероризм в умовах глобалізації : *матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф. Зб. наук. праць* [«Держава і право в умовах глобалізації : реалії перспективи»] (м. Сімферополь, 16–17 квітня 2010 р.) / КРП. Сімферополь : КРП, 2010. С. 19–20.
4. Тероризм як тип політичної поведінки. *Тероризм і боротьба з ним Міжвідомчий науковий збірник*. НДІ «Проблеми людини» .Київ. 2000. Т. 19. С . 166-170.
5. Яцько А.М. Онтологія насильства: терор і тероризм як елемент політичної боротьби. // *Українські проблеми*. 1998. № 1. С. 16-23.

Сальнікова Наталія,
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій
Національний авіаційний університет

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ СУЧАСНОСТІ

Розвиток технологій в сучасному світі не тільки змінює шляхи, за допомогою яких ми взаємодіємо один з одним, але й одночасно створює нові реалії, які мають визначальний вплив на розвиток сучасного суспільства. Сьогодні, більше ніж будь-коли раніше, ми можемо спостерігати за бурхливим розвитком інформаційних технологій, комунікаційних мереж, засобів зв'язку та доступу до різноманітної інформації. Це свідчить про те, що людство вступило в епоху інформаційної цивілізації.

Глобальний цифровий простір, який сьогодні існує, зробив світ справжнім осередком глобальної системи, де інформаційні потоки швидко перетинають кордони та об'єднують культури. Сучасна реальність визначається надзвичайною швидкістю передачі інформації,

що негайно впливає на різні аспекти життя суспільства та держави. Можна стверджувати, що жодна держава не може бути вилученою з цього загального інформаційно-комунікативного простору. Інформаційні потоки створюють нову реальність, яка визначає політичні, економічні, соціокультурні та оборонні аспекти розвитку країни. Усвідомлення значущості та цінності інформації сформували новий тип протиборства між державами в інформаційній сфері.

Ставлення до інформації набуло нового виміру, і сьогодні інформаційна безпека є важливою складовою національного розвитку держави. Інформаційна війна, яка є найвищою та найнебезпечнішою формою протистояння, вона не завдає видимих фізичних та матеріальних руйнувань, але ефективно змінює цілі, погляди, настрої соціуму. Вона може вводити суспільство в оману, десинхронізувати управлінські процеси та впливати на всі сфери життєдіяльності держави.

Інформаційна експансія, зокрема в контексті України, висвітлює важливість вивчення проблем інформаційної безпеки та розроблення засад інформаційної боротьби. Запобігання можливим атакам на інформаційному рівні та впровадження заходів щодо забезпечення національних інтересів стають актуальним завданням для кожної країни світу.

Вирішення проблем інформаційної безпеки потребує створення та впровадження ефективної національної системи інформаційної безпеки. Ця система повинна включати стратегічні та технічні аспекти, а також формування висококваліфікованого персоналу в цій галузі.

Суттєвим напрямом є співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну досвідом та координації заходів у сфері інформаційної безпеки. Лише через взаємодію та спільні зусилля можна ефективно протистояти викликам інформаційної безпеки в умовах глобалізації.

Таким чином, можна зробити висновок, що цифрова цивілізація надає безліч вигід та можливостей, але водночас вона ставить перед суспільством та державою важливі завдання та виклики. Формування національної системи інформаційної безпеки стає ключовим елементом забезпечення національних інтересів та відповідального використання інформаційних технологій в епоху цифрової цивілізації.

СЕКЦІЯ:
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ
СОЦІАЛЬНОПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА
КОРДОНОМ»

Богодушко Аліна

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Врегулювання конфліктів та медіація»
Маріупольський державний університет

РОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ
БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

З початку повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року тисячі українців виїхали за кордон у пошуках безпеки. За цей час українці зіткнулися з багатьма різними труднощами, в тому числі з проблемою адаптації до нового середовища.

Вивчення поняття «адаптація» дозволяє тлумачити її як процес, пов'язаний з пристосуванням і самостійною організацією умов у зміненому навколишньому середовищі.

Роль міжкультурної комунікації в адаптації біженців є надзвичайно важливою, оскільки вона сприяє успішній інтеграції біженців у нове соціокультурне середовище та полегшує їхню адаптацію до нових умов. Міжкультурна комунікація – це взаємодія між представниками різних культур, що вимагає розуміння та повагу до культурних особливостей і специфіки інших людей. [2]. Вона передбачає обмін інформацією, цінностями, перекладом культурних смислів та навичками адаптації до нового культурного контексту.

Один з основних аспектів міжкультурної комунікації – це мовна адаптація. Українські біженці опинились в країнах, де мова сильно відрізняється від української. Навчання мові нового середовища допомагає їм спілкуватися, знаходити роботу та інтегруватися в соціум. Мова є ключем до доступу до освіти та можливостей, тож вивчення мови є невід'ємною частиною міжкультурної комунікації.

Міжкультурна комунікація допомагає українським біженцям краще розуміти культурні особливості нової країни. Вони навчаються приймати та поважати інші цінності,

традиції та норми поведінки. Розуміння культурних відмінностей сприяє уникненню конфліктів та сприяє побудові позитивних відносин з місцевими жителями.

Міжкультурна комунікація створює можливість для українських біженців взаємодіяти з місцевими жителями. Це сприяє побудові позитивних міжкультурних відносин та спільноти. Взаємодія з місцевою спільнотою допомагає біженцям відчувати себе прийнятими та підтриманими, що полегшує їхню адаптацію.

Міжкультурна комунікація може слугувати інструментом психологічної підтримки для українських біженців. Вона допомагає зменшити психологічний стрес, який супроводжує процес адаптації, і створює можливість для виразу почуттів та думок. Розмова з місцевими жителями та співбіженцями може бути важливою опорою для біженців у процесі подолання труднощів.

Усі ці аспекти міжкультурної комунікації сприяють покращенню якості життя біженців та допомагають їм подолати труднощі, пов'язані з адаптацією до нових умов.

Основними факторами, що впливають на адаптацію українських біженців до нового середовища, є:

- індивідуальний рівень розвитку адаптивності;
- схожість чи відмінність нового місця та соціального середовища зі звичним місцем проживання;
- схожість чи відмінність культури та традицій;
- схожість чи відмінність мови;
- наявність підтримки з боку місцевого населення;
- тривалість вимушеного переселення [3].

Адаптацію можна вважати успішною, якщо людина реалізує свій особистісний потенціал, можливості і здібності та успішно вирішує психологічні й соціокультурні проблеми, оскільки процес адаптації є активним прагненням змінити середовище [1, с. 55].

Міжкультурна комунікація відіграє критичну роль у адаптації українських біженців за кордоном. Вона сприяє взаєморозумінню, мовній адаптації, розумінню культурних відмінностей та взаємодії з місцевою спільнотою. Також вона допомагає підтримувати психологічний стан біженців у процесі адаптації. Для успішної інтеграції біженців в нове соціокультурне середовище важливо сприяти розвитку навичок міжкультурної комунікації та створювати умови для взаємодії між різними культурами. Тільки таким чином можна забезпечити їхню успішну адаптацію та інтеграцію в новий соціум.

Література

1. Блінова О., Проблема психологічного здоров'я мігрантів. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2009. №14. С. 55-62

2. Коч Н. В. Міжкультурна комунікація: навч. посіб. Н. В. Коч. Миколаїв :Видавництво «ЧП Румянцева А. В.», 2017. 200 с.

3. Хутка С. Соціальна адаптованість особистості: концептуалізація поняття. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2007. № 2. С. 164-175.

Демидова Олеся,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

освітня програма «Соціологія»

Маріупольський державний університет

СТАВЛЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У НІДЕРЛАНДАХ

Стаття присвячена аналізу ставлення до українських біженців у Нідерландах. Розглянуто умови проживання, працевлаштування та ставлення місцевого населення до українських біженців та проаналізовано статистику кількості українців, зареєстрованих у Нідерландах.

Під час повномасштабного російського вторгнення в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, кілька мільйонів українців (чисельність населення країни на момент початку бойових дій, за офіційними даними, перевищувала 41 млн осіб) були змушені залишити свої будинки. Багато хто з них втік до європейських країн, хтось знайшов притулок в інших регіонах України, ставши так званими внутрішньо переміщеними особами.

Європейський Союз надав українським вимушеним переселенцям право на проживання та роботу в усіх 27 країнах ЄС протягом трьох років. Вони також отримали право на соціальні виплати, медичну допомогу та доступ до шкільної освіти. Саме у Нідерландах зареєстровано понад 70 тис. біженців з України. Їхня переважна більшість - близько 55 тис. розміщуються в пунктах прийому, організованих муніципалітетами. На початку кризи влада країни попросила муніципалітети організувати прийом 50 тис. біженців, і цього показника було досягнуто досить швидко, проте у квітні уряд попросив створити ще 25 тис. місць, і тут виникли проблеми. Очікується, що потрібну цифру буде досягнуто найближчим часом, проте, як далі розвиватиметься ситуація, залишається незрозумілою. Тим часом до країни прибуває близько 1,5 тис. українських біженців щотижня. Наразі українці розміщуються переважно у готелях, переобладнаних офісних будівлях та круїзних лайнерах. Українці, які проживають у приймаючих будинках з громадянами Нідерландів, отримують

додаткову щомісячну допомогу у розмірі 215 євро на дорослого та 55 євро на неповнолітнього. Як зазначає Голландська служба імміграції, родини, які приймають іммігрантів, не отримують прямої компенсації від держави. Тому соціальна допомога для українців – це фактично компенсація витрат приймаючої родини. Мій досвід проживання у Нідерландах почався у квітні 2021 року. Нідерланди мають систему для оцінки заяв на отримання статусу біженця, і рішення приймаються на основі міжнародного права і конвенцій про біженців. Як правило, нідерландська влада розглядає кожну заяву на особистому рівні і приймає рішення щодо надання статусу біженця або іншого виду захисту на підставі об'єктивних критеріїв. У Нідерландах дуже цінують комфорт людини та особисті кордони, тому на одну людину виокремлюють певну територію та не розташовують незнайомих людей в одній кімнаті. Я приїхала у цю країну з родиною, тому нам виділили окремі дві кімнати на чотирьох осіб та забезпечили усією потрібною технікою та побутовими предметами. При нашій будівлі для українців до сих пір сидять волонтери, помічники по оформленню документів та працівники по працевлаштуванню. Тому усі хто хоче працювати – працюють та особисто я проблем з документами ніколи не мала. Я можу звертатися до адміністрації або охорони у будь-який час і впевнена що мені допоможуть з хвилюючими мене питаннями. Записи до усіх потрібних лікарів також можна здійснити через охорону. Особисто для мене великою приємністю виявилось те, що майже усі з радістю йдуть на контакт, якщо ти розмовляєш англійською. І ставляться до цієї мови дуже добре, без снобістського ставлення до інших мов. Вони люблять свою мову і пишаються нею, але розуміють, що іноземцям важко і без питань розмовляють з тобою тією мовою, з якою ти звертаєшся. Також якщо виникають сильні непорозуміння, Нідерландці із розумінням ставляться до перекладача, бо у деяких країнах навіть деякі соціальні працівники або лікарі відмовляються від спілкування по перекладачу, а тут такої проблеми я ніколи не зустрічала.

Загалом Нідерланди є багатокультурною країною зі значним числом іммігрантів. Така різноманітність може сприяти взаєморозумінню та позитивному ставленню до різних національностей, включаючи українців. Сприйняття українців в Нідерландах може бути різним і залежить від конкретної індивідуальної ситуації і точки зору окремих людей. Багато Нідерландців можуть ставитися до іммігрантів з розумінням і відкритістю, але, звісно, існують різні погляди серед населення. Сприйняття може варіювати в залежності від різних факторів, таких як рівень освіти, географічне розташування та особисті погляди. Українці, як і інші іммігранти, можуть інтегруватися в нідерландське суспільство та сприяти економічному і культурному розвитку країни. Важливо пам'ятати, що існують антисоціальні уявлення і расизм в будь-якому суспільстві, і їх важливо боротися. Багато організацій та

громадських ініціатив в Нідерландах спрямовані на підтримку інтеграції іммігрантів та боротьбу з дискримінацією.

Література

1. Бурова К.А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми сьогодення. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11251/1/Burova__268-273.pdf (Дата звернення: 12.10.2023).
2. Bansak, Kirk., Jens Hainmueller, and Dominik Hangartner (2016). 'How Economic, Humanitarian, and Religious Concerns Shape European Attitudes toward Asylum Seekers', Science URL: https://www.refugee-economies.org/assets/downloads/Article_Bansak.pdf (Дата звернення: 27.11.2023).
3. Allport, Gordon (1979). The Nature of Prejudice. New York: Basic Books URL : https://faculty.washington.edu/caporaso/courses/203/readings/allport_Nature_of_prejudice.pdf (Дата звернення: 18.10.2023).
4. De Coninck, David (2023). 'The Refugee Paradox during Wartime in Europe: How Ukrainian and Afghan Refugees Are (Not) Alike', International Migration Review URL : <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/01979183221116874> (Дата звернення: 29.09.2023).

Зоська Яна,
доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет

Бабенко Вероніка,
2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Врегулювання конфліктів та медіація»
Маріупольський державний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО КРАЇН ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ)

24 лютого 2022 року увійде до світової історії, як день введення російських військ в Україну та початок найбільшого збройного конфлікту в Європі з моменту закінчення Другої світової війни. Війна, безперечно, є радикальним досвідом, який сприяє кардинальним

змінам у повсякденному житті населення. Цей конфлікт має безліч політичних, економічних та соціальних наслідків і також є причиною найбільшої міграційної кризи, з якою Європа зіткнулася у 21 столітті. За даними дослідників, понад шість мільйонів українців залишили свою країну та шукають безпеки за її межами [1].

Безумовно, найпоширенішим напрямом міграції є Польща. За перші 30 днів вторгнення до Польщі прибуло майже 2,5 мільйони українців, переважна більшість з яких можуть залишитися там на тривалий час. Ця ситуація, безперечно, є серйозною проблемою для всієї країни, яка досі була відносно етнічно однорідною і неохоче приймала біженців. Полякам довелося швидко адаптуватися до нової реальності та «поділити» свою країну з найближчим сусідом [2].

Тому дане дослідження спрямоване на оцінку впливу війни, що триває, на польську економічну та соціальну сфери. Крім того, оцінюється ставлення суспільства до біженців із України. Війна в Україні змінила правила гри у польській економіці, яка зіткнулася з масовою притокою українських біженців. Відтік населення і низький рівень народжуваності призвели до стійкого зниження чисельності населення Польщі (майже на один мільйон з кінця 1990-х років) [1].

Весь спад тепер компенсовано припливом до країни близько 1,3 мільйони українських біженців за останні півтора роки. Цей масовий міграційний сплеск означає, що населення Польщі збільшилося понад на 3%.

Цей приплив людей підтримав недавній економічний бум, оскільки він зменшив нестачу робочої сили. Навіть якщо, за оцінками, лише 45% біженців перебувають у працездатному віці, це збільшує чисельність робочої сили понад на півмільйона.

Економіка Польщі зараз є найефективнішою у всій Європі, і її ВВП у реальному вираженні приблизно на 10% вищий у порівнянні з четвертим кварталом 2019 року. Економіка Єврозоні зросла лише на 3%, а у Німеччині та Великобританії практично не змінилися з того часу [3]. Це показує величезну силу міграції. Приплив робочої сили приніс Польщі величезну користь.

Очевидно, що міграція не завжди протікає гладко і має супроводжуватися низкою інших соціально-економічних заходів, які полегшують інтеграцію іноземних робітників в економіку та робочу силу, не викликаючи при цьому політичної реакції (як це сталося в інших країнах).

Культурна близькість Польщі та України є перевагою. Українська як слов'янська мова досить близька до польської, що дає українським працівникам перевагу, оскільки вони можуть швидше інтегруватися до польського суспільства.

Очевидно, що одне велике питання полягає в тому, як довго біженцям можна залишатися. Польський уряд нещодавно ухвалив новий закон, який дозволяє українським військовим біженцям легально залишатися в країні протягом 18 місяців. Існує шлях для подальшої легалізації, оскільки українці можуть подати заяву на отримання тимчасового посвідки на проживання строком на три роки.

Однак це також означає, що приблизно через три роки в Польщі може спостерігатись значне скорочення українського населення, що може визначає значний шок пропозиції робочої сили у протилежному напрямку (якщо польський уряд не надасть цій когорті статусу постійного проживання).

Польща страждає від нестачі робочої сили протягом десятиліть, оскільки зовнішня міграція та швидке зниження народжуваності призвели до скорочення населення з кінця 1990-х років. Масова притока українських біженців збільшила чисельність населення у Польщі більш ніж на 3% і повністю компенсувала минулий спад. Навіть якщо це лише тимчасова притока, але вона створила диво економічного зростання у Польщі. Цей досвід показує, якою мірою розвинені країни могли б виграти від м'якшої міграційної політики, зокрема у їхній здатності компенсувати несприятливі наслідки швидкого старіння населення їхніх країн.

Література

1. Українські біженці поповнюють безплідну робочу силу у Польщі. URL: <https://recruiteconomics.com/ukrainian-refugees-boost-polands-barren-workforce/#:~:text=The%20massive%20inflow%20of%20Ukrainian%20refugees%20has%20now%20boosted%20the,performing%20large%20economy%20in%20Europe> (Дата звернення: 20.10.2023)
2. Kindler, M. and K. Wójcikowska-Baniak (2019), Missing Bridging Ties and Social Capital? The Creation and Reproduction of Migrants' Social Network Advantages: The Case of Ukrainian Migrants in Poland, *Central and Eastern European Migration Review*, 8(1), 95-116.
3. Duszczak, M. and K. Matuszczyk (2018), The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation, *Central and Eastern European Migration Review*, 7(2), 53-68.

Мацука Вікторія,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та фінансів,
Маріупольський державний університет

Лаврентьєва Валерія
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Менеджмент»
Маріупольський державний університет

РОЛЬ МОВИ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Роль мови в міжкультурній комунікації українських біженців за кордоном стає дуже важливою, оскільки вона впливає на їхню можливість зрозуміти і бути зрозумілими, успішно інтегруватися та адаптуватися до нового соціокультурного оточення.

У кризових ситуаціях, таких як війна, мова стає ключовим елементом національної об'єднаності, розділяючи «своїх» і «інших». У 2022 році інтегративно-визначальна роль української мови виявилася на передньому плані[3]. При цьому російська мова, хоч і залишається засобом комунікації для деяких українців, вже не є визначником національної належності.

Російське вторгнення активізувало процес українізації, і українська мова почала домінувати в регіонах, де раніше вона була менш представлена, таких як Південь і Схід України, і в різних сферах життя, включаючи неформальне спілкування, професійну діяльність і віртуальний простір.

Масовий вимушений виїзд українських громадян за кордон також підвищив інтерес іноземців до вивчення української мови, і вона стала однією з популярних європейських мов. Рейтинг української мови на світовому рівні помітно зріс.

Одним із важливих аспектів, які стосуються національної державності та ідентичності, є українська мова, яку повністю або частково русифікують через споживання російськомовного контенту в Інтернеті. Велика частина українських біженців за кордоном спілкується головним чином російською мовою і має обмежені можливості спілкуватися українською мовою.

На окупованих територіях України, особливо в Криму та окремих районах Донецької і Луганської областей, російська влада активно проводить асиміляційну політику та забороняє використовувати українську мову [1].

Європейська інтеграція України ставить перед державою завдання гармонізувати мовне законодавство зі стандартами Європейського Союзу та забезпечити захист державної мови, не нівелюючи її під впливом інших мов. Нова редакція законів про національні меншини і медіа є необхідною передумовою для початку переговорів про вступ України до ЄС. Важливо не допустити небезпечної ревізії мовних норм цих законів під зовнішнім тиском та вести активний діалог з країнами-членами ЄС на рівних засадах.

Згідно з баченням мовної політики в перспективі до 2030 року [1], важливо встановити вимірні показники для оцінки стану мовної ситуації в Україні. Одним із таких показників є компетентне володіння українською мовою, яке включає в себе використання мови відповідно до вимог українського правопису та інших стандартів. Це сприймається більшістю громадян як ознака освіченості та громадянської свідомості, незалежно від їх походження та становища.

Узагальнюючи, мовна політика в Україні має враховувати потреби біженців, розвиток української мови як чинника національної самосвідомості, підтримку іноземних мов та постійну роботу над підвищенням рівня володіння ними.

На жовтень 2022 року станом на дані опитування Фонду «Демократичні ініціативи» [1] в Україні 78% громадян (не враховуючи тимчасово окупованих територій) завжди або переважно спілкуються українською мовою, і цей показник річно зростає у всіх регіонах. Українська мова є основною мовою спілкування та споживання інформації у всіх регіонах, за винятком Криму, Донеччини та Луганщини, де вона також здобуває популярність.

Закон про мову реалізований у всіх галузях суспільства на всій території України. Загалом інтеграція біженців відбувається завдяки співпраці всіх сторін: самі біженці виявляють бажання та готовність до інтеграції, а також розуміють та приймають своє походження і відкриті для взаємодії з новою культурою. Приймаюче суспільство повинно бути відкритим та розуміючим. Для інтеграції біженців приймаюча країна повинна створювати умови, а не перешкоди. Однак біженці можуть стикатися з різними труднощами, такими як низький рівень місцевої мови, страх бути відкинутими, фінансові обмеження, відсутність вільного часу, сегрегація великих містах, культурні відмінності та незнання правил взаємодії в новому середовищі.

Процес інтеграції може покращити працевлаштування та волонтерство. Працевлаштування надає гідність та залучає біженців до економічного життя країни. Проте, важко буває відчутися частиною суспільства і спільноти. Волонтерство може допомогти в

цьому, і багато українців, які переїхали через війну, створюють волонтерські спільноти, що підтримують один одного і надають додатковий сенс. Програма Тимчасового захисту надає грошову підтримку та можливість активно включитися в життя, включаючи пошук роботи.

У біженців може бути попереднє знання інших мов, таких як угорська або румунська, але спільність особистих контактів та лінгвістична схожість із іншими слов'янськими мовами можуть полегшити доступ до послуг та послуги перекладачів все ще будуть потрібні.

Навчання мові важливо для дорослих і дітей, які шукають роботу, особливо з фаховою лексикою, а також для орієнтації в новому оточенні.

Таким- чином, мова відіграє значущу роль у сприянні успішній інтеграції українських біженців у нових культурних середовищах.

Література

1. Козубовська І., Васьків С., Іваничко І. Міжкультурна компетентність як важлива умова успішної професійної діяльності фахівця в поліетнічному регіоні. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/25316/1/%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%9D%D0%90%20%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%92%D0%90%D0%96%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%90%20%D0%A3%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%90%20> (Дата звернення: 05.11.2023).

2. Національна ідентичність: мова, культура, національна пам'ять та державно-церковні відносини / Петро Бурковський та ін. Ua reforms. URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-651> (Дата звернення: 05.11.2023).

3. Постригань А.В. Мова як інструмент міжкультурної комунікації для формування особистост. С. 69–70. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197262865.pdf> (Дата звернення: 05.11.2023).

4. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> (Дата звернення 05.11.2023).

5. Юстина Сегеш Фрелак, Кейтлін Каціафікас. Інтеграція українських біженців: подальші перспективи. Експертна думка. 2022. С. 1–5. URL: <https://www.pragueprocess.eu/images/policy-brief-yustyna-ukr.pdf> (Дата звернення: 05.11.2023).

Неровна Надія Юрївна,
2 курс, другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Врегулювання конфліктів та медіація»
Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ (ТРАВМАТИЧНІ НАСЛІДКИ) ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОН

З 24 лютого 2022 року жителі України стикаються з «комплексною травмою», яка поєднує багаторазові травми, часто послідовні. Ці люди постійно зазнають кількох форм травми: страху втратити життя та/або свободу, горя, розлуки з родиною, соціальної ізоляції, соціального розладу та вимушеної міграції тощо. Навіть коли ці дії відбуваються в ізольованій формі, вони мають довгострокові наслідки для психологічного та фізичного здоров'я людини. Ці наслідки включають підвищений ризик посттравматичного стресового розладу, депресії та тривожних розладів, а також фізичних захворювань [1]. Однак, коли ці травми відбуваються разом, ефект посилюється, і ознаки травми можуть навіть з'явитися в зародковій лінії [1,2]. Переконливі докази походять від досліджень тих, хто пережив Голокост та їхніх нащадків, які свідчать про передачу травм, спричинених війною та геноцидом, із покоління в покоління, вказуючи як на психосоціальні, так і на біологічні шляхи передачі [2,3]. Незважаючи на принципові відмінності між війною в Україні та Голокостом, деякі принципи передачі воєнної травми між поколіннями все ж можуть бути актуальними.

Російське вторгнення в Україну передбачає повторний вплив травматичного стимулу (тобто російської агресії), який раніше також був причиною великого занепокоєння та страху серед населення (під час анексії Криму в 2014 році). Отже, поточна травма може навіть мати сильніший вплив через зміну сигнальних шляхів стресу серед тих, хто раніше постраждав. Раніше було показано, що особи, які зазнали насильства в дитинстві, мають більшу ймовірність розвитку посттравматичного стресового розладу після подальшої травми в дорослому віці [4]. Це потенційно може бути пов'язано з епігенетичними змінами в молекулярних каскадах, які беруть участь у реактивності на стрес [5].

Травма цієї війни може не залишитися лише українцями. Кілька російських осіб і ЗМІ, які висловили засудження нападу, були придушені затриманнями та іншими примусовими діями з боку адміністрації Путіна. Наукові дані, отримані від спільнот, які зазнали гноблення з боку іракського режиму Баас, свідчать про те, що життя за тоталітарних режимів саме по собі є помітним фактором ризику психічних захворювань. Знову ж таки, можна провести

паралелі з поточною ситуацією, оскільки нинішній російський режим подібним чином напав на сусідню країну та використовує принизливу та репресивну тактику проти власного незадоволеного цивільного населення.

Більше того, мільярди людей у відчаї спостерігають за театром війни та висловлюють почуття безпорадності перед ситуацією. Тривалий або повторний вплив безпорадності - те, що нейробіологи називають «вивченою безпорадністю» - є основним фактором ризику депресії. Фактично, це один із найкращих способів вивчення депресії на тваринних моделях, у якому тривале домінування та агресія домінантної тварини проявляється як продепресивні симптоми у тварин, які почуваються безпорадними проти агресії [6]. Примітно, що нещодавно під час пандемії COVID-19 від однієї третини до половини популяцій, досліджених у великих багатонаціональних когортах, повідомили про психологічні розлади [7]. Поява цієї травми, коли вплив пандемії ще далекий від завершення, ймовірно, також посилить її довгострокові наслідки.

Нарешті, величезне переміщення людей під час конфлікту було поєднане з широкомасштабною демонстрацією зусиль з надання допомоги гуманітарними організаціями, а також громадянськими громадами в країнах, які сусідять з Україною (особливо в Польщі). Особи, які зараз беруть участь у безпосередніх зусиллях з надання допомоги, ризикують розвинути те, що нейробіологи описують як «вторинна травма» та «втома від співчуття». Вторинна травма та втома від співчуття особливо поширені серед медичних працівників і працівників гуманітарної допомоги, які беруть участь у справах співчуття; вони походять від постійного впливу травм і страждань інших. Особи з травмою в дитинстві в анамнезі, попередніми психіатричними захворюваннями та ті, хто не має сильної соціальної та професійної підтримки, найбільш сприйнятливі до вторинної травми та втоми від співчуття [8].

Загалом є великі ризики, що насувається широкомасштабна криза психічного здоров'я. Системи охорони здоров'я та гуманітарні організації повинні проводити цілеспрямовані розслідування та підготовчі заходи для надання підтримки психічного здоров'я вразливим верствам населення без подальших зволікань. Стратегії збагачення навколишнього середовища, які поєднують когнітивну, соціальну та фізичну стимуляцію, показали перспективу в пом'якшенні довгострокових наслідків травматичного досвіду, включаючи їх передачу від покоління до покоління [2,9]. Застосовуючи ці стратегії до сценарію вимушеної міграції з України, можна було б забезпечити когнітивну стимуляцію шляхом залучення іммігрантів до безкоштовних уроків мови та навичок; соціальне стимулювання може передбачати організовані зусилля для їхньої інтеграції в громаду та спільного використання ресурсів; їхню фізичну активність можна сприяти шляхом

безкоштовного та/або субсидованого доступу до парків і місць відпочинку. Зменшення наслідків травми в українців, які безпосередньо постраждали від вимушеної міграції, також сприятиме зменшенню вторинної травми та втоми від співчуття у тих, хто бере участь у наданні допомоги. Крім того, цим людям можна додатково допомогти за допомогою підходів позитивної психології, щоб перетворити їхню втому від співчуття на «задоволення від співчуття». У глобальному масштабі медіа та кампанії в соціальних мережах, спрямовані на підвищення обізнаності про наслідки війни для психічного здоров'я, і фінансування, щоб зробити курси психологічної першої допомоги самопомоги безкоштовними, можуть бути корисними.

Література

1. Castelein S., Timmerman M. E., van der Gaag M., Visser E. Clinical, societal and personal recovery in schizophrenia spectrum disorders across time: states and annual transitions. *The British Journal of Psychiatry*. July 2021. Volume 219. Issue 1. Pp. 401-408. URL: <https://doi.org/10.1192/bjp.2021.48> (Дата звернення: 10.11.2023)
2. Jawaid A., Jehle K. L., Mansuy I. M. Impact of Parental Exposure on Offspring Health in Humans. *Trends in Genetics*. November 11, 2020. Pp 373-388. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tig.2020.10.006> (Дата звернення: 10.11.2023)
3. Yehuda R., Daskalakis N. P., Bierer L. M., Bader N. N., Klengel T., Holsboer F., Binder E. B. Holocaust Exposure Induced Intergenerational Effects on FKBP5 Methylation. *Published by Elsevier Inc. on behalf of Society of Biological Psychiatry*. August 2015. Pp. 372 – 380. URL: <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2015.08.005> (Дата звернення: 10.11.2023)
4. Breslau N., Chilcoat H. D., Kessler R. C., Peterson Vulnerability to assaultive violence: further specification of the sex difference in post-traumatic stress disorder. *Psychological Medicine*. July 1999. Volume 29. Issue 4. Pp. 813-821. URL: <https://doi.org/10.1017/S0033291799008612> (Дата звернення: 10.11.2023)
5. Mourtzi N., Sertedaki A., Charmandari E. Glucocorticoid Signaling and Epigenetic Alterations in Stress-Related Disorders. *International Journal of Molecular Sciences*. April 2021. Pp. 5964. URL: <https://doi.org/10.3390/ijms22115964> (Дата звернення: 10.11.2023)
6. Vollmayr B., Gass P. Learned helplessness: unique features and translational value of a cognitive depression model. *Cell and Tissue Research*. October 2013. Pp. 171-178.
7. Plomecka M., Gobbi S., Neckels R., Radzinski P., Skorko B., Lazzeri S., Almazidou K., Dedic A., Bakalovic A., Hrustic L., Ashraf Z., Es Haghi S., Rodriguez-Pino L., Waller V., Jabeen H., Alp A. B., Behnam M., Shibli D., Baranczuk-Turska Z., Jawaid A., Qureshi S., Strutt A. M., Jawaid A. Factors Associated With Psychological Disturbances During the COVID-19 Pandemic: Multicountry Online Study. *JMIR Mental Health*. August 2021.

8. Solomon Z., Horesh D., Ginzburg K. Trajectories of PTSD and secondary traumatization: A longitudinal study. *Journal of Psychiatric Research*. June 2021. Volume 138. Pp 354–359. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2021.03.027> (Дата звернення: 10.11.2023)

9. Gapp K., Bohacek J, Grossmann J, Andrea M Brunner A. M., Manuella F, Nanni P., Mansuy I. M. Potential of Environmental Enrichment to Prevent Transgenerational Effects of Paternal Trauma. *Neuropsychopharmacology*. June 2016. Pp. 2749-2758.

Поладянц Поліна

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

освітня програма «Соціологія»

Маріупольський державний університет

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ПІСЛЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ЗА КОРДОН (НА ПРИКЛАДІ ГРУЗІЇ)

У світі, в якому міграція стає все більш актуальною та поширеною явищем, проблема соціальної інтеграції мігрантів набуває особливого значення. Українці, що вимушено мігрували до різних країн світу, зазнають різних викликів та можливостей в процесі адаптації до нового соціального середовища. На прикладі Грузії, ми розглянемо цю проблему та визначимо, які фактори впливають на соціальну інтеграцію українців після вимушеної міграції.

Однією з ключових аспектів соціальної інтеграції є збереження культурної ідентичності. Українці в Грузії активно зберігають свою національну спадщину через організацію культурних заходів, мовні клуби та фестивалі, що сприяють відчуттю належності до свого коріння [2, с.51].

Позитивна взаємодія з місцевим населенням є важливим фактором інтеграції. Українські мігранти в Грузії активно вступають у місцеві громадські організації, спільноти та підтримують діалог між культурами. Це допомагає розвивати взаєморозуміння та зменшує ризик соціальної ізоляції.

Забезпечення доступу до роботи та можливість отримання освіти - це важливі аспекти соціальної інтеграції. Деякі українці в Грузії можуть стикатися з труднощами у пошуку роботи, але зусиллями уряду та громадських організацій розроблені програми підтримки для мігрантів [1, с.2].

Неприбуткові організації грають важливу роль у сприянні соціальній інтеграції українців у Грузії. Вони надають інформаційну підтримку, правову консультацію та допомагають у вирішенні питань щодо статусу перебування та доступу до соціальних послуг.

Політичні, економічні та соціальні зміни в Україні та Грузії можуть вплинути на умови інтеграції мігрантів. Розуміння цих впливів допомагає розробити більш ефективні стратегії підтримки для українців у Грузії [2, с.3].

Соціальна інтеграція українців після вимушеної міграції до Грузії є складним процесом, який вимагає узгоджених зусиль з боку уряду, місцевого населення та мігрантів самих. Незважаючи на виклики, багато українців у Грузії успішно інтегруються, зберігаючи свою ідентичність та вносячи свій внесок у грузинське суспільство. Для досягнення цієї мети, важливо продовжувати дослідження та розвивати підходи до підтримки соціальної інтеграції мігрантів на прикладі Грузії та інших країн.

Література

1. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернуть Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/refugees-from-ukraine-ukr-final-report/> (Дата звернення: 22.02.2023)

2. Національний Інститут Стратегічних Досліджень Українська Ідентичність: Феномен і Засади Формування. 2011.№ 8 С. 47-52. URL: <http://www.niss.gov.ua> (Дата звернення: 22.02.2023)

3. Прищепя Я. Складно було слухати їхні історії - як Грузія приймає українських біженців. URL: <https://suspilne.media/297016-skladno-bulo-sluhati-ihni-istorii-ak-gruzia-prijmae-ukrainskih-bizenciv/> 2022 (Дата звернення: 22.02.2023)

Пугачова Оксана Олександрівна
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»
Маріупольський державний університет

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Вже минуло понад 1,5 року повномасштабної війни Росії проти України, одним із наслідків якої стало масове вимушене переселення наших співвітчизників до більш безпечних місць в Україні або за кордоном. Рятуючись від російської навали, за межі нашої держави станом на кінець червня 2023 року, за різними оцінками, виїхало від 5,6 до 6,7 млн. українців. Більшість з яких складають жінки з дітьми. Про це йдеться у дослідженні Центру економічної стратегії з посиланням на опитування компанії Info Sapiens [2, с.5]. Причому за останні півроку кількість вимушених переселенців зросла на 300 - 500 тис. осіб, які змінили місце проживання, ймовірно, через російський енергетичний терор, наслідки підриву Каховської ГЕС, втечу чоловіків із тимчасово окупованих територій тощо.

Переїжджаючи на нові місця, людям необхідно наново пройти певні процеси входження до суспільства. Отже, соціалізація особистості – процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот шляхом засвоєння елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості [1, с.254]. Переходячи в інше культурне середовище, людина фактично потрапляє в інший світ цінностей і законів спілкування.

У сучасному світі звичним явищем стали контакти носіїв різних культур і мов, що можна назвати міжкультурною комунікацією. Загалом, міжкультурна комунікація – це спілкування носіїв різних культур, які послуговуються різними мовами [1, с.252]. Культура, мислення, мова – три фактори, які тісно взаємопов'язані між собою й сприяють комунікації.

На жаль, на сьогодні, для наших земляків входження у нову культуру супроводжується неприємними почуттями, серед яких - втрата родичів та друзів, свого колишнього статусу, роботи, відчуженості і дискомфорту тощо. Концепція міжкультурної комунікації може допомогти подолати рамку культурної ідентичності людини, щоб вона не почувалася самотньою, чужою та нікому непотрібною у нових культурних вимірах.

Залежно від предмета вивчення виокремлюють кілька аспектів міжкультурної комунікації, серед яких - культурологічний, лінгвістичний, етичний, соціально-комунікативний, психологічний, професійно-прикладний. [3, с.11].

Ключовим для нас є культурологічний аспект, оскільки необхідно толерантно сприймати особливості традицій, культури, побуту інших народів, а також знайомити іноземців зі своєю культурною спадщиною.

Лінгвістичний аспект займає особливе місце в комунікації. На жаль, далеко не всі українські біженці володіють іншими мовами. Окрім вербальної складової, велике значення також відіграють символи, стереотипи, образи, манера спілкування. У представників різних соціальних і національних груп часто формуються стереотипи у сприйнятті інших, що може суттєво ускладнити мовно-культурну ресоціалізацію українців.

Етичний аспект – це норми моралі, поведінки, міжособистісного спілкування, мовного етикету.

Соціально-комунікативний аспект – це прийняті суспільством моделі, норми і правила спілкування, загальні уявлення про те, як знайомитись і налагоджувати контакти. [3,с.14]. Повномасштабна війна стала значним потрясінням для жителів України, тож багатьом стає складно спілкуватися й адекватно реагувати на різні ситуації. За таких умов необхідно ретельно слідкувати за своїми словами, жестами, фразами, щоб уникнути непорозуміння з представниками інших культур та народів.

У той же час до професійно-прикладного аспекту міжкультурної комунікації належать вміння практичного застосування, «опредмечування» набутих знань. У реальному житті всі ці аспекти МКК тісно переплетено та інтегровано, що зумовлює певну етапність мовно-культурної соціалізації: «знайомство з новою культурою» (початкова впевненість в успішній взаємодії), кілька фаз «культурного шоку» та заключний етап адаптації.

Отже, міжкультурну комунікацію як різновид соціальних взаємодій засновано на щирому інтересі до досвіду інших людей, що не схожі на нас. Виходячи з цього, для успішної адаптації за кордоном українцям необхідно проявляти такі риси як відкритість, гнучкість, стриманість, толерантність. Чим більше людина цікавитиметься та пізнаватиме правила мовної та комунікативної поведінки країни перебування, тим більше шансів на життєвий успіх вона отримує.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К,: Академія, 2004.
2. БІЖЕНЦІ З УКРАЇНИ: ХТО ВОНИ, СКІЛЬКИ ЇХ ТА ЯК ЇХ ПОВЕРНУТИ? ФІНАЛЬНИЙ ЗВІТ URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni.-finalnij-zvit.pdf> (дата звернення 02.10.2023)
3. Монакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2012 <https://docplayer.net/69619038-Mova-i-mizhkulturna-komunikaciya.html> (дата звернення 08.10.2023)

Сорокіна Олена Михайлівна
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Соціологія»
Маріупольський державний університет

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ПОЛЬЩІ

Через повномасштабне російське вторгнення до України 24 лютого 2022 року багато українців були вимушені покинути рідні домівки. Велика кількість українців вибрали місцем свого тимчасового перебування Польщу, де станом на травень 2023 року перебувало близько 990 тис. наших співвітчизників [1].

Серед мігрантів з України переважають жінки (серед біженців - 80%, довоєнних мігрантів - 54%). Порівняно з початком війни, нині відсоток чоловіків серед біженців зріс (з 10% до 19%). Серед обох груп переважають особи віком 27-44 роки. Помітна різниця виникає лише у віковій когорті 60+, що більше представлена серед біженців (8%). Проте, якщо порівняти кількість біженців у травні та листопаді 2022 року, то виявиться, що відсоток осіб старших 60 років суттєво знизився. Серед біженців багато вихідців із великих міст (Одеси, Києва, Дніпра, Харкова, Запоріжжя та Кривого Рогу), що, вірогідно, пов'язане із побоюваннями бомбардувань, атак на критичну інфраструктуру і труднощів з логістикою [2, с. 7-8].

Підвищений рівень міграції українців до Польщі зумовлено зручним географічним розташуванням та мовною схожістю. З одного боку, у наших земляків завжди є можливість швидко повернутися додому, відвідати рідних та близьких, з іншого - польська та українська мови схожі за вимовою та звучанням. За результатами досліджень, лексична відстань між ними дорівнює 30%, що набагато менше, ніж з німецькою чи іспанською мовами. Складністю для українців буде лише те, що схожі слова можуть мати різні значення [3].

З першого дня повномасштабного вторгнення польський уряд спростив процедуру перетину кордону українськими біженцями (без закордонного паспорту), зробив безкоштовним проїзд у потягах, скасував коронавірусні обмеження та необхідність робити ПЛР-тест. Кожен українець, який звернувся до місцевого центру соціальних послуг та був внесений до реєстру PESEL, може отримати 300 злотих одноразово. Сімям з дітьми віком до 18 років надаються виплати у розмірі 500 злотих на дитину щомісяця. Опікуни дитини віком від 12 до 35 місяців мають право на сімейний капітал опіки. Видається він на другу та кожен наступну дитину, що живе в родині та залишається на утриманні одного з батьків.

Виплати допомоги можуть здійснюватись на протязі 12 (по 1000 злотих) або 24 (по 500 злотих) місяців. Опікун дитини обирає більш зручний варіант та вказує його в заяві. Загальна сума допомоги складає 12000 злотих на кожну дитину.

Окрім біженців, фінансову допомогу протягом двох місяців отримують і сім'ї, що надали їм житло (40 злотих на добу, тобто 1200 злотих на місяць). З 16.03.2022 року приймаються заяви на рефінансування – перерахування суми виплат в зворотному порядку з моменту поселення біженців [4].

Для подальшого проживання та працевлаштування особи, яка отримують захист у Польщі, потрібно мати PESE - 11-значний ідентифікаційний номер, що містить інформацію про дату народження, стать та інші ідентифікуючі дані. Його роблять у місцевій реєстраційній службі.

Українці, які отримали PESEL, можуть розраховувати на працевлаштування, медичне страхування, відкриття банківського рахунку та отримання дозволу на проживання в Польщі. Громадяни України, які хочуть отримати тимчасовий захист, повинні подати документи впродовж 30 днів із дати в'їзду на територію Польщі. Раніше на отримання PESEL зі статусом UKR давалося 90 днів, він видається на місці та повністю безкоштовно [5].

Одним з кроків для тих, хто хоче влаштуватись у Польщі на тривалий час, є отримання карти побиту. Карта побиту - це документ, що підтверджує особу та офіційний статус (тимчасовий або постійний) свого власника у Польщі. Одночасно ця карта виконує функцію візи [6]. 12 березня 2022 року було прийнято Закон про підтримку громадян України через збройну агресію на їхній рідній землі. Згідно поправок від 27.01.2023, особи, які залишили Україну після 24.02.2022 і прибули до Польщі та отримали статус UKR, з 1 квітня 2023 року можуть подаватися на карту побиту лише за наступними трьома підставами: офіційне працевлаштування; робота на посаді висококваліфікованого спеціаліста (Blue card); здійснення підприємницької діяльності в Польщі [7].

Права, які дає карта побиту іноземцю: багаторазовий перетин кордону без оформлення і продовження візи; покупка і оформлення нерухомості та автотранспорту; вільне переміщення у Шенген Зоні (ви можете проживати в будь-якій країні Шенгену протягом 3 місяців на півріччя); можливість безкоштовного навчання у вищих навчальних закладах Польщі; відкриття фірми і ведення бізнесу; можливість отримати кредит; оформлення довгострокової національної візи для членів своєї сім'ї; подача документів для оформлення візи в консульства США і Великобританії (дуже актуальна інформація для жителів України, де відсоток відмов у наданні віз у США досягає 40%). У Польщі ця цифра не більше 5%) [6].

Українці, що втекли з рідного дому через війну, можуть розраховувати на безкоштовну медичну допомогу та отримати відшкодування витрат на медикаменти. Це також передбачено законодавством Республіки Польща. Цей пункт закону розповсюджується на ліки, що придбані за рецептом лікаря. Окрім цього, для українців передбачена можливість вакцинації від COVID-19. Для цього необхідно звернутись до лікаря через мобільний додаток. Діти, що приїхали до Польщі, мають можливість отримати профілактичне щеплення відповідно до календаря вакцинації [4].

Таким чином, завдяки принциповій позиції уряду та широкій народній підтримці, у перші тижні війни сотні тисяч українців змогли отримати тимчасовий притулок та гарантії безпеки у Польщі.

Література

1. Калашник П. Вдома краще? В Україну можуть не повернутись до 3,3 млн біженців, що коштуватиме 7% ВВП. Головні тези з демографічного звіту ЦЕС. *Forbes*. 05.09.2023. URL: <https://forbes.ua/money/bizhentsi-doslidzhennya-04092023>. (Дата звернення 30.10.2023)
2. Хмелевська-Калінська І., Дудек Б., Стшелецький П. Звіт за результатами опитування. Життя та економічне становище мігрантів з України в Польщі – вплив пандемії та війни на характер міграції в Польщі. *Narodowy bank polski*. 2023. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Raport_Imigranci_UA.pdf (Дата звернення 30.10.2023)
3. Микола Р. Польська мова. Схожість з українською та особливості вивчення. URL: <https://buki.com.ua/blogs/polskyu-yazyk-skhozhest-s-ukraynskym-y-osobennosty-uzuchenyua/> (Дата звернення 30.10.2023)
4. Все про допомогу Українцям в Польщі від 03/22: фінансова, грошова, соціальна, медична. *Ukraincy do pracy*. URL: <https://ukraincydopracy.pl/uk/articles/read/vse-pro-dopomogu-ukraincjam-v-polshhi#p3> (Дата звернення 30.10.2023)
5. Дука А. Обовязкове правило. Як українцям отримати PESEL в Польщі 2023 та для чого він потрібен. *New voice*. 10.05.2023. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/pesel-dlya-ukrajincyua-2023-yak-otrimati-pesel-ukr-u-polshchi-dlya-bizhenciv-dlya-chogo-perevagi-50323509.html> (Дата звернення 30.10.2023)
6. Що таке карта побиту і як її отримати. *PolFox*. 14.06.2020. URL: [https://www.polfox.com.ua/post/karta_pobytu#:~:text=Karta%20sta%C5%82ego%20pobytu%20\(Zezwolenie%20na,%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B7%20%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BE%D1%8E%20czasowego%20pobytu](https://www.polfox.com.ua/post/karta_pobytu#:~:text=Karta%20sta%C5%82ego%20pobytu%20(Zezwolenie%20na,%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B7%20%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BE%D1%8E%20czasowego%20pobytu) (Дата звернення 30.10.2023)

7. Шевченко В. Карта побиту для українців під час війни: хто має право. *ЮА Мігрант*. 17.09.2023. URL: <https://ua-migrant.pl/karta-pobytu-dlya-ukrainciv-pid-chas-vijny-xto-maye-pravo/> (Дата звернення 30.10.2023)

Чекулаєв Богдан,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Врегулювання конфліктів та медіація»
Маріупольський державний університет

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ ЗАКОРДОНОМ

З початком повномасштабного вторгнення Україна та українці зіткнулася з багатьма проблемами. З основних виділяються протистояння агресору, підтримка військової та економічної сфери країни, але не маловажливою є також і підтримка житлового фонду країни.

Міграцію, яка сталася внаслідок війни, називають найсильнішою в Європі у 21 столітті або навіть із часів Другої світової війни. Ці слова підтверджує статистика ООН: кількість біженців з України збільшилася з 27 тис. 2021 року до 5.7 мільйонів 2022 року [1]. З них більшість – це жінки та діти, оскільки чоловіків за наказом президента перестали випускати з країни невдовзі після початку вторгнення. Аналітики вказують, що загалом із числа біженців на середину 2023 року за кордоном перебуває близько 3 мільйонів дітей та підлітків, що загалом становить значну частину від загального відсотка дітей в Україні [2].

З основних проблем можна довго обговорювати демографічну кризу в Україні з приходом війни, відсутність робочої сили та ймовірність неповернення більшості українців на батьківщину, але однією з актуальних проблем є також адаптація вимушених переселенців за кордоном, зокрема дітей.

Основні проблеми адаптації дітей за кордоном – це не знання мови, проблема адаптації до іншої культури, проблеми освіти та різної фізичної та моральної допомоги. Можна сказати, що все це випливає із проблеми міжкультурної комунікації між українськими дітьми та іноземцями. Раптова зміна обстановки, яка до того ж незапланована, може призвести до таких девіацій у дітей.

- Нестійкість емоційного стану, коли можуть спостерігатися сплески від дуже позитивних до різко негативних емоцій.
- Порушення поведінки.
- Іноді надто сильне емоційне збудження, навіть у дітей, які були дуже спокійними. [3]

Про четверту проблему варто розповісти окремо, оскільки це проблеми зі спілкуванням з іншими дітьми. Для дітей чинник спілкування є особливо важливим, а умовах міграції без знання мови та іншої культури дитина може знайти нових друзів, і навіть мати проблеми комунікації з дорослими.

Ускладнюється цей фактор тим, що на відміну від запланованої міграції, коли якась сім'я заздалегідь планує переїзд до іншої країни, ця сім'я прораховує нюанси адаптації, комунікації та, зокрема, дозвілля та роботи. В умовах, в яких опинилися українці, прорахувати заздалегідь неможливо, багато людей у розгубленості та паніці, в тому ж стані можуть перебувати і діти.

Повернемося до зв'язку із міжкультурною комунікацією. Відповідно до інтегративного опитувальника міжкультурної компетентності, її успішність залежить від 4 пунктів.

1. Стійкість до стресових ситуацій міжкультурного спілкування.
2. Бажання спілкуватися з людьми з інших культур, інтерес до культури та культурних відмінностей.
3. Повага та прийняття культурної різноманітності.
4. Володіння широким спектром комунікативних навичок, важливих під час міжкультурного спілкування. [4]

Проблема в тому, що багато дітей і дорослих не готові виявляти ці якості через раптовість обстановки і стресу, який виникає при вимушеній міграції. До того ж перешкодою стає інша мова, на вивчення якої потрібен час. У результаті багато як дорослі, і діти що неспроможні відразу адаптуватися і вони виникають психічні проблеми.

Країни Європи, в яких перебуває більшість українських біженців, пропонують місця у дитячих садках та школах, де дітей намагаються поступово занурити у навчальний процес іноземною мовою. Також існують додаткові курси для дітей, де їх готують до школи, викладаючи лише іноземну мову. Такі практики є, зокрема, у Німеччині та Польщі, у країнах, де найвища частка українських біженців.

Проте система працює не ідеально, а кількість дітей занадто велика, тому урядам країн варто задуматися про впровадження нових систем, які спростять і прискорять систему адаптації українських дітей у своїх країнах.

Література

1. ООН: кількість біженців та внутрішніх переселенців у 2022 році досягла 108,4 мільйона осіб. 14 червня 2023 року.
2. Положення дітей з України у країнах Європи після 24 лютого 2022 року. 16 червня 2023 року. URL: <https://adcmemorial.org/publications/polozhenie-detej-iz-ukrainy-v-stranah-evropy-posle-24-fevralya-2022-goda/> (Дата звернення 10.11.2023)
3. Хмельницька В. Як вимушена міграція впливає на дітей та що з цим робити. 28 квітня 2022 року. URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/yak-vimushena-migraciya-vplivaye-na-ditey-ta-scho-z-cim-robiti-2048245.html> (Дата звернення 10.11.2023)
4. Шипілова М.А. Міжкультурна комунікація та освоєння культури у процесі соціокультурної адаптації іноземців у країнах, що приймають. Журнал: Суспільство: філософія, історія, культура. 2023 URL: - <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhkulturnaya-kommunikatsiya-i-osvoenie-kultury-v-protssesse-sotsiokulturnoy-adaptatsii-inostrantsev-v-prinimayuschih-obschestvah/viewer> (Дата звернення 10.11.2023)

СЕКЦІЯ:
«ВПЛИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СИСТЕМУ
МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ»

Гудима Ігор Петрович
доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет

КОМУНІКАЦІЯ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ.

Спілкування з надприродним відіграє значну роль в процесі становлення релігійної особистості. Процес формування цілісної особистості, становлення різних рівней Я, виявлення індивідуального смислу буття, набутий соціальний досвід взагалі, ще не просто сума зовнішніх впливів, а синтез генетично і функціонально пов'язаних «соціального» і «індивідуального», оцінки сприйняття зовнішньої ситуації і самооцінки.

Самосвідомість - найважливіший внутрішній регулятив особистості, включена у процес соціалізації, яка необхідно передбачає наявність предметної діяльності, спілкування. У процесі соціалізації індивід засвоює прийоми спілкування, знання, норми і правила поведінки, що дозволяють йому відчувати себе повнокровним членом суспільства. Утім, наука має достатньо свідчень тому, що на формування соціального досвіду істотно впливало панування релігійної ідеології, традицій, норм, цінностей, тому, є підстави вважати, що використаний в теології термін «релігійний досвід» фіксує й реальні моменти становлення особистості, понад те - правомірно вести мову не тільки про «практичний», «моральний» досвід, але і про «релігійний» досвід, як досвід освоєння особистістю релігійної діяльності, інформації, особливого особистого духовного процесу та його результатів що залишаються у пам'яті.

У цих умовах, процес внутрішнього становлення особистості може бути сприйнятим і оціненим як релігійний досвід, як іманентна присутність і саморозкриття Бога. У становленні особистості значну роль відіграє такий, переведений у суб'єктивний план механізм спілкування, як діалог, бо формування самовідношення передбачає, насамперед, діалогізм, відношення до іншого. У віруючих же відношення до надприродних істот, хоча і є «відношенням до», а не взаємовідношенням, проте ними самими воно уявляється та

суб'єктивно сприймається, як взаємовідношення, спілкування. У розвитку особистості завжди є потреба для самоаналізу, пошуку сенсу життя. При цьому самопізнання (самосприйняття, спілкування із самим собою, самоаналіз) тобто внутрішній діалог, організується у віруючого у площині діалога з Богом.

Саме з позиції внутрішнього діалогізму аутокомунікації, які збагачують релігійний досвід, сприяють становленню образів власного Я може бути зрозуміла і заповідь ап. Павла про «безперестанну молитву». Вони є, певним чином, поясненням власному подвижницькому прикладу самого апостола, який, поширюючи благу звістку про Христа, в той же час, «вдень і вночі ревно молився» Богу (1 Сол.3:10).

Необхідно відзначити, що спілкування з надприродним не носить самодостатнього характеру, важливим аспектом подібних стосунків виступає досягнення необхідних для віруючого наслідків - одні прагнуть заслугувати благовоління Бога та здобути прощення гріхів, інші - уникнути гніву Бога, врятувати свою душу і одержати потойбічне блаженство. Разом із цим майже всі віруючі не відчують себе гідними цього, що породжує страх, невпевненість, тривогу. Згідно ж вчення церкви досягти подібних позитивних результатів можливо за допомогою щоденних зносин із надприродним й інших обрядових дій. Ось чому сам факт комунікації з надприродним, у якій віруючий відчуває пекучу потребу, приносить їм відоме заспокоєння й розраду.

Константинова Юлія
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Маріупольський державний університет

ПОЛІТИКА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ

Політика мультикультуралізму, спрямована на створення стабільного поліетнічного суспільства, визнається ключовим завданням у сучасних державах. За своєю суттю, вона сприяє розвитку способу життя, де шкірна культура та ідентичність поважаються та мають можливість процвітати. У погоні за цілями мультикультурна політика стала серйозною політичною технологією, що передбачає реалізацію позитивної дискримінації та спеціальних заходів для забезпечення рівності та соціального самовизначення меншин.

Політика мультикультуралізму, яка підтримує ідентичність мігрантів та сприяє толерантності та взаємному проникненню різних культур, має на меті вирішення викликів інтеграції та забезпечення рівних можливостей у розмаїтті сучасного суспільства.

Європейські країни з часом відмовилися від політики мультикультуралізму та замінили її на асиміляцію. Причиною стала адміністративно-бюрократична непрактичність підходу, високий рівень безробіття серед мігрантів та навантаження на бюджет від їх утримання. Країни посилили вимоги до мовної та громадянської інтеграції, обмежили демонстративні релігійні символи, але водночас полегшили здобуття громадянства та допустили подвійне громадянство.

Швеція однією з перших у Європі у 1975 році вибрала шлях мультикультуралізму. За пів століття була вироблена нормативно-правова база, яке спрямоване на підтримку мультикультуралізму та захист прав меншин, включаючи закони щодо боротьби з дискримінацією та сприяння рівності:

- Закон про заборону дискримінації (Diskrimineringslagen): Цей закон забороняє будь яку форму дискримінації на підставі раси, кольору шкіри, етнічного походження, релігії, статі, сексуальної орієнтації та інших ознак. Закон передбачає заходи для боротьби з дискримінацією в громадській житті та на ринку праці [1];

- Закон про національні меншини та мови (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk): Цей закон створює правовий фреймворк для захисту національних меншин та їх культурних прав. Він визнає п'ять національних меншин у Швеції: саамі, євреї, роми, фіни та торнедаліанська фінська меншина. Закон також заохочує використання інших мов, включаючи мови національних меншин [3];

- Закон про сприяння інтеграції (Lag om främjande av integration) є шведським законом, який ставить за мету підтримку та сприяння інтеграції та можливостей активної участі іммігрантів у суспільному житті в Швеції. Крім того, цей закон також стосується національних меншин та мов меншин, забезпечуючи захист та підтримку цих груп, щоб вони могли зберігати та розвивати свою культуру [4];

- Комплекс законів про рівні можливості на ринку праці, які запобігають дискримінації на робочому місці та встановлює правила щодо рівних можливостей для всіх працівників, незалежно від їхньої релігійної чи етнічної приналежності, та інші закони.

Шведська модель мультикультуралізму визначається кількома ключовими рисами. Вона спрямована на забезпечення рівності у рівні життя як для іммігрантів, так і для корінного населення. Інша важлива риса полягає у наданні свободи вибору між збереженням етнічної ідентичності та адаптацією до шведської культури.

Шведська модель також акцентує на створенні духу партнерства та рівності можливостей у суспільстві, що підтримується активною роллю держави у політиці мультикультуралізму. Інші важливі аспекти включають право людини на збереження своєї мови, культури та ідентичності, а також мовну та освітню стратегію для сприяння двомовності та міжкультурного діалогу. Крім того, широка соціальна підтримка іммігрантів з боку держави є однією з визначальних рис цієї моделі.

Можна виділити наступні позитивні наслідки реалізації даної моделі:

- збереження культурного розмаїття;
- стимулювання міжкультурного обміну;
- пом'якшення расизму та ксенофобії,
- високий рівень соціального захисту для біженців та іммігрантів.

Отже, шведська модель намагається поєднати пошану до культурних відмінностей з інтеграцією іммігрантів у суспільство. Проте на практиці виникли суттєві проблеми, що вимагають пошуку більш збалансованого підходу. Сьогодні Швеція стикнулася з низкою таких проблем а саме:

- Високе безробіття та соціальна ізоляція іммігрантів.
- Формування іммігрантських анклавів та гетто, як наслідок гангстерські війни зросли до такого рівня, що вони стали предметом обговорення в засобах масової інформації
- Навантаження на систему соціального забезпечення.
- Зростання антиіммігрантських настроїв серед корінного населення, політичний дискурс в країні став більш агресивним та спрямованим на культурні війни.

В останні роки уряд Швеції дослухається до критики своєї мультикультурної політики, визнавши виклики інтеграції та вплив імміграції на суспільство. Прем'єр-міністр Магдалена Андерсон заявила, що Швеція не зуміла інтегрувати велику кількість іммігрантів, яких вона прийняла протягом останніх двох десятиліть, що призвело до існування паралельних суспільств та бандитської насильницької діяльності. Вона також зазначила, що сегрегація пішла так далеко, що в Швеції існують паралельні суспільства, які живуть у одній країні, але в абсолютно різних реальностях. У відповідь на ці виклики уряд розпочав серію ініціатив для боротьби з організованою злочинністю та запропонував введення місцевих рад з проблем молоді, де соціальні служби та поліція могли б співпрацювати. Уряд також прагне зосередитися на стратегіях відновлення довіри між поліцією та меншинами і вирішенні расової дискримінації в контексті правоохоронної діяльності та кримінальної системи. Ці відповіді свідчать про визнання проблем і зобов'язання виправити недоліки мультикультурної політики в Швеції [2, 5].

Таким чином, шведська модель мультикультуралізму продовжує бути предметом обговорення та досліджень, що свідчить про актуальність цієї теми для сучасного шведського суспільства.

Література

1. Discrimination Act, 2008:567 URL: <https://www.do.se/choose-language/english/discrimination-act-2008567> (Дата звернення 30.10.2023).
2. Everyone Feels at Risk – Legacy Media Catches on to Sweden’s Failed Multicultural Project. URL: <https://www.breitbart.com/europe/2023/10/06/everyone-feels-at-risk-legacy-media-catches-on-to-swedens-failed-multicultural-project/> (Дата звернення 30.10.2023).
3. Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724/ (Дата звернення 30.10.2023).
4. Lag om främjande av integration URL: <https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2010/20101386> (Дата звернення 30.10.2023).
5. Sweden should step up efforts to fight systemic racism, UN Mechanism to Advance Racial Justice says after 5-day visit URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/11/sweden-should-step-efforts-fight-systemic-racism-un-mechanism-advance-racial> (Дата звернення 30.10.2023).

Кудлай В'ячеслав,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач кафедри інформаційної діяльності
Маріупольський державний університет

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЄС ЗАСОБАМИ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

В інформаційному суспільстві технології надають можливість миттєвого зв'язку між націями та культурами, проте важливо розуміти, як ефективно використовувати ці засоби для сприяння взаєморозумінню та співпраці. Європейський Союз (надалі – ЄС) складається з 27 країн-членів з різними культурними, мовними та історичними спадками. Міжкультурна комунікація в ЄС є ключовою для досягнення спільних цілей, таких як забезпечення миру, економічної співпраці та політичної єдності. Зокрема, співпраця між установами,

громадськими організаціями та підприємствами часто ініціюється не засобами усного спілкування, а у формі офіційних листів, які в межах країн Європейського Союзу поширюються за допомогою інтегрованих у веб-портал ЄС інструментів системи електронного документообігу [1]. Розглянемо ключові аспекти міжкультурної комунікації опосередкованої використанням сучасних систем електронного документообігу в ЄС.

Системи електронного документообігу можуть бути адаптовані до різних мов та культур в ЄС. Це дозволяє користувачам обирати мову, якою вони хочуть користуватися при обміні інформацією, що сприяє кращому розумінню та комунікації між різними культурами.

Однією з головних переваг електронного документообігу в ЄС є зближення культур та мов націй. Це створює унікальну можливість для співпраці та взаєморозуміння між різними країнами, сприяючи обміну ідеями та традиціями. Системи електронного документообігу дозволяють швидко та ефективно обмінюватися інформацією навіть на великі відстані. Це особливо важливо в контексті ЄС, де країни-члени розташовані в різних часових зонах.

Однією з ключових проблем у міжнародних комунікаціях є безпека та конфіденційність інформації. Сучасні системи електронного документообігу в ЄС забезпечують високий рівень захисту даних, дозволяючи країнам-членам обмінюватися важливою інформацією без загрози її витоку. Електронний документообіг сприяє проведенню віртуальних засідань та конференцій між представниками різних країн. Це збільшує можливості для обговорення спільних проєктів та сприяє обміну досвідом між культурами.

Використання спільних систем електронного документообігу в ЄС сприяє встановленню загальних стандартів та процедур обміну інформацією. Це допомагає створювати спільний мовний код та сприяє єдності в комунікації між країнами ЄС. Забезпечення доступності систем електронного документообігу для громадян сприяє розвитку електронної демократії. Громадяни можуть отримати доступ до важливої інформації та брати активну участь у громадських обговореннях та прийнятті рішень через ці системи.

Облік службової документації, який веде Європейська комісія (далі – Комісія) ЄС, є основою її діяльності, щоденної роботи [2]. Документи є частиною активів Комісії ЄС та виконують функції сприяння обміну інформацією, надання доказів вжитих заходів, виконання юридичних зобов'язань установи та збереження пам'яті про неї. Таким чином, вони повинні управлятися відповідно до правил, які застосовуються до всіх генеральних директоратів та еквівалентних департаментів.

Комісія ЄС веде облік, який створюється, приймається та ведеться в процесі її діяльності. Усі записи, незалежно від формату та технологічного середовища, в якому вони збираються, створюються або генеруються, фіксуються та зберігаються в офіційному

електронному сховищі записів з можливістю авторизованого доступу засобами веб-порталу ЄС.

Положення щодо керування документаційними процесами та організації архівної справи встановлюють принципи для забезпечення: створення, отримання та належного збереження або видалення документів, а також роботи з ними та передачі. Автентичність, надійність, цілісність і доступність документів і їх метаданих, ідентифікація кожного запису разом із вилученням і розподілом метаданих для їх зберігання, пошук та легке відстежування, підтримка та оновлення структури системи електронного документообігу включно з архівами Комісії ЄС, її електронних сховищ та сховищ для аналогових носіїв є обов'язковими вимогами для безпечної управлінської діяльності країн ЄС.

Ефективне та належне управління записами та архівування допомагають виконувати зобов'язання Комісії ЄС щодо прозорості, зокрема, полегшуючи доступ громадськості до документів та впроваджуючи принцип підзвітності публічних дій.

Положення щодо управління документацією та архівами повинні бути узгоджені із зобов'язанням надавати доступ до документів, які зберігаються в Комісії, відповідно до принципів, заходів та обмежень, викладених у Регламенті (ЄС) № 1049/2001 Європейського Парламенту та Ради [2].

Політика управління записами та архівування враховує програму цифрової трансформації Комісії ЄС. Таким чином, принцип створення записів лише в електронному форматі має чітко встановлено, але винятки з цього принципу можливі.

Інституції, органи, офіси та агентства ЄС отримують заохочування для визнання електронної ідентифікації та довірчих послуг, які підпадають під дію Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради з метою адміністративного співробітництва [там само].

Правила та процедури Комісії ЄС щодо керування документаційними процесами та архівною справою регулярно оновлюються.

Система електронного документообігу не тільки реєструє документи, але й фіксує їх у більш широкому плані, щоб чітко та надійно ідентифікувати їх, забезпечити їх відстежуваність і зробити їх доступними для інших користувачів за допомогою файлів або інших засобів агрегації записів протягом усього життєвого циклу.

Інформаційні системи, мережі та засоби передачі, які живлять систему записів Комісії ЄС перебувають в стані регулярного захисту заходами безпеки відповідно до застосовних правил безпеки для захисту інформації.

Документи та інформація повинні бути доступними та якомога ширше поширюватися в межах Комісії, щоб сприяти спільній роботі її персоналу та можливості пошуку та

повторного використання даних та інформації, а також для сприяння синергії її ресурсів і підвищення ефективності.

Кожна установа ЄС створює та підтримує свої історичні архіви та відкриває їх для громадськості відповідно до Регламенту (ЄЕС, Євратом) № 354/83 [2]. Крім того, кожна установа приймає внутрішні правила щодо застосування цього Регламенту.

Використання систем електронного документообігу в ЄС сприяє поліпшенню міжкультурної комунікації, сприяючи ефективній, безпечній та швидкій комунікації між різними країнами-членами. Це важливий крок у напрямку єднання культур та сприяння взаєморозумінню в Європейському Союзі.

Література

1. European Union: site managed by Directorate-General for Communication. URL: https://european-union.europa.eu/index_en.
2. Commission decision (EU) 2021/2121 of 6 July 2020 on records management and archives (Signed by the President Ursula VON DER LEYEN). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021D2121>.

Кулик Марина,

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

освітня програма «Соціальна робота»

Маріупольський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ПРОФІЛАКТИЦІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ

Віктимна поведінка – це дії або бездіяльність особи, що зумовили вибір її у ролі жертви і стали приводом для вчинення злочину в конкретній життєвій ситуації [1, с.45].

Аналіз досліджень в області віктимної поведінки жінок дозволив виділити низку психологічних особливостей жінок, які стають жертвами домашнього насильства: невротизованість, розлади когнітивних і афективних функцій, стан безпорадності, деформоване самосприйняття і проблема з самооцінкою, конфліктність, посттравматичний стресовий розлад, порушення кордонів «Его», психологічний травмуючий досвід дитинства і моделі поведінки батьків. [2, с.154]

Профілактика віктимної поведінки спрямована на те, щоб навчити людей, як захиститися від насильства, експлуатації та жорстокого поводження.

Комунікація є важливим елементом профілактики віктимної поведінки. Вона дозволяє донести до людей інформацію про насильство, експлуатацію та жорстоке поводження, а також про те, як себе захистити.

Особливості комунікації при профілактиці віктимної поведінки:

- Доступність інформації. Інформація про насильство, експлуатацію та жорстоке поводження повинна бути доступною для всіх людей, незалежно від їх віку, статі, освіти, соціального статусу та інших факторів.

- Ясність інформації. Інформація повинна бути зрозумілою для людей, які її отримують.

- Незаангажованість інформації. Інформація повинна бути нейтральною і не містити стигматизації жертв.

- Врахування культурних особливостей. Інформація повинна враховувати культурні особливості людей, які її отримують.

Для ефективної комунікації при профілактиці віктимної поведінки можна:

- Використовувати різні канали комунікації. Інформацію про насильство можна поширювати через різні канали комунікації, такі як телебачення, радіо, Інтернет, друковані матеріали, соціальні мережі тощо. Це допоможе донести інформацію до якомога більшої кількості людей.

- Використовувати візуальні матеріали. Візуальні матеріали, такі як плакати, відеоролики, фотознімки тощо, можуть бути ефективнішими за текстові матеріали. Вони можуть допомогти людям зрозуміти проблему насильства, експлуатації та жорстокого поводження.

- Використовувати особистий досвід людей. Історії реальних осіб, які стали жертвами насильства, експлуатації та жорстокого поводження, можуть бути більш переконливими, ніж абстрактна інформація.

Таким чином, можна зробити висновок, що комунікація є важливим інструментом профілактики віктимної поведінки. Вона дозволяє донести до людей інформацію про насильство, експлуатацію та жорстоке поводження, а також про те, як себе захистити. Ефективна комунікація може допомогти зменшити кількість жертв насильства, експлуатації та жорстокого поводження.

Література

1. Голіна В. В., Головкін Б. М., Валуйська М. Ю. та ін. Віктимологія : навч. посіб./ за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2017. С. 44-56. URL :

http://criminology.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/posib_viktimologiya-2017_finaln.pdf

(Дата звернення 14.11.2023)

2. Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу. *Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності : матеріали ІХ Наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар.участ.)* (28 листопада - 02 грудня. 2022 р.). Луцьк : 2022. С. 143-154. URL : <https://www.inforum.in.ua/docs/202212150212307.pdf> (Дата звернення 14.11.2023)

Орехова Вікторія,

4 курс, перший (бакалаврський)

рівень вищої освіти, освітня програма «Соціологія»

Маріупольський державний університет

ВПЛИВ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Масові комунікації, такі як телебачення, радіо, преса та Інтернет, є важливими чинниками, що формують громадську думку. Вони дозволяють людям отримувати інформацію з різних джерел та розділяти свої думки та погляди з іншими людьми. Проте, зі зростанням впливу масових комунікацій на життя людей, постають питання щодо того, як ці засоби впливають на формування громадської думки та чи можуть вони бути використані для маніпулювання людьми.

У багатьох дослідженнях доводиться, що масові комунікації можуть впливати на емоційний та когнітивний процеси у людей, що веде до зміни їхньої думки та поведінки. Наприклад, експерименти, проведені соціологами, показують, що показ фрагментів новин, що стосуються злочинів або насильства, може призвести до страху та тривоги у глядачів. У той же час, постійне повідомлення про такі події може призвести до дезенсибілізації до них та зниження рівня емоційної реакції.

Окрім того, масові комунікації можуть використовуватися для маніпулювання громадською думкою. Протягом виборчих кампаній, політики використовують різні методи для переконання виборців в своїй правоті, використовуючи телевізійні дебати, інтерв'ю та рекламу. У деяких випадках, показ історій, що сприяють певним політичним поглядам або ідеологіям, можуть створити спотворений образ реальності та вплинути на голосування.

Проте, масові комунікації також можуть бути використані для створення більш об'єктивної та різноманітної громадської думки. Наприклад, журналістика може забезпечити доступ до інформації про питання з різних поглядів та допомогти людям у формуванні осмисленої думки. Також, соціальні мережі та Інтернет-ресурси можуть бути використані для обміну думками та ідеями, забезпечуючи більш широку платформу для висловлювання різних точок зору.

Залежно від джерела та контексту, масові комунікації можуть мати різний вплив на формування громадської думки. Наприклад, у демократичних суспільствах, де присутня свобода слова та незалежність ЗМІ, масові комунікації можуть сприяти розширенню різноманітних поглядів та стимулювати дискусію. В таких випадках, громадська думка може бути багатогранною та збалансованою, оскільки люди мають доступ до різних джерел інформації та можуть самостійно аналізувати її.

Однак, у суспільствах з обмеженими свободами та контролем над ЗМІ, масові комунікації можуть бути використані для пропаганди та маніпуляції. У таких випадках, громадська думка може бути однобокою та спрямованою на досягнення певних політичних або економічних цілей. Наприклад, державні ЗМІ можуть поширювати лише позитивну інформацію про владу та приховувати негативні факти, що спотворює загальне уявлення суспільства про події та реальність.

Окрім впливу на громадську думку, масові комунікації також можуть мати значний вплив на політичні процеси та прийняття рішень. Наприклад, медіа можуть впливати на результати виборів шляхом створення образу певного кандидата або партії. Також, засоби масової інформації можуть використовуватися для маніпулювання громадською думкою щодо певних питань, таких як міжнародні конфлікти або економічні реформи.

Усе це свідчить про важливість критичного мислення та аналізу інформації, яку люди отримують через масові комунікації. Критичне сприйняття інформації дозволяє зберегти незалежність думки та уникнути маніпуляції. Також, важливо підтримувати різноманітність та свободу ЗМІ, щоб забезпечити доступ до різних поглядів та думок. Тільки за таких умов масові комунікації можуть сприяти формуванню об'єктивної та розумної громадської думки.

Отже, масові комунікації мають великий вплив на формування громадської думки. Вони можуть вплинути на емоційний та когнітивний процеси та бути використані для маніпулювання громадською думкою. Однак, вони також можуть бути використані для створення більш об'єктивної та різноманітної громадської думки.

Література

1. Iyengar, S. Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues. University of Chicago Press. 1991. pp. 75-90.

2. McQuail, D. McQuail's Mass Communication Theory. London: SAGE Publications Ltd 2005. pp. 50-60.

3. Price, V., Tewksbury, D., & Powers, E. Switching trains of thought: The impact of news frames on readers' cognitive responses. *Communication Research*, 24(5), 1997. 481-506 pp. 490-495.

4. Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. *Mediating the message in the 21st century: A media sociology perspective*. Routledge 2013. pp. 100-120

Панасовський Борис

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

освітня програма «Міжнародні відносини»

Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ «БОКО ХАРАМ» НА СТАБІЛЬНІСТЬ РЕГІОНУ ОЗЕРА ЧАД

Тема тероризму є невід'ємною частиною сучасних міжнародних відносин та внутрішньої безпеки багатьох держав, включно з Україною. Питання впливу терористичних груп, таких як «Боко Харам», на стабільність регіонів заслуговує особливої уваги, оскільки виявляє глобальний характер терористичної загрози і можливість її транскордонного розповсюдження. Для України, що стикається з власними безпековими викликами, зокрема з агресією з боку Російської Федерації, розуміння механізмів дестабілізації регіонів та способів протидії тероризму представляє особливий науковий інтерес. Аналіз діяльності таких терористичних організацій, як «Боко Харам», дає змогу зрозуміти, яким чином тероризм може підривати державні інституції, впливати на міжнародну безпеку, викликати гуманітарні кризи та вимушене переміщення населення.

Терористична організація «Боко Харам» активна на території Нігерії та сусідніх країн. Її назва, що перекладається як «Західна освіта – це гріх», відображає ідеологічний вектор боротьби проти західних цінностей та освітніх парадигм. Вплив «Боко Харам» виходить далеко за межі безпосереднього насильства; він перетворює соціальні норми, економіку, політику та міжнародні відносини в усій області озера Чад. Ця робота має на меті встановити вплив діяльності «Боко Харам» на стабільність регіону, виокремивши економічні збитки, вплив на внутрішню та транснаціональну безпеку, а також на гуманітарну ситуацію.

«Боко Харам» – ісламістська терористична організація, заснована у 2002 у Нігерії. Вона виникла на тлі глибоких соціально-економічних проблем у Північній Нігерії, де високий рівень бідності, безробіття та нерівності сприяли рекрутуванню нових членів до її лав. Релігійні розбіжності між мусульманською північчю та християнським півднем, а також політична нестабільність та корупція, стали поживним ґрунтом для росту радикалізму. Ідеологія «Боко Харам» базується на ісламському фундаменталізмі та ворожості до західних цінностей і освіти, проповідуючи строге тлумачення шаріату та Корану. З моменту свого заснування в 2002 році «Боко Харам» відповідальна за численні терористичні атаки, які включали вибухи, викрадення, вбивства та масові розстріли. У 2015 році стався розкол у «Боко Харам» через внутрішні розбіжності щодо тактики, лідерства та екстремізму. На це також вплинуло оголошення «Ісламської держави» про створення провінції в Західній Африці (ISWAP) та її підтримку іншого лідера замість Абубакара Шекау. Наразі «Боко Харам» далеко не так активна, як була раніше. Але вивчення її діяльності і наслідків цієї діяльності дає змогу уникнути тих помилок, які допустила міжнародна спільнота при боротьбі з нею, і насамперед помилок які допустили країни регіону озера Чад [5]. Організація має децентралізовану структуру, що складається з низки осередків та ієрархічних рівнів. Основними джерелами фінансування «Боко Харам» є здирництво, пограбування, пожертвування, місцеві підприємства, викрадення з метою отримання викупу, контрабанда зброї та пограбування банків [9].

Терористичний рух «Боко Харам» має значний вплив і наслідки для різних секторів і сфер безпеки у регіоні та у всій Нігерії. Спробуємо розглянути окремі сектори і наслідки у них.

По-перше, діяльність організації безумовно позначилася на безпеці регіону. Стратегічні зміни у відповідь на загрозу, яку становить ця група, мають як безпосередні, так і довготривалі наслідки для стабільності та безпеки в регіоні. З розширенням діяльності «Боко Харам», уряди Нігерії та сусідніх країн були змушені суттєво збільшити витрати на оборону. Це зумовило не лише закупівлю нової зброї та військової техніки, а й розвиток спеціальних антитерористичних одиниць, а також інвестиції у розвідку та контррозвідувальні операції. Міжнародне співробітництво стало ключовим елементом військової стратегії регіону. Підтримка від західних країн та міжнародних організацій у вигляді військових навчань, логістики та розвідувальної інформації зіграла важливу роль у посиленні здатності країн регіону протистояти терористичній загрозі [10].

Боротьба з тероризмом також спонукала до зміни безпекової парадигми. Традиційні методи ведення війни та військової підготовки були переосмислені, щоб адекватно реагувати на асиметричні загрози. Тепер більше уваги приділяється кібербезпеці, розвідці, а також

психологічним аспектам ведення бойових дій. Нарешті, військові дії часто призводять до гуманітарних криз, що включають масове переміщення населення та цивільні жертви. Військові структури опиняються перед двоюким завданням: з одного боку, вони повинні ефективно боротися з терористами, а з іншого – захищати та підтримувати місцеве населення.

Діяльність цієї терористичної організації призвела до формування нових безпекових структур, що об'єднують зусилля країн регіону. Прикладом такої субрегіональної співпраці відповідних суб'єктів у боротьбі з «Боко Харам» є створення країнами, що розташовані в регіоні басейну озера Чад, Багатонаціональної об'єднаної оперативно-тактичної групи (MNJTF), яка є стратегічним військовим альянсом збройних сил країн-членів басейну озера Чад і складається з Чаду, Камеруну, Нігеру, Нігерії та Республіки Бенін, зважаючи на їхню безпосередню близькість до районів, які постраждали від дій «Боко Харам» [8].

По-друге, «Боко Харам» здійснила значний вплив на політичний ландшафт регіону, особливо в Нігерії та сусідніх країнах, призвела до значних наслідків для внутрішньої та регіональної політики. Ескалація терористичної активності цієї групи спричинила низку політичних зрушень, від змін у законодавстві до впливу на виборчі процеси та міжнародні відносини. Початково, боротьба з «Боко Харам» змусила уряди зміцнювати законодавчі та нормативні бази з метою ефективнішого протистояння тероризму. Були прийняті закони, що розширюють повноваження силових структур, у тому числі і в частині нагляду та контролю над територіями, де активно діє «Боко Харам». Це також призвело до зміцнення антитерористичних законів і підвищення покарань за терористичні дії [10]. Виборчі процеси у зонах, де «Боко Харам» активна, часто супроводжуються насильством та залякуваннями, що підриває демократичні процедури та може викликати питання щодо легітимності виборчих результатів. Також вибори вимагають додаткових безпекових заходів, що ставить додатковий фінансовий та логістичний тягар на уряди [6].

По-третє, вплив «Боко Харам» на економіку регіону і демографію є руйнівним і має далекосяжні наслідки. Терористична активність цієї групи не тільки призвела до величезної кількості людських жертв і збитків інфраструктури, але й накладає важкий тягар на економічний розвиток та стабільність регіону. Безпекова ситуація суттєво впливає на інвестиційний клімат. Регіон, що страждає від тероризму, стає менш привабливим для зовнішніх інвесторів, які можуть вважати за краще вкладати капітал у більш стабільні ринки. Таке зменшення інвестицій може призвести до уповільнення економічного росту та зростання безробіття. Напади «Боко Харам» часто призводять до руйнування критично важливої інфраструктури, такої як дороги, мости, електростанції та комунікаційні системи. Відновлення такої інфраструктури вимагає значних державних видатків, які могли б бути

використані на інші розвиткові потреби [10]. До появи «Боко Харам», Нігерія демонструвала стійкі темпи зростання ВВП, особливо завдяки своїй нафтовій індустрії. Наприклад, у 2000-2010 роках ВВП країни зростав в середньому на 7-8% на рік. Але з початком діяльності «Боко Харам» і особливо зі збільшенням їх атак з 2009 року, регіони, зокрема на північному сході Нігерії, постраждали від зниження економічної активності. Також були зміни і у демографічній ситуації. Демографічні показники, як-от рівень народжуваності, смертності, тривалість життя та структура населення, могли піддатися змінам у регіонах, що постраждали від насильства. Проблеми з доступом до охорони здоров'я, освіти та економічних можливостей також відбилися на демографічній структурі. Окрім цього, внутрішньо переміщені особи та біженці внаслідок конфліктів, пов'язаних з «Боко Харам», створюють додатковий тиск на соціальні системи, житлову інфраструктуру та місцеві ресурси, що може призвести до соціальних напружень та конфліктів у приймаючих спільнотах. Станом на 2022 рік, згідно з даними Верховного комісаріату ООН у справах біженців (UNHCR), число внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Нігерії становило близько 2,3 мільйона, з яких значна частина була вимушена залишити свої домівки через конфлікт з «Боко Харам». Це число також включало біженців із сусідніх країн, таких як Камерун, Чад і Нігер, де «Боко Харам» також проводила напади [11].

З точки зору субрегіональних і регіональних економічних наслідків, дії і діяльність організації «Боко Харам» суттєво вплинули на торгівлю і комерційну діяльність між Нігерією, її найближчими сусідами та іншими торговельними партнерами в Африці. Державний департамент США у своєму звіті припускав, що терористична організація «Боко Харам» стає постійною загрозою інтересам та інвестиціям Сполучених Штатів та інших країн-торговельних партнерів в Африці, що впливає на їхні геостратегічні інтереси в цьому регіоні. Торговельний протокол країн басейну озера Чад та Економічного співтовариства західноафриканських держав (ЕКОВАС) дозволяє вільний потік комерційної діяльності між країнами-членами, але постійні атаки «Боко Харам» серйозно вплинули на торгівлю між цими торговими партнерами, спричинивши масовий економічний шок і дефіцит.

Таким чином, терористичні дії «Боко Харам» суттєво вплинули на усі сфери життєдіяльності країн регіону озера Чад. Трати в живій силі, масове переміщення населення, знищення інфраструктури, занепад економіки країн, зриви у розвитку освіти та охорони здоров'я – все це призвело до зниження якості життя та зростання невизначеності майбутнього в регіоні. Локальні та міжнародні зусилля щодо боротьби з «Боко Харам» та відновлення постраждалих спільнот залишаються критично важливими для відновлення миру та стабільності в регіоні озера Чад.

Література

1. Adela G., “Small fires causing large fires”: the rise of boko haram in northeastern nigeria and its transnational posture in the lake chad basin. *The Journal of Intelligence, Conflict, and Warfare*. URL: <https://journals.lib.sfu.ca/index.php/jicw/article/view/2952> (Дата звернення: 01.11.2023).
2. Boko Haram, Nigerian Islamic group. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Boko-Haram#ref1269171> (Дата звернення: 01.11.2023).
3. Country guidance nigeria 2021. *European Union Agency for Asylum*. URL: <https://euaa.europa.eu/country-guidance-nigeria-2021/131-boko-haram-including-jas-iswap-and-ansaru> (Дата звернення: 01.11.2023).
4. Curbing violence in Nigeria (II): the boko haram insurgency. *International crisis group*. URL: <https://icg-prod.s3.amazonaws.com/curbing-violence-in-nigeria-II-the-boko-haram-insurgency.pdf> (Дата звернення: 01.11.2023).
5. Maza K. D., Challenges of countering terrorist recruitment in the lake chad region: the case of boko haram. *MDPI*. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/11/2/96> (Дата звернення: 01.11.2023).
6. Ntamu G. U., Boko haram: a threat to nigerian national security. *European Scientific Journal, ESJ*. URL: <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/3560> (Дата звернення: 01.11.2023).
7. Nweke C. C., Boko haram terrorism and nigeria national integration: a philosophical analysis. *UNIZIK Journal of Religion and Human Relations*. URL: <https://www.ajol.info/index.php/jrhr/article/view/111517> (Дата звернення: 01.11.2023).
8. Odo L. U., Boko haram and insecurity in nigeria: the quest for a permanent solution. *African Research Review*. URL: <https://www.ajol.info/index.php/afrev/article/view/113872> (Дата звернення: 01.11.2023).
9. Shuaibu S. S., Afandi Salleh M. Historical evolution of boko haram in nigeria: causes and solutions. *Universiti Sultan Zainal Abidin*. URL: https://www.unisza.edu.my/icic/images/Fullpaper/20_-_Salisu_Salisu_Shuaibu.pdf (Дата звернення: 01.11.2023).
10. The impact of the Boko haram insurgency in nigeria: a multisectoral analysis. *İstanbul Üniversitesi Yaşmevi*. URL: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2177430> (Дата звернення: 01.11.2023).
11. Сторінка Нігерії на офіційному веб-ресурсі UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/countries/nigeria> (Дата звернення: 06.11.2023).

Романцова Наталя,
докторка історичних наук, доцентка,
професорка кафедри філософії та соціології
Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ М. ГРУШЕВСЬКОГО В ЕМІГРАЦІЇ (1919 – 1924 рр.)

24 лютого 2022 р. назавжди змінилося життя для кожного українця. У зв'язку з повномасштабною російською військовою агресією статус переміщених осіб на території країни або за кордоном отримали мільйони її громадян. В цих екстремальних умовах важливою є соціально-психологічна адаптація для кожного, хто опинився у становищі біженців перед таким важким викликом часу.

У контексті циклічності суспільного розвитку, історики пригадують аналогії двадцятих років минулого сторіччя, коли українські інтелектуали, не мали можливості продовжувати наукову діяльність в умовах більшовистської влади і рятувалися в Європі. Одним з тих, хто емігрував і поповнив число вигнанців був відомий вчений та державний діяч України М. Грушевський. Для нього та його родини в еміграції гостро постали питання соціально-психологічної адаптації: необхідно було гармоніювати політичну, наукову роботу, а також побутове улаштування дружини й доньки, їх матеріальне забезпечення. Вчений намагався вирішувати ці доволі складні завдання, долаючи перепони, протягом п'яти років свого закордонного життя.

Є. Луняк, характеризуючи проблеми адаптації Михайла Сергійовича під час перебування в еміграції, зазначає: «Сяк-так Грушевські прилаштувалися до емігрантського життя: Марія Сильвестрівна намагалася як могла забезпечити сімейний добробут. Катерина допомагала батькові в організаційних справах, почала писати свої перші наукові розвідки і навіть навчалася у Женевському університеті» [9].

Михайло Сергійович вирушив за кордон з певними завданнями, які отримав від ЦК Української партії соціалістів-революціонерів: налагодити зв'язки з відродженим після Першої світової війни II Інтернаціоналом, забезпечити входження до нього УПСР та співпрацю з соціалістичними й демократичними організаціями та групами [4, 435]. З іншого боку, у жовтні 1919 р. вчений виступив з проектом організації Українського Соціологічного Інституту [2, с. 102].

В автобіографії М. Грушевський вказав локації свого перебування в еміграції: «Жив у Празі, Берліні, Відні, Женеві, Парижі» [1, с. 240]. Це важлива інформація, оскільки такі

зміни місця проживання не були туристичними подорожами. Часті поїздки вченого-політика були обумовлені політичними, науковими та матеріально-побутовими проблемами, які виникали і потребували вирішення.

Ю. Шаповал звернув увагу на обставини переїздів М. Грушевського в еміграції: «У листопаді 1919 р. Грушевський із родиною приїхав до Швейцарії і оселився в Женеві, плануючи мешкати там і перенести туди журнал «L'Europe Orientale». Однак життя у Швейцарії виявилось задорогим і 2 квітня 1920 р. Грушевські повернулися до Праги. Восени того самого року вони переїждять до Відня, де перебувають до від'їзду в Україну» [10, с. 291].

Грушевські постійно відчували матеріальну скруту. Складні обставини життя своєї сім'ї в еміграції М. Грушевський розкрив у листах до Т. Починка – українського емігранта в США, які датувалися липнем та вереснем 1923 р. 26 липня з Бадена Михайло Сергійович, дякуючи за надіслані йому 20 доларів, писав: «Ми ... дуже дякуємо, я і дружина моя, Вам і Вашим товаришам за Ваше добре бажанє нам допомогти, ми хочемо триматись, хочемо боротись з лихою долею, і не хочемо сходити на таке, щоб добрі люде складали добровільні датки на наше утриманнє». Вчений відверто писав, що протягом першого року еміграції він «промишляв тим, що посилав дописи до часописей; але далі перестали міні за те присилати гроші, то я став торгувати книгами своїми, тою часткою, котру дістав замість гонорару від «Дніпросоюза» (6 книг), а потім за поміччю кредиту, то що видав сам іще 6 книг». Українські емігранти в США Т. Починок, Е. Фариняк В. Кузів та інші допомагали поширювати «розпихати», ці книги, а це «найкраща і найприсмніша для нас форма помочи, котра дає нам змогу жити і працювати» [7, с. 168].

Така форма співпраці М. Грушевського з емігрантами в США продовжувалася. Про це свідчив його лист до Т. Починка від 18 вересня 1923 р. За словами вченого, поширення книг його та УСІ – «то нині єдине джерело нашого існування, ... форма помочи найкраща і найкористнійша, котру в нинішніх незвичайно прикрих обставинах я високо ціню і ніколи не забуду. Вислав ще трохи книг, відповідю до Ваших вказівок... і ще пішлю незадовго» [8, с. 171].

Михайло Сергійович все більше відчував протидію опонентів своїй політичній діяльності.

Серед його завзятих критиків був В. Винниченко, який у листі до чільних діячів УКП у грудні 1920 р. зі злою іронією писав про «ролю «батька» М. Грушевського, що страшенно хоче і влади, і «лакомств нещасних», і бути на чолі. Але його «не вважають за серйозного політичного діяча», як сказав мені один чех» [5, с. 84].

На думку, Є. Луняка, «життя у вигнанні за межами України гнітило Грушевського. Він навіть кілька разів звертався до радянського уряду з клопотанням про можливість свого повернення до Києва за умови гарантування особистої недоторканості йому та його рідним і відшкодування матеріальних збитків, завданих більшовиками» [9, с. 117].

Але пізніше, після повернення до України у вересні 1924 р., в останньому своєму листі до Т. Починка, знаючи, що його листування контролюють радянські спецслужби, Михайло Сергійович заперечував, що матеріальна скрута була головною причиною його реєміграції, «що я жалує свого повороту, і вернувся тільки з матеріальної нужди». На те, щоб прожити, міг я дістати і в Празі – давали міні учительську посаду» [6, с. 294].

Зміна політичної ситуації в Україні унеможливила подальше політичне та наукове життя М. Грушевського на батьківщині, що стало причиною від'їзду його родини до Європи. Перебування Грушевських в еміграції виявилось нелегким випробуванням. У нових умовах Михайло Сергійович не зміг попри намагання адаптуватися. Його політична та наукова діяльність в еміграції супроводжувалася матеріальною скрутою, і наслідком цього була його реєміграція до радянської України.

Література

1. Автобіографія М. Грушевського Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського / У поряд., підгот. текстів та фотоматеріалів, комент., приміт. А. П. Демиденка; [Вступ, слово Л. М. Кравчука; Післямова Ф. П. Шевченка; Худож. оформл. О. В. Коваля]. Київ: Веселка, 1992. С.220 – 240.

2. Верстюк В.Ф., Пиріг Р.Я. М.С.Грушевський- Коротка хроніка життя та діяльності. Київ: Либідь, 1996. 144 с.

3. Грушевський М. С. Твори: У 50 т. / редкол.: [П.Сохань], І.Гирич та ін.; голов. П.Сохань. Львів ред. : Світ, 2002. Т. 4. Кн. II: Серія «Суспільно-політичні твори» (листопад 1918 р.- жовтень 1926 р.) / упоряд. С.Панькова. 2013. 576 с.

4. Лизанчук Василь. Навічно кували кайдани. Факти, документи, комент. про русифікацію в Україні. Львів: Ін-т на родознавства НАН України. 1995. С. 174.

5. Лист В. Винниченка чільним діячам УКП про розкол у закордонних групах українських комуністів, міжнародне становище і революційний рух та про необхідність передати йому інформацію про події в Україні. 2 грудня 1920 р. Карлсбад. Українська політична еміграція 1919-1945: Документи і матеріали. К.: Парламентське вид-во, 2008. С. 82-85.

6. Лист М. Грушевського до Т. Починка Стара Пасіка, Китаїв, коло Київа.16. ІХ. [1]924. Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського / У

поряд., підгот. текстів та фотоматеріалів, комент., приміт. А. П. Демиденка. Київ: Веселка, 1992. С. 293 – 297.

7. Листи М. Грушевського до Т. Починка. Baden, Isabella str. 15. 26. VII. 923. Український Історик. 1970. Ч. 1-3. С. 168-170.

8. Листи М. Грушевського до Т. Починка. Baden, Isabella str. 15. 18. IX. 923. Український Історик. 1970. Ч. 1-3. С. 171-172.

9. Луняк Є. З плеяди творців націй: Мішле, Костомаров, Грушевський. Видатні історики в романтичних життєписах. Ніжин, 2010. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Luniak_Yevhen/Z_pleiady_tvortsiv_natsii_Mishle_Kostomarov_Hrushevskiy.pdf?

10. Шаповал Ю.І. Михайло Грушевський: еміграція і повернення в Україну (1919–1924). Сіверщина в історії України, випуск 11, 2018. С. 290- 300.

Серга Тетяна Олексіївна
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Соціальна робота»
Національний університет «Запорізька політехніка»

РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграція – це процес зближення та інтеграції країни з європейськими структурами, такими як Європейський союз та інші міжнародні організації, з метою отримання доступу до їхніх ринків, ресурсів та політичних інструментів. Цей процес включає в себе прийняття нормативних актів, стандартів та цінностей, які характерні для країн-членів європейських об'єднань.

Основні етапи євроінтеграції для будь-якої країни-кандидата зазвичай включають:

- політичне зближення – країна повинна провести політичні реформи, які відповідають європейським стандартам демократії, правової держави та прав людини. Це включає в себе, як правило, реформу законодавства, виборчі зміни та підвищення рівня демократії;

- економічну інтеграцію – країна повинна відповідати економічним стандартам ЄС, включаючи мито, торгівлю, конкуренцію та інвестиції. Це може вимагати зниження мит, встановлення вільної торгівлі та гармонізацію економічного законодавства;

- соціокультурну гармонізацію – країна повинна підтримувати соціокультурні зміни, які відповідають європейським цінностям та ідеалам. Це може включати в себе підвищення рівня освіти, захист прав людини та підтримку різноманітності та толерантності;

- зовнішні зв'язки і безпеку – країна може співпрацювати з європейськими партнерами у сфері безпеки, оборони та міжнародних відносин. Це, зазвичай, включає в себе участь у миротворчих місіях, а також співпрацю в глобальних питаннях.

Євроінтеграція покликана не тільки забезпечити більші можливості для країни в різних аспектах, вона також сприяє покращенню якості життя громадян та збільшенню їхніх можливостей на міжнародній арені.

Євроінтеграція є важливим етапом в історії багатьох країн, які прагнуть зблизити свої стандарти та цінності з країнами Європейського союзу. Україна теж йде аналогічним шляхом. Цей процес впливає на всі аспекти життя суспільства, включаючи систему міжкультурних комунікацій. Євроінтеграція вимагає усунення бар'єрів, що створюються різницею в культурних, мовних та соціальних практиках між країнами, та сприяє розвитку міжкультурної взаємодії.

Дослідники Кравчук О.Ю. та Сонечко О.С. стверджують, що внаслідок процесу інтеграції окремих етнічних культур у єдину світову культуру на засадах розвитку засобів комунікації, економічних зв'язків, соціальних перетворень відбувається глобалізація культури. В міжкультурній комунікації це відбувається через розширення контактів між державними інститутами, соціальними групами й індивідами різних країн та культур, запозиченні культурних цінностей та зміні культурного середовища внаслідок міграцій [2].

Однак, незважаючи на очевидне існування інтеграційних процесів, все ще чітко простежуються значні національні відмінності з точки зору культури, споживчих переваг і бізнесових практик. Подібно до того, як індивід не може нормально існувати ізольовано від інших людей, жодна культура не може функціонувати абсолютно незалежно від культурних досягнень інших народів. Сьогодні це закономірна ситуація, в якій кожен народ відкритий до сприйняття чужого культурного досвіду, і в той же час готовий ділитися продуктами власної культури (культурою буття, економічною культурою) з іншими народами. Цей виклик культурам інших народів називається культурною взаємодією або міжкультурною комунікацією.

З точки зору дослідниці А. В. Козак, міжкультурна комунікація має багатоаспектний характер та базується на інтеграції трьох найважливіших складових: мови, що відображає

культуру народу; культури, що передає особливості суспільно-історичних умов; особистості, яка формується у ході освітньої і соціальної діяльності [1].

Під міжкультурною комунікацією авторка розуміє функціонально зумовлену комунікативну взаємодію людей як носіїв різноманітних культурних спільнот, яка має на меті переплетення між собою культурних та комунікативних смислів з метою досягнення взаєморозуміння – врахування та збереження «національного світогляду», їх взаємного збагачення в соціокультурному та духовному плані. Це тривалий процес, пов'язаний з подоланням негативних стереотипів і підготовкою особистості до діалогу і культурного спілкування.

Аналізуючи процеси, що відбуваються у сфері впливу євроінтеграції на систему міжкультурних комунікацій країн, серед важливіших аспектів дослідники виділяють:

- мовну різноманітність – євроінтеграція змушує країни вдосконалювати свої мовні навички, адже англійська та інші мови стають більш важливими для комунікації з партнерами з ЄС. Це сприяє розвитку мовної різноманітності і підвищує значення мовного розмаїття в країнах-кандидатах;

- міжкультурне розуміння – євроінтеграція сприяє покращанню розуміння інших культур. Люди стикаються з різноманітністю та навчаються взаємодіяти з іншими культурами, що сприяє підвищенню толерантності та відкритості;

- взаємодію в освіті – євроінтеграція підтримує обмін студентів та науковців між країнами. Це сприяє обміну знань і досвіду, а також взаємному розумінню наукових підходів та культурних особливостей;

- трансформацію цінностей і стереотипів – інтеграція в Європейський союз призводить до зміни цінностей і стереотипів в суспільствах країн-кандидатів. Під впливом європейських стандартів і цінностей, громадяни переосмислюють свої погляди та переконання.

- міждержавні відносини – євроінтеграція також впливає на міждержавні відносини країн. Вона змінює стратегії співпраці та впливає на спільні ініціативи в різних сферах, включаючи політику, економіку та соціокультурні питання.

Щілінська Г.В. вказує, що євроінтеграційні процеси, що мають місце в Україні, відбиваються на двох аспектах соціального та культурного життя представників українського суспільства. По-перше, це необхідність здійснення міжнаціонального спілкування (лінгвістичний аспект), яка підвищує вимоги до підготовки кваліфікованих фахівців у різних сферах господарської діяльності. По-друге, це постійна міжкультурна взаємодія української і європейської спільноти, яка впливає на етнічну, культурну та національну ідентичність кожної з комунікуючих сторін [3].

Таким чином, євроінтеграція створює нові можливості для взаємодії, навчання та співпраці між різними культурами та національностями, у тому числі і для українців як для майбутніх членів європейської спільноти. Однак, вона також вимагає адаптації до змін та розвитку навичок міжкультурної комунікації та взаємодії, а часто і відмови від національних та культурних стереотипів, поглядів та переконань.

Література

1. Козак А.В. Міжкультурна комунікація у контексті діалогу культур. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. Філологічні науки : зб. наук. пр.* Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 118. С. 106-110.

2. Кравчук О.Ю., Сонечко О.С. Впливи глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на систему міжкультурних комунікацій. Електронний ресурс. URL: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b33bf6d-0983-4bb0-b3eb-5949f72fe52e/content> (Дата звернення: 27.10.2023).

3. Щілінська Г.В. Перебіг процесу міжкультурної комунікації в контексті євроінтеграції українського суспільства. *Міжнародний науковий форум : соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент.* 2014. Вип. 15. С. 55-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2014_15_8 (Дата звернення: 30.10.2023).

Улановська Анна Віталіївна

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

освітня програма «Соціологія»

Маріупольський державний університет

СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ЧАЙЛДФРІ: СВІТОВІ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Стаття присвячена аналізу течії чайлдфрі як соціального феномену, а також світових та українських реалій розповсюдження ідеології. Розглянуто основні підходи до визначення нового явища – чайлдфрі, яке ще не отримало достатнього вивчення в рамках наукових парадигм. Описано історію виникнення бездітного способу життя через вивчення праць Дж. Веверс, Л. Лафаст. Охарактеризовано багатомірне поняття «Childfree» як прояв культурної ідентичності, до якої належить свідоме відмовлення від плідності, визначено основні фактори впливу та компоненти через які можуть відбуватися зміни в цінностях і ставленні до

сім'ї та ролі дітей в житті людей. Проаналізовано особливості підходу до добровільної бездітності та зріст кількості прихильників чайлдфрі за Л.О. Шевченко та Ю.В. Кобіковою через усвідомлені та неусвідомлені мотиви вибору: економічні чинники, емоційні мотиви, руйнування суспільних стереотипів, відокремлення власних потреб, розставлення пріоритетів, змінюючи фокус з сім'ї на кар'єру і самореалізацію тощо [3, с.139]. Проаналізовано інституційну кризу сім'ї, яка пояснює перехід від традиційної розширеної сім'ї до типу ядерної сім'ї, коли відбувається зміна цінностей соціального розвитку, а саме втрата контролю сім'ї над певними функціями, які були передані іншим соціальним інститутам.

Проведено соціологічне опитування метою якого було визначення відношення української молоді. За результатами опитування гіпотезу дослідження, що більшість представників молоді ставиться до руху чайлдфрі нейтрально – було підтверджено. Охарактеризовано соціальний портрет добровільно бездітної людини, за яким зазначається, що через різні причини відмови від дітей зберігається індивідуальність портрету, але є і спільні риси: високий рівень освіти, бажання зосередитися на кар'єрі та особистому розвитку, стабільна фінансова ситуація, що впливає на незалежність, страх перед відповідальністю за дитину тощо.

Література

1. Veevers J. E. Childless by choice. URL: <http://www.worldcat.org/title/childless-bychoice/oclc/6159965> (дата звернення: 20.10.2023).
2. Мізай Я. Рух чайлдфрі останнім часом стає все популярнішим і в Україні. URL : <http://www.1tv.com.ua/uk/news/2012/03/25/18468> (дата звернення: 20.10.2023).
3. Шевченко Л. О. Гендер у психологічних та соціологічних дослідженнях: навч. посіб., Київ, 2015. С. 138-144. URL: http://afew.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/Gender-Study_for-web.pdf (дата звернення: 20.10.2023).

Ульянченко Тарас
2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Політологія»
Маріупольський державний університет

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПОСИЛЕННЯ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ «АЛЬТЕРНАТИВИ ДЛЯ НІМЕЧЧИНИ» В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ВИБОРІВ В НІМЕЧЧИНІ У 2024 РОЦІ

XXI століття ознаменувалося посиленням правих радикальних політичних партій у всіх країнах Європейського Союзу, і Німеччина не є виключенням. «Альтернатива для Німеччини» (АдН), яка виникла у 2013 році, за десять років своєї діяльності стала впливовою силою на німецькій політичній арені. У 2023 році 20% німців, які мають право голосу, заявили, що готові підтримати АдН на федеральних виборах. І рейтинги партії продовжують зростати: вона вже наздогнала за рівнем підтримки партію чинного канцлера О. Шольца (СДПН), а за деякими опитуваннями навіть вперше її випереджає. Це найвищі рейтинги АдН починаючи з жовтня 2018 року, коли її підтримка досягла 18%. У той час АдН набула популярності внаслідок суперечки щодо міграційної політики між християнсько-демократичними партіями, які тоді керували країною (ХДС канцлера А.Меркель і ХСС). Нинішнє зростання підтримки АдН також є наслідком суперечок всередині урядової коаліції та проявом бажання деяких виборців протестувати проти політики уряду щодо міграційної політики, кліматичної кризи та підходу до допомоги Україні [2].

Іншим дуже важливим фактором є переконання, яке поділяє більшість німців, що ХДС не пропонує реальної альтернативи коаліції СДПН-Зелені-ВДП. Лише 22% респондентів вважають, що християнські демократи впоралися б краще в цих обставинах, а 25% вважають, що вони впоралися б гірше, 48% німців не бачать жодної різниці між правлінням нинішньої коаліції та правлінням можливого уряду за участю ХДС. Німці, в тому числі ті, хто підтримує чинний уряд, дуже негативно оцінюють діяльність кабінету канцлера О.Шольца (негативну оцінку дало 79% респондентів). Однією зі структурних проблем коаліції, яка впливає на її рейтинг ефективності, є те, що вона складається з трьох партій, які суттєво відрізняються за своєю ідеологією та політичними програмами, і тому звертаються до різних груп електорату. Управляти такою неоднорідною коаліцією складніше, ніж у випадку з попередніми кабінетами [2].

Електорат, розчарований правлячою коаліцією, спрямував свою підтримку в бік АдН. Згідно з опитуванням Forsa, 32% респондентів, які зараз підтримують АдН, у 2021 році

голосували за інші партії, ще 14% складають ті, хто до цього ніколи не голосував, і лише 54% є постійними прихильниками цієї партії. Найбільшу групу електорату, отриманого від інших партій, становлять ті, хто раніше підтримував коаліційні партії: СДПН (16%), ВДП (15%) і Партію зелених (2%) - разом 33%. Ще 24% - це колишні виборці християнських демократів, які тепер готові проголосувати за АдН. Зростання популярності АдН є найбільшим довгостроковим викликом для ХДС [1].

АдН також набуває популярності через зростання громадського невдоволення міграційною політикою уряду. Вимога стримувати міграцію є найважливішим політичним проектом АдН, і це неодноразово підвищувало рейтинги партії. Крім того, виборці вважають, що політики АдН є найбільш компетентними саме в цьому питанні. Більшість німців (54%, згідно з опитуванням ARD DeutschlandTrend, проведеним у травні 2023 року) вважають, що іммігранти, які приїжджають до Німеччини, приносять більше витрат, ніж прибутків, і 52% респондентів хотіли б обмежити іммігрантський потік. Що також важливо, 77% респондентів стверджують, що політики не приділяють достатньої уваги проблемам, пов'язаним із поселенням іноземців у Німеччині [3].

Треба відзначити, що політична стратегія АдН знаходять особливий відгук серед виборців у східних федеральних землях, де підтримка АдН досягає 32% (порівняно з 23% для ХДС, 16% для СДПН, 6% для Партії зелених), тоді як у західних федеральних землях рівень підтримки АдН сягає лише 13% (проти 30% для ХДС, 19% для СДПН і 16% для Партії зелених). Популярність АдН у східній Німеччині була неодноразово підтверджена результатами регіональних виборів (там АдН являється найчисельнішою опозиційною партією) [3].

Популярність АдН на сході країни має як структурну, так і політичну основу. Однією з причин її успіхів є те, що виборці не так прив'язані до конкретних партій, як електорат на Заході. Соціальний статус, належність до професійної групи чи сімейні традиції не так сильно впливають на партійний вибір електорату у цій частині країни. Крім цього АдН сприймають у східній Німеччині не лише як партію протесту, але й як всеохоплюючу партію, яка найбільшою мірою представляє інтереси широкої групи виборців. Водночас лідери АдН вміло використали розчарування виборців діяльністю як чинного, так і попереднього федерального уряду та представили поточний стан справ як наслідок трансформації після 1989 року. У все ще гарячих дебатах щодо наслідків возз'єднання Німеччини, АдН позиціонує себе як єдина партія, яка чутлива до проблем тих людей, які були розчаровані змінами, що відбулися з того часу [2].

Фактори ризику для АдН включають особисті конфлікти та суперечки щодо політичного порядку денного цієї партії, які до сьогодні неодноразово стояли на шляху

досягнення більшого успіху на виборах. Таким чином, результат АдН на виборах значною мірою буде залежати від того, як вона вирішить конфлікти під час кампанії. Крім того, у разі подальшої радикалізації АдН німецька контррозвідка може посилити свій тиск на партію (вони вже використовують окремі заходи спостереження як за АдН, так і за її молодіжним крилом). Крім того, можлива перемога АдН у цих федеральних землях не гарантує, що вона сформує уряд. Інші партії шукатимуть формальної чи неформальної коаліції проти АдН, як це зараз відбувається в Тюрінгії, де ХДС співпрацює з посткомуністичною партією «Die Linke». Хоча ця тактика наразі усунула АдН від влади, партії, які обирають такий курс дій, на практиці не можуть ефективно реалізовувати власну політику, що призводить до розчарування виборців і також сприяє зростанню рейтинга АдН.

Література

- 1.Офіційний сайт Gesellschaft für Sozialforschung und statistische Analysen «Forsa»
URL: <https://www.forsa.de/>
2. Kamil Frymark. Too green, too fast, too dear. The AfD is gaining popularity in Germany.
OSW COMMENTARY 2023-06-20 <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-06-20/too-green-too-fast-too-dear-afd-gaining-popularity-germany>
3. Repräsentative Studie im Auftrag der ARD. ARD-DeutschlandTREND Juni Extra 2023.
<https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2023/juni-extra/>

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

IV Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси в
соціологічному вимірі»**

15 листопада 2023 року

Комп'ютерна верстка: Бабенко В. В.